

TARTU ÜLIKOOL  
ÕIGUSTEADUSKOND  
Tsiviilõiguse õppetool

Jaanika Reilik

**ÕIGUSABIKULUDE KINDLUSTUS**

Magistritöö

Juhendajad:  
dr. iur. (õigusteadus) Janno Lahe  
mag. iur. (õigusteadus) Pille Sakteos

Tartu  
2013

# Sisukord

SISSEJUHATUS.....	3
1. Õigusabikulude kindlustuse määratlemine.....	8
1.1 Õigusabikulude kindlustuse mõiste.....	8
1.2 Õigusabikulude kindlustuse koht kindlustusõiguses.....	10
1.3 Õigusabikulude hüvitamine teiste kindlustuste raames.....	12
1.4 Õigusabikulude kindlustused Eesti kindlustusturul.....	14
2. Olulisemate kindlustusalaste mõistete sisustamine õigusabikulude kindlustuse kontekstis.....	16
2.1 Kindlustusleping ja seal kajastatavad õigusabikulude kindlustusele omased andmed .....	16
2.2 Kindlustatud ese õigusabikulude kindlustuses.....	20
2.3 Kindlustusrisk õigusabikulude kindlustuses.....	22
2.4 Kindlustushuvi õigusabikulude kindlustuses.....	25
2.5 Kindlustusjuhtum õigusabikulude kindlustuses.....	27
2.6 Kindlustussumma ja kindlustusväärtus õigusabikulude kindlustuses.....	30
2.7 Omavastutus õigusabikulude kindlustuses.....	32
2.8 Huvide konflikt õigusabikulude kindlustuses.....	34
3. Kindlustusandja täitmiskohustus.....	36
3.1 Kindlustusandja täitmiskohustus õigusabikulude kindlustuses.....	36
3.2 Kindlustusandja õigus täitmise kohustuse ulatust vähendada .....	40
3.3 Tõendite nõudmine kindlustusvõtjalt ja kulutuste hüvitamine .....	45
3.4 Õigusabi tulemuslikkuse väljavaadete ja pahatahtlikkuse hindamine .....	49
4. Kindlustatud isiku õigus valida advokaati.....	56
4.1 Advokaadi valiku õiguse tekkimine.....	56
4.2 Advokaadi valiku võimalikud piirangud.....	59
4.3 Advokaadi valiku õigus suhetes kindlustusandjaga.....	65
KOKKUVÕTE.....	68
Legal Expenses Insurance. Summary.....	73
LÜHENDID.....	79
KASUTATUD KIRJANDUS.....	80
KASUTATUD ÕIGUSAKTID.....	82
KASUTATUD KINDLUSTUSTINGIMUSED.....	83
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA.....	83
MUUD MATERJALID.....	84

# SISSEJUHATUS

Õigusele juurdepääsu tagamine on fundamentaalne küsimus kõigis õigussüsteemides.<sup>1</sup> J.Sher on öelnud, et väga tihti on tagatud juurdepääs vaid väga vaestele riigiõigusabi näol või väga rikastele oma rahakoti toel.<sup>2</sup> Kirjandusallikad väidavad, et põhiline barjäär õiguse juurde pääsemiseks seisneb üldises teadmiste vähesuses oma õigustest ning õiguskeelest arusaamises, seetõttu on nimetatud õigust ka „Hiiglaseks“, väljendamaks hirmu tundmatu ees.<sup>3</sup> Põhiline faktor, mille järgi saab hinnata õigusele juurdepääsu ulatust on kohtukulude suurus.<sup>4</sup> Ka Eestis on viimastel aastatel järjest rohkem hakatud tähelepanu pöörama õigusabi raskele kättesaadavusele just selle kõrge hinna tõttu. Sellega seoses on kohendatud riigilõivusid eelmise aasta 1. juulil<sup>5</sup>. Erinevaid lahendusi tasuta õigusabi pakkumiseks otsivad erinevad riiklikud asutused ja ka kodanikualgatused<sup>6</sup>. Tulu mitte toovate õigusabikulude eest on võimalik kaitsta ennast põhimõtteliselt kahte moodi: esiteks Inglise õiguse moodi, kus on tingimuslikud tasud või Kontinentaal-Euroopa moodi, kus on õigusabikulude kindlustused.<sup>7</sup> Õigusabikulude kindlustus on kogu Euroopas suurenev trend ja on selge, et õigusabikulude kindlustus suurendab rahvastiku sotsiaalset kindlustunnet, tagades pääsu õigusemõistmiseni.<sup>8</sup> Väga palju arutatakse selle üle, kas ei võiks tegemist olla kohustusliku kindlustusliigiga. Paljud on leidnud, et see võiks olla kohustuslik kasvõi mõnes valdkonnas. Näiteks R. Lewis on asunud arvamusele, et sõidukitega seotult võiks tegemist olla kohustusliku erakindlustusega.<sup>9</sup> Rootsi, kus varem oli enamus inimestele tagatud riiklik õigusabikulude kindlustus, otsustas, et isikud peaksid teatud probleemide korral kasutama era õigusabikulude kindlustust, millega suutsid nad oluliselt kokku hoida riiklike kulutusi.<sup>10</sup>

<sup>1</sup>Y. Qiao. Legal Effort and Optimal Legal Expenses Insurance. *Economic Modelling* 32/2013, lk 179.

<sup>2</sup>J. Sher. For Richer and Poorer: Compulsory Legal Insurance and Access to Justice. - *Policy* Vol. 25 Issue 4, summer 2009/2010, lk 12.

<sup>3</sup>M. Kilian. Alternatives to Public Provision: The Role of Legal Expenses Insurance in Broadening Access to Justice: The German Experience. *Journal of Law and Society*. Mar., Blackwell Publishing Cardiff University 2003, Vol. 30, Issue 1, lk 31.

<sup>4</sup>R. Lewis. Litigation Costs and Before-the-Event Insurance: The Key to Access to Justice? *The Modern Law Review* 2011/74, lk 272.

<sup>5</sup>RT I 2010, 21, 107; RT I, 29.06.2012, 6. Riigilõivu teemaga seoses on Riigikohus teinud mitmeid märkusi, millest saab lugeda artiklist A. Öunpuu. Riigilõivu määrad tsiviilkohtumenetluses. *Juridica* V/2011, lk 357.

<sup>6</sup>Näiteks kodulehekülg <http://www.juristaitab.ee/>, ülikoolide juures tegutsevad tudengite õigusbürood ja õigusapteegid, täpsem info <http://www.juristideliit.ee>.

<sup>7</sup>K.H. Baik, I.-G. Kim. Contingent fees versus legal expenses insurance. *International Review of Law and Economics* 27 (2007), lk 351-352.

<sup>8</sup>A. Heyes, N. Rickman, D. Tzavara. Legal expenses insurance, risk aversion and litigation. *International Review of Law and Economics* 24 (2004), lk 116-118.

<sup>9</sup>R. Lewis, lk 286.

<sup>10</sup>F. Regan. The Swedish Legal Services Policy Remix: The Shift from Public Legal Aid to Private Legal Expense Insurance. *Blackwell Publishing, Cardiff University Journal of Law and Society*. 2003/Mar, Vol. 30,

Kindlustusõigus reguleerib kindlustusandjate ja kindlustusvõtjate omavahelistest suhetest tulenevaid õigusi ja kohustusi. Tulenevalt selle õigusvaldkonna spetsiifikast on Võlaõigusseadus<sup>11</sup> (edaspidi VÕS) reguleerinud seda valdkonda üsnagi spetsiifiliselt oma neljandas, küllaltki mahukas osas. Kindlustusõigust on võimalik jagada väga erinevateks kindlustusliikideks, mida reguleerib kindlustustegevusseadus § 11 jj (edaspidi Kindlts)<sup>12</sup>. Selline liigendumine kindlustuse raames näitab, et erinevatel liikidel on erinev sisu ning eesmärk ja sellest tulenevalt on vajalik neid erineva regulatsiooniga reguleerida. Vajaliku regulatsiooni all tuleb mõista eelkõige konkreetsele kindlustusliigile omast, spetsiifilist ja täpset regulatsiooni, mis aitaks kindlustusandjatel pakkuda kindlustusvõtjatele seda, mis on vastava kindlustusliigi eesmärk ning mis samaaegselt tagaks kindlustusvõtjatele kaitse kindlustusandjate omavoliliselt loodud tingimuste eest, mis ei pruugi kindlustusvõtja huvisid kaitsta, vaid on eelkõige orienteeritud oma ärihuvidele.<sup>13</sup>

Käesolev töö keskendub Eestis vähe juriidilises kirjanduses kajastatud kindlustusliigile, milleks on õigusabikulude kindlustus. Käesoleval ajal puudub Eestis küll kohtupraktika antud valdkonnas, kuid Finantsinspeksioon on vastava kindlustusliigi pakkumiseks mitmeid tegevuslubasid väljastanud ning üks kindlustusettevõtte on aktiivselt juba mitmed aastad kindlustusvõtjatele vastavat teenust pakkunud. Eestis ei ole õigusabikulude kindlustuse alal ükski kindlustusandja ja kindlustusvõtja vaheline lahkarvamus kohtuni jõudnud. Selliseid lahkarvamusi on käsitletud teiste riikide kohtudes ja ka üsna hiljutistes Euroopa Kohtu lahendites. Kui sellised vaidlused jõuavad Euroopa Kohtuni, siis on selge, et ka Eestis vajab antud teema suuremat tähelepanu, et tagada võimalikult suur ja efektiivne kaitse õigusabikulude kindlustuse poolt kindlustatud isikutele. Vähem olulisem ei ole ka kindlustusandjate kaitse, mida saab tagada sellega, et õigusaktid on korrektsed ja täpsed. Kui regulatsioonid on selged, tunnevad kindlustusandjad ennast turvaliselt, mistõttu julgetakse rohkem antud kindlustusliiki pakkuma hakata, see omakorda elavdab majandust riigis.

Euroopa Liidu õiguses reguleerib käesolevat teemat kohtukulude kindlustuse direktiiv 87/344/EMÜ, mis sätestab õigusabikulude kindlustuse üldise raamistiku ja määrab ära miinimumnõuded. Kuigi liikmesriikidel on võimalus sätestada rangemad nõuded, ei ole nad

---

Issue 1, lk 57-59.

<sup>11</sup>RT I 2001, 81, 487; RT I, 05.04.2013, 3.

<sup>12</sup>RT I 2004, 90, 616; RT I, 29.03.2012, 22.

<sup>13</sup>C. Brömmelmeyer. Principles of European Insurance Contract Law. European Review of Contract Law. Sep2011, Vol. 7 Issue 3, lk 449.

seada enamasti oma õiguses teinud.<sup>14</sup> Käesoleva magistritöö peamine eesmärk on uurida, milline õigusabikulude kindlustuse regulatsioon tagab kindlustusvõtja ja kindlustusandja huvide optimaalse kaitse ja on Euroopa Liidu direktiiviga kooskõlas. Eestis tekkis õigusabikulude kindlustuse regulatsioonil praktiline tähendus alles mõned aastad tagasi, kui vastavat kindlustusliiki Eestis pakkuma hakati.<sup>15</sup> Seetõttu on oluline analüüsida, kas ja millised muudatused tuleks teha Eestis õigusabikulude kindlustuse kohta käivas regulatsioonis. Paralleelselt uuritakse, kas Eestis praegu pakutavad õigusabikulude kindlustuse toodete tingimused tagavad piisavalt kindlustatud isikute õigusi ja on kooskõlas kehtiva õigusega.

Eestis tegutsev D.A.S. Õigusabikulude Kindlustuse AS (edaspidi D.A.S. Eesti) kuulub Euroopa suurimasse õigusabikulude kindlustust pakkuvasse D.A.S. Kindlustusgruppi<sup>16</sup>. Selleks, et mõista paremini Eestis pakutavate õigusabikulude kindlustuse toodete sisu, toob autor näiteid Suurbritannia ja Tšehhi D.A.S. Kindlustusgrupi liikmete kindlustustingimustest. D.A.S. pojišť'ovna právní ochrany, a. s. (edaspidi D.A.S. Tšehhi) tingimused on ka ühed, mis on olnud aluseks D.A.S. Eesti kindlustustingimustele. DAS Legal Expenses Insurance Company Limited (edaspidi DAS Suurbritannia) kindlustustingimused on D.A.S. Eesti ja D.A.S. Tšehhi omadest aga üsna erinevad. D.A.S. kindlustusgrupi kindlustusseltsid on ainulaadsed selles osas, et tegemist ei ole segaseltsidega. See tähendab, et nimetatud kindlustusseltsid pakuvad ainult õigusabikulude kindlustuse tooteid.

Kuivõrd käesolev teema on aktuaalne kogu maailmas, tuuakse ka käesolevas töös näiteid mitmest erinevast riigist, peamine võrreldav riik on Suurbritannia. *International Association of Legal Protection Insurers* (edaspidi RIAD) andmete järgi on Suurbritannia kolme esimese riigi hulgas, kus on Euroopas kõige rohkem õigusabikulude kindlustuse pakkujaid. Suurbritannia õigusabikulude kindlustust on palju analüüsitud ka erinevates kirjandusallikates, kuna sealses õigusabikulude kindlustuses on segunenud Euroopa ja Inglise süsteemid. Eesti kõrvale võrreldavaks riigiks sobib Suurbritannia ka seetõttu, et olenemata õiguskultuuride erinevusest, kohaldub mõlema riigi suhtes Euroopa Liidu õigus. Uurides riiki, mille juured erinevad Eesti omast, saab teha järeldusi, kuidas saaks õigusabikulude kindlustust paremini reguleerida ning õppida nende vigadest, mida ei tohiks teha.

<sup>14</sup>M. Kilian, F. Regan. Legal expenses insurance and legal aid-two sides of the same coin? The experience from Germany and Sweden. *International Journal of the Legal Profession*. Nov/2004, Vol. 11 Issue 3, lk 234.

<sup>15</sup>D.A.S. Eesti alustas õigusabikulude kindlustustoodete pakkuumist kindlustusvõtjatele 14.november 2006, olles esimene selle kindlustusliigi pakkuja Eestis. D.A.S. Eesti 2006 majandusaastaruanne, lk 3.

<sup>16</sup>D.A.S. Eesti 2012 majandusaastaruanne, lk 3.

Töö on jaotatud neljaks peatükiks. Esimesed kaks on teoreetilisemat laadi. Esimene peatükk uurib põhjalikumalt õigusabikulude kindlustuse mõistet ja üldist olemust. Teine peatükk keskendub kindlustusõiguse põhimõistetele. J. Lahe on üht oma artiklit alustanud järgnevalt: „Õigusvaldkonnas orienteerumise üheks põhiliseks eelduseks on arusaamine selle valdkonna põhimõistetest, sealhulgas oskus näha seoseid erinevate mõistete vahel<sup>17</sup>.“ O.-J. Luik ja K. Haavasalu on tõdenud, et 2008. aasta seisuga määratlevad kindlustusandjad oma tüüpitingimustes kindlustusriski ja kindlustusjuhtumi mõistet erinevalt ning see näitab, et Eestis valitseb veel segadus kindlustusõiguse mõistete sisu ja kasutamise suhtes<sup>18</sup>. Seetõttu on ka käesoleva töö autori arvates oluline, et teatud põhimõisted, mis on õigusabikulude kindlustuses olulised, oleks õigesti sisustatud. Viimased kaks peatükki on praktilisemad ja käsitlevad olulisi probleeme, mis võivad kindlustusandja ja kindlustusvõtja suhetes arusaamatuste tekkides viia tõsiste kohtuvaidlusteni. Kolmas peatükk käsitleb kindlustusandja täitmise kohustust. Käsitlusele tulevad nii üldiselt kindlustusele omased probleemid, nagu osaline täitmine ja tõendite esitamine, kui ka spetsiifiliselt õigusabikulude kindlustusele omased probleemid seoses edu väljavaadetega. Viimane peatükk on pühendatud nii juriidilises kirjanduses kui ka Euroopa Kohtu lahendites enim käsitletud õigusabikulude kindlustust puudutavale probleemile, milleks on kindlustatud isiku õigus valida advokaati. Oma esindaja vaba valiku õigus on tihedalt seotud isiku põhiõigustega ja ilmselt seetõttu ka nii oluline.

Magistritöös kasutatakse valdavalt võrdlevat meetodit. Enim kasutatavad materjalid on õigusaktid ja nende tõlgendused, erinevad artiklid ja kohtupraktika. Samuti on töös kasutatud erinevate kindlustusseltside kehtivaid tingimusi. Eesti kohtupraktika on üldiste kindlustuspõhimõtete kohta käiv, välismaa kohtulahendid, seal hulgas Euroopa Kohtu lahendid, on spetsiifilisemat laadi. Magistritööst ei puudu ka teoreetilisem käsitlus, mis tugineb enamjaolt Võlaõigusseaduse kommentaaride II osale (edaspidi VÕS kommentaarid) ning välismaisele kirjandusele. Euroopa üldiste põhimõtete peegeldamiseks on töös kasutatud *Principles of European Insurance Contract Law* (edaspidi PEICL)<sup>19</sup>.

Töös ei käsitleta teemasid, mis on sarnased üldisele kindlustusõigusele või kahjukindlustuse regulatsioonile, näiteks nagu kindlustusmaksete tasumine, lepingu dokumentidega seonduv, lepingu sõlmimine ja lõpetamine ning kindlustuslepingu poolte kohta käivad regulatsioonid.

<sup>17</sup>J. Lahe. Kindlustussumma ja kindlustusväärtuse tähendus kindlustuslepinguõiguses. *Juridica* II/2006, lk 96.

<sup>18</sup>O.-J. Luik, K. Haavasalu. Kindlustusriski mõiste sisustamine ja kasutamine kindlustuslepingute tüüpitingimustes. *Juridica* III/2008, lk 166.

<sup>19</sup>Restatement of European Insurance Contract Law. PEICL full text. Arvutivõrgus: <http://www.restatement.info/> (18.03.2013).

Samuti jäävad praktilistel kaalutlustel tööst välja kindlustusandjate paljusust käsitlevad regulatsioonid, kuivõrd Eestis tegutseb õigusabikulude kindlustuse vallas vaid üks kindlustusselts. Seoses töö mahu piiranguga, ei käsitle käesolev töö lepingueelseid kohustusi ja kindlustusandja tagasinõude õigust.

Õigusabikulude kindlustust on kirjanduses omakorda liigitatud enne juhtumit kindlustuseks ning pärast juhtumit kindlustuseks. Käesolev magistr töö käsitleb enne juhtumit kindlustust. Enne juhtumit kindlustus pakub kaitset kahjujuhtumitele, mida kindlustatakse nii nagu teisteski kahjukindlustustes enne kahjujuhtumi tekkimist. See tähendab seda, et õigusvaidlust ei ole lepingu sõlmimisel veel toimunud. Pärast juhtumit kindlustus pakub kaitset aga spetsiaalsetele nõuetele pärast vaidluse tekkimist ehk kindlustatud isik saab kindlustada oma õigusabikulud, kui õigusvaidlus on juba tekkinud. Põhimõtteliselt kaitseb pärast juhtumit kindlustus kindlustatud isikut õiguskulude eest, mis võivad tekkida kohtuvaidluse kaotuse tulemusel.<sup>20</sup>

---

<sup>20</sup>Y. Qiao, lk 179.

# 1. Õigusabikulude kindlustuse määratlemine

## 1.1 Õigusabikulude kindlustuse mõiste

Õigusabikulude kindlustus on veose- ja vastutuskindlustuse kõrval kolmas ja viimane kahjukindlustuse liik, mida on võlaõigusseaduses eraldi reguleeritud.<sup>21</sup> Õigusabikulude kindlustuse lepingutele kohalduvad kindlustuslepingu üldosa ja kahjukindlustuse sätted niivõrd kui need pole vastuolus õigusabikulude kindlustuse olemusega. Enamasti ei kohaldu just need sätted, mis reguleerivad asjade kindlustamist.<sup>22</sup> Euroopa Liidu regulatsioonidest reguleerib õigusabikulude kindlustust direktiiv 87/344/EMÜ. Nimetatud direktiiv sätestab meetmed kindlustusvõtja kaitse tagamiseks ning huvide konflikti vältimiseks.<sup>23</sup>

Õigusabikulude kindlustuse mõiste tuleneb VÕS § 526 lg-st 1, mis ütleb, et õigusabikulude kindlustuse puhul kohustub kindlustusandja kindlustusjuhtumi toimumisel kaitsma kindlustusvõtja õiguslikke huve lepinguga ettenähtud ulatuses ja kandma seetõttu tekkivad õigusabi-, menetlus- ja muud seesugused kulud. Eeldatakse, et kindlustus katab õigusabi nii kohtus kui haldusmenetluses, samuti väljaspool ametiasutusi. Väga hästi on kirjeldatud õigusabikulude kindlustust D.A.S. Tšehhi ÜT artiklis 1 §-s 3. Selle järgi on õigusabikulude kindlustus eraõiguslik kahjukindlustus, mille mõte on kaitsta kindlustatud isiku õiguslikke huvisid ja maksta kulusid, mis on seotud kindlustatud isiku õigusliku kaitsega. Sama mõte tuleneb ka D.A.S. Eesti ÜT p-st 1.6. DAS Suurbritannia kindlustustingimused õigusabikulude kindlustuse mõistet ei defineeri. Kirjanduses nimetatakse õigusabikulude kindlustust ka ettemakstud õigusteenuseks.<sup>24</sup> Eelnevast saamegi järeldada, et ennekõike on õigusabikulude kindlustus vahendiks, et tagada kindlustatud isikule ligipääs õigusteenustele. Õigusabikulude kindlustus viib edukalt selleni, et seadus mõjub hirmutavana<sup>25</sup>, mis tähendab seda, et vastaspoole jaoks on hirmutav, kui kellegi käes on võim oma õigusi realiseerida. Ilma kindlustuseta ei ole tihti tavainimestel ligipääsu õigusteenustele. Maailmapanga „Doing Business 2011“ Euroopa riikide kohta koostatud aruannete järgi on Eestis kohtukulude

<sup>21</sup>P. Varul jt (koost). Võlaõigusseadus II. 2.-7. osa (§§ 208-618) Komm vlj. Tallinn: Juura 2007, § 526 p 3.1, J.Lahe Kindlustusõigus. Tallinn: Juura 2007, lk 172.

<sup>22</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 526 p 3.1, J. Lahe. Kindlustusõigus, lk 172.

<sup>23</sup>R. Merkin. EC Insurance Law. London 1997, lk 16.

<sup>24</sup>W. Pfennigstorf, S. L. Kimball. Review Essay. Aspects of Legal Expense Insurance: A Review of Four New Publications American Bar Foundation Research Journal, Vol. 1983, Issue 1 (Winter 1983), lk 251-252.

<sup>25</sup>B.Velthoven, P. Wijck. Legal cost insurance and social welfare. Economics Letters 72/2001, lk 395.

osakaal nõudest esikohal ehk kõige suurem. A.Õunpuu on juhtinud tähelepanu, et lõplikult selgub riigilõivu koormav mõju isikule sellest, kui suur on tema sissetulek.<sup>26</sup>

Eesti seadusandlusest (VÕS § 526 lg 1) tulenevat definitsiooni võib lugeda aga probleemseks selles osas, et see ei anna ühest vastust, millistes menetlustes kindlustusandja kaitset peab pakkuma. VÕS § 427 lg 1 järgi on tegemist kohustusliku sättega ehk kindlustusvõtja jaoks kahjulikum kokkulepe on keelatud. D.A.S. Eesti on ÜT p-ga 12.1.11 välistanud igasugused vaidlused, mida tuleks läbi vaadata halduskohtus, olenemata vaidluse staadiumist. VÕS kommentaarides leitakse, et kuna 2. lause sõnastuses eeldatakse, et õigusabi peaks olema tagatud kõigis menetlustes, siis võib kokku leppida ka sellest erinevalt.<sup>27</sup> Seega tundub, et VÕS kommentaarid ei ole sellest kindlustatud isiku jaoks kehvemast olukorrast probleemi teinud ning ilmselt seetõttu on ka D.A.S. Eesti saanud oma tingimustesse haldusvaidlusi välistava sätte kirjutada. Oluline on uurida asjakohast Euroopa Liidu direktiivi teksti ja teiste riikide kogemust, et selgitada välja, kas antud olukord vajaks teistsugust lahendust.

Kohtukulude kindlustuse direktiivi 87/344/EMÜ artikkel 2 sätestab, et kohtukulude kindlustus seisneb kohustuses kanda kindlustusmakse maksmise korral kohtumenetluse kulud ja osutada muid otseselt kindlustamisega seonduvaid teenuseid, pidades eelkõige silmas hüvitise saamist kindlustatud isiku kantud kahjumi, kahju või vigastuse eest, kas kohtuvälise lahenduse või tsiviil- või kriminaalmenetluse kaudu ja teiseks kindlustatu kaitse või esindamine tsiviil-, kriminaal-, haldus- või muudes menetlustes või mis tahes tema vastu esitatud nõude korral. Seega kui kindlustatud isik ise midagi nõuab, ei pea direktiiv 87/344/EMÜ järgi haldusmenetlus ilmingimata kaetud olema. Kui haldusõiguslik nõue on aga esitatud kindlustatud isiku vastu, peab kaitse ulatus olema laiem. Seega tuleb asuda seisukohale, et direktiiv 87/344/EMÜ näeb õigusabikulude kindlustusena ette sellist kindlustust, mis katab ka haldusvaidlusi, vähemalt siis, kui nõuded esitatakse kindlustatud isiku vastu. Sellest tulenevalt ei saa õigeks pidada seaduse sõnastust ning sellest tulenevalt ka VÕS kommentaaride seisukohta, et kindlustuslepingu pooltel peaks olema õigus kokku leppida erinevalt, kuna see vähendab kindlustatud isiku õigusi. Ilma juriidilise hariduseta ei oska kindlustatud isik liigitada asju tsiviil-, kriminaal- ja haldusõiguslikuks. Seetõttu peakski nõuded, mis tema vastu tulevad olema laialdasemalt kaitse all, mis garanteeriks kindlustatud isikule reaalse ja arusaadava kindlustuskaitse.

---

<sup>26</sup>A.Õunpuu, lk 384

<sup>27</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 526 p 4.

Valikuvõimalus direktiivi 87/344/EMÜ järgi võib olla kindlustatud isiku enda nõuete osas ehk kindlustusandja saab valida, kas ta soovib katta vaidlusi haldusajades, mida kindlustatud isik tahab esitada haldusorgani vastu. Vastupidine nõue on aga kindlustatud isikule koormavam. Kui kindlustatud isiku vastu esitatakse alusetu nõue haldusorgani poolt, siis ei ole tal võimalust sellise vaidluse tekkimist valida ning ta seatakse praegu seaduses sätestatuga oluliselt halvemasse olukorda. Käesoleva töö autor leiab, et kindlustusandjal ei tohiks lubada kitsendada oma kohustusi õigusabikulude kindlustuse pakkumisel. VÕS § 427 lg 1 järgi on VÕS § 526 imperatiivne säte ning sellest tulenevalt tuleks lugeda kaitse all olevaks ka haldusvaidlused. Kindlustusandja võimalused kindlustuskaitse ulatuse reguleerimisel peaksid olema ennekõike seotud riski valikutega ning erinevate esemeliste, rahaliste, ajaliste või isikuliste piiritlustega. Lisaks, ei ole haldusvaidlusi oma kindlustustingimustega välistanud ka DAS Suurbritannia. DAS Suurbritannia jaoks on oluline, et kahjjuhutmit oleks võimalik lahendada kohtus (ÜT lk 7 p 3). Lisaks on D.A.S. Suurbritannia eritingimustes sätted, kus on haldusajad sõnaselgelt kaitse all. Ka D.A.S. Tšehhi üld- ja eritingimused lubavad kaitset haldusajades. Mõlema ettevõtte kindlustustingimustes sisalduvad ka piirangud ja välistused haldusõiguse kohta, kuid haldusõigus ise ei ole välistus.

Seega võttes kokku meie seaduse loogika ning ka direktiivi 87/344/EMÜ definitsiooni, siis tuleb asuda seisukohale, et õigusabikulude kindlustus peab katma ka haldusvaidlusi. Kui seadusandja soovib, et kohustuslikud oleksid vaid need haldusvaidlused, kus on vajadus kindlustatud isikut kaitsta nagu on sätestatud direktiiviga, siis tuleks see nii ka kirja panna. Hetkel võiks lugeda seaduse järgi kohustuslikuks igasugused haldusvaidlused, mis ilmselt ei ole aga eesmärgiks, tuginedes VÕS kommentaaridele.

## 1.2 Õigusabikulude kindlustuse koht kindlustusõiguses

Selleks, et mõista, millised põhimõtted õigusabikulude kindlustuses kehtivad ja selle olemusest rohkem aru saada, peame teadma, kuidas õigusabikulude kindlustus paigutub kindlustusõiguses. Kindlustust saab liigitada väga erinevalt, autor toob siinkohal välja mõned olulisemad liigitamise võimalused õigusabikulude kindlustuse jaoks. Esiteks on õigusabikulude kindlustus erakindlustus<sup>28</sup> ja teiseks on tegemist vabatahtliku kindlustusliigiga, kuivõrd selle sõlmimise kohustust ei tulene seadusest.<sup>29</sup> Läbi aegade on

<sup>28</sup>D.A.S. Tšehhi ÜT artiklis 1 §-s 3 on õigusabikulude definitsioonis kasutatud era- ja kahjukindlustuse mõistet.

<sup>29</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. 4.osa p 5.

aktuaalne olnud õigusabikulude kindlustuse kohustuslikuks muutmine. On leitud, et kohustuslik õigusabikulude kindlustus võiks toimida sama positiivselt kui kohustuslik ravikindlustus, tagades laiemale hulgale rahvale juurdepääsu teatud õigusteenustele. Kohustuslik eraõigusabikulude kindlustus annaks võimaluse tarbijatel üle saada info puudusest, kuidas õigusabi teenuseid kasutada.<sup>30</sup> See tähendab seda, et eraettevõtted teeksid ära suure töö, et isikute teadlikkust tõsta. Seega lisaks sellele, et see kindlustus leevendaks rahalisi raskusi, ta ka õpetaks, kuidas ära tunda õiguslikke probleeme, teeb teadlikuks, et isikutel on õigus kahju tekkimisel kahjuhüvitisele ja aitab üle saada juurdunud eelarvamustest advokaatide ja seaduste kasutamise kohta.<sup>31</sup> Seega on olemas nii poolt kui kindlasti ka vastuargumente hetkel vabatahtliku kindlustuse kohustuslikuks muutmiseks. Seda, kas ja kuidas oleks see võimalik Eestis tuleks uurida juba eraldi uurimistööga.

Kolmandaks tuleb analüüsida, mis alusel toimub hüvitamine. Tuleb asuda seisukohale, et tegemist on kahjukindlustuse mitte summakindlustusega. Kahjukindlustuses on oluline see, et kindlustusandjal lasub kohustus hüvitada kindlustusvõtjale konkreetsest kindlustusjuhtumist tekkinud kahju ehk hüvitamiskohustus sõltub täielikult sellest, millises ulatuses kahju tekkis ja kas kindlustuslepingus määratletud kindlustussummast piisab selle kahju hüvitamiseks.<sup>32</sup> Õigusabikulude kindlustuse korral ongi kahjuks õigusabikulud, mida hüvitatakse vastavalt vajadusele.

Neljandaks oluliseks liigituse aluseks on kahjukindlustus või isikukindlustus. Antud liigituse järgi on õigusabikulude kindlustuse positsiooni raskem määratleda, kuna õigusabikulude kindlustus sõlmitaksegi tihti just ühe kindla isiku vaidlustega seotud õigusabikulude jaoks – õigused on ju aga tihedalt isikutega seotud. Seega on väga oluline teha vahet, mida mõeldakse kahjukindlustuse ja mida isikukindlustuse all. Kahjukindlustuse korral on kindlustusrisk seotud isikuga, kelle varalises sfääris midagi juhtub: auto varastatakse ära, isik tekitab kellelegi kahju, torm hävitab viljapõllu jne. Isikukindlustuse korral on kindlustatud risk seotud isikuga, kelle isiklikus sfääris midagi juhtub: isik sureb, jääb haigeks, jõuab teatud vanuseni, satub õnnetusse.<sup>33</sup> Käesoleva töö autor on seisukohal, et ka selle liigituse korral tuleb õigusabikulude kindlustuses näha kahjukindlustust. Kui kindlustusvõtjal tekivad õigusabikulud, siis tekib talle varaline kahju, mitte isikuga seotud kahju. Eelnevast lähtuvalt on õigusabikulude kindlustuse korral tegemist kahjukindlustusega.

<sup>30</sup>J. Sher, lk 14-15.

<sup>31</sup>W. Pfennigstorf, S. L. Kimball, lk 254.

<sup>32</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. 4. osa p 6.

<sup>33</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. 4. osa p 7.

### 1.3 Õigusabikulude hüvitamine teiste kindlustuste raames

Direktiiv 87/344/EMÜ artikkel 9 sätestab, et õigusabikulude kindlustust ei tohi vaadelda teiste kindlustusliikide lisariskidena, välja arvatud kui käsitletakse abi andmist isikutele, kes satuvad raskustesse reisis, kodust eemal või alalisest elukohast eemal. Õigusabikulude hüvitamine teiste kindlustuste raames on ette nähtud lisaks reisikindlustusele veel vastutuskindlustuse (VÕS § 511) raames. Vastutuskindlustuse puhul peab kindlustusandja täitma kindlustusvõtja asemel kohustuse hüvitada kahju, mille kindlustusvõtja on tekitanud kolmandale isikule. Õigusabikulude kindlustus selliseid kahjusid kindlustatud isiku eest ei hüvita. Vastutuskindlustuse raames käsitletakse vaid selliseid nõudeid, mis esitatakse kindlustatud isiku vastu ning õigusabi hüvitatakse sellisel juhul, kui isik soovib tõestada tema vastu nõudeõiguse puudumist. Sellise juhtumi korral on õigusabi hüvitamine kasulik ka kindlustusandjale, kuivõrd kui kindlustatud isik vabaneb kahju hüvitamise kohustusest, vabaneb sellest ka kindlustusandja.<sup>34</sup>

Õigusabikulude kindlustust ja õigusabikulude kandmist vastutuskindlustuse raames ei tohiks segamini ajada.<sup>35</sup> Järgnevalt uurime, millised on erinevused ja sarnasused õigusabikulude hüvitamisel õigusabikulude kindlustuse ja vastutuskindlustuse raames. Analüüs keskendub kitsalt Eesti õigusele. Esimeseks erinevuseks on ilmselt see, et õigusabikulude kindlustuse korral lasub kindlustusandjal kohustus kindlustatud isiku õiguslikke huve igakülgselt kaitsta, mitte ainult hüvitist maksta (VÕS § 526 lg 1). Õigusabikulude kandmine vastutuskindlustuse raames eeldab vaid kindlustusvõtjapoolsete õigusabikulude kandmist. Õigusabikulude hüvitamise eelduseks on, et kindlustatud isik pidas neid kulusid vajalikuks enda kaitsmiseks kohtus või kohtuväliselt (VÕS § 511 lg 1). Sarnasus seisneb selles, et mõlema kindlustusliigi korral on kindlustusandja kohustatud kandma nii kohtu- kui ka kohtuvälise menetluse kulud.

Õigusabikulude kindlustuse korral on kindlustatud isik oma tegemistes seotud kindlustusandjaga, kui just ei esine huvide konflikti. Seda seetõttu, et õigusabikulude kindlustuses kantakse enamasti vaid need kulud, milles on kokku lepitud. Vastutuskindlustuse korral peab kindlustatud isik kooskõlastama oma tegevuse vaid kriminaal- ja haldusvaidluse korral (VÕS § 511 lg 2).<sup>36</sup> Seega tsiviilvaidluse korral ei ole kindlustatud isik

<sup>34</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 511 p 1.

<sup>35</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 511 p 1.

<sup>36</sup>Vastutuskindlustuse korral erinevalt õigusabikulude kindlustusest ei esine probleemi haldusvaidlustega, kuna see on seaduses üheselt reguleeritud (VÕS § 511 lg 2).

vastustuskindlustuses kindlustusandjaga nii tihedalt seotud. Kolmandaks erinevuseks on hüvitamise ulatus. Õigusabikulude kindlustuse korral on hüvitamise ülempiiriks kindlustussumma, vastutuskindlustuse korral ei pruugi see alati nii olla. Kindlustussumma on vastutuskindlustuse korral piiriks vaid siis, kui kindlustatud isik tegutseb õigusabikuludid tehes oma äranägemise järgi. Kui aga kindlustusandja on kohtuvaidluse pidamist kindlustatud isikult nõudnud või seda soovitanud, tuleb tal VÕS § 511 lg 3 järgi kanda ka kindlustussummat ületavad kulutused.<sup>37</sup> Ilmselt on see põhjendatav sellega, et tegelikult kindlustatud isik ei pea võitlema kohtus oma õiguste eest, vaid võib kindlustusandjalt nõuda täitmist kahjustatud isikule. Seega kui kindlustusandja ei taha hüvitada nõutud kahjusummat, siis on tema huvi kulutada õigusabile nii palju kui vaja, et täitmise kohustusest vabaneda.

Sarnase poole pealt võib välja tuua advokaadi vaba valiku, kuna vastutuskindlustuse korral õigusabikulude kandmisel ei tulene, et advokaadi valik oleks piiratud. Erisus esindaja vaba valikuga seoses võib tekkida kriminaal- ja haldusmenetluse korral, kus tuleb tegutseda vastavalt kindlustusandja juhistele. Advokaadi valikut saaks vastutuskindlustuse korral piirata advokaadile tehtud kulutuste piiramisega seoses sellega, mida kindlustusvõtja võis vajalikuks pidada (VÕS § 511 lg 1). Samas on väga raske tõestada, mida konkreetne kindlustusvõtja vajalikuks pidas. Isegi kui kindlustusandja ei maksa seetõttu kogu advokaadi arvet kinni, ei ole kindlustatud isikul advokaadi valik olnud piiratud. Seega VÕS § 528 lg 1 põhimõtted kehtivad ka vastutuskindlustuse korral, kuid seda vaid siis, kui kindlustusvõtja tegutseb oma initsiatiivil ning kindlustusandja kohustus on piiratud kindlustussummaga.

Kui vaadata õigusabikulude kindlustusele kohaldatavaid sätteid, siis on advokaadi valik ilmselt kõige olulisem puutepunkt. Näiteks ei teki vastutuskindlustuse korral kindlustusvõtja ja kindlustusandja vahel probleeme edu väljavaadetega, sest kui väidetav kahjustatud isik esitab nõude kindlustusvõtja vastu, on kindlustusvõtjal ja kindlustusandjal enamasti sarnased huvid. Nii kindlustusvõtja kui ka kindlustusandja sooviksid vabaneda täitmise kohustusest ja see on võimalik, kui tõendada, et kindlustusvõtja vastu esitatud nõue on alusetu või liiga suur. Seega on vastutuskindlustuse raames õigusabikulude hüvitamine ühtlasi ka kindlustusandja võimalus vabaneda kahju hüvitamisest või oma hüvitamise kohustust vähendada. Õigusabikulude kindlustus eraldi kindlustusliigina seda võimalust kindlustusandjale ei paku. Kui kindlustusandja on kohustatud õigusabikulud hüvitama, siis täidab ta oma kohustusi kindlustatud isiku ees ning sellet ei sõltu enam tema edasised täitmise kohustused.

<sup>37</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 511 p 3.3.

## 1.4 Õigusabikulude kindlustused Eesti kindlustusturul

Finantsinspektisiooni andmetel on õigusabikulude kindlustuse pakkumiseks Eestis tegevusluba väljastatud kahele seltsile: D.A.S. Õigusabikulude Kindlustuse AS-le ja If P&C Insurance AS-le (edaspidi If)<sup>38</sup>. Lisaks on õigusabikulude kindlustuse tegevusluba välismaa filiaalidest veel Codan Forsikring A/S Eesti filiaalil<sup>39</sup>. Selleks, et mõista kui paljud kindlustusseltsid tegelikult võivad antud kindlustusliiki Eestis pakkuda, tuleks vaadata ülepiirilisi kahjukindlustusteenuste pakkujaid. Viimaste seas on potentsiaalseid pakkujaid kümneid<sup>40</sup>.

Hetkel pakub Eesti turul D.A.S. ainsana õigusabikulude kindlustust aktiivselt. If ja teised nimetatud seltsid kõnealust kindlustusliiki hetkel veel pakkuma pole hakanud. Seega kõik ülejäänud kindlustused peale D.A.S. Eesti pakuvad õigusabikulude hüvitamist vastutuskindlustuse või reisikindlustuse raames. Sellest vahest arusaamine on kindlustatud isikutele väga oluline, muidu tekivad põhjendamatud ootused ka nende seltside vastu, kes eraldi õigusabikulude kindlustust ei paku.

Vaadates D.A.S. Eesti majandusaastaaruandeid näeme, et antud teenus on järjest populariseerumas. Kõige olulisem näitaja seisneb selles, et seda kindlustusliiki ka realselt kasutatakse. Kui võrrelda viimase 4 aasta klientide pöördumisi kindlustusandja poole, siis näeme jooksvat tõusutrendi. 2009. aastal esitati seltsile 79 kahjunõuet ning klientidele pakuti rohkem kui 470 korral õigusnõustamist<sup>41</sup>, 2010. aastal esitati seltsile juba 356 kahjunõuet ning rohkem kui 1200 korral pakuti õigusnõustamist<sup>42</sup>, 2011. aastal esitati seltsile 594 kahjunõuet ja anti rohkem kui 2100 korral õigusnõustamist<sup>43</sup>, 2012 aastal esitati seltsile rekordiliselt 678 kahjunõuet ja anti rohkem kui 2744 korral õigusnõustamist<sup>44</sup>.

Eesti on õigusabikulude kindlustuse leviku osas alles algjärgus, arvestades, et õigusabikulude kindlustuse algusaastaks loetakse 1917ndat aastat.<sup>45</sup> Kindlustatud isikuid on umbes 2% Eesti

<sup>38</sup>Finantsinspektisiooni andmed. Arvutivõrgus: <http://www.fi.ee/index.php?id=1768&action=showentity&eid=2865>.

<sup>39</sup>Finantsinspektisiooni andmed. Arvutivõrgus: <http://www.fi.ee/index.php?id=2275&action=showentity&eid=26156>.

<sup>40</sup>Finantsinspektisiooni andmed. Arvutivõrgus: <http://www.fi.ee/index.php?id=1974>.

<sup>41</sup>D.A.S. Eesti 2009 aasta majandusaastaaruanne, lk 4.

<sup>42</sup>D.A.S. Eesti 2010 aasta majandusaastaaruanne, lk 4.

<sup>43</sup>D.A.S. Eesti 2011 aasta majandusaastaaruanne, lk 4.

<sup>44</sup>D.A.S. Eesti 2012 aasta majandusaastaaruanne, lk 3.

<sup>45</sup>W. Pfennigstorf. Legal Expense Insurance [article] American Journal of Comparative Law, Vol. 23, Issue 3, Summer/1975, lk 455

elanikkonnast.<sup>46</sup> Samas kui mujal riikides, näiteks Rootsis on see osakaal 97%.<sup>47</sup> Kindlustusmaksete käibe osas on kõige ulatuslikumalt eraldiseisva eraõigusabikulude kindlustusega tegelikult kaetud hoopiski Saksamaa elanikud, kellest umbes 44% omab õigusabikulude kindlustust. Seal on turul ka kõige rohkem pakkujaid, koguni umbes 50 kindlustusandjat ning aastas lahendatakse umbes 3 miljonit juhtumit ning advokaadid saavad 25% oma tuludest kindlustuselt.<sup>48</sup> Suurbritannias omab õigusabikulude kindlustust umbes 30% elanikkonnast. Kuna Suurbritannias on tavaks õigusabikulude kindlustuse lisamine teiste kindlustusriskide kõrvale, siis paljud kindlustatud isikud ei teagi, et nad õigusabikulude kindlustuse raames kindlustatud on.<sup>49</sup>

---

<sup>46</sup>Protsent on võetud järelpäringust D.A.S. Õigusabikulude Kindlustuse AS-le, kus selgus, et kliente on 31.03.2013 seisuga 8519. Kui arvestada, et võimalike leibkondi, kes võiksid kindlustatud olla on umbes 400 000, siis seega on hetkel kindlustatud isikuid umbes 2% elanikkonnast.

<sup>47</sup>Rootsi kõrge protsent tuleneb sellest, et seal müüakse eraõigusabikulude kindlustust koos teiste kindlustusliikidega ning ka sellest, et varasemalt pakuti samu teenuseid rootslastele riiklikult ning seetõttu on nad harjunud selliste riskide maandamisega. F. Regan. The Swedish Legal Services Policy Remix, lk 60.

<sup>48</sup>M. Kilian, F. Regan. Legal expenses insurance and legal aid-two sides of the same coin? Lk 38.

<sup>49</sup>M. Kilian. Alternatives to Public Provision, lk 39.

## 2. Olulisemate kindlustusalaste mõistete sisustamine õigusabikulude kindlustuse kontekstis

### 2.1 Kindlustusleping ja seal kajastatavad õigusabikulude kindlustusele omased andmed

Kindlustuslepinguga kohustub kindlustusandja kindlustusjuhtumi toimumisel hüvitama kindlustusjuhtumi tõttu tekkinud kahju või maksuma kokkulepitud rahasumma ühekordselt või osadena või täitma lepingu muul kokkulepitud viisil. Kindlustusvõtja kohustub tasuma kindlustusandjale kindlustusmakseid (VÕS § 422 lg 1). Sarnane definitsioon on ka PEICL-i artikkel 1:201 lg-s 1. Kindlustuslepingu sõlmimise eesmärk kindlustusvõtja jaoks on riskide kindlustamine. Pärast kahju hüvitamist peaks kindlustusvõtja olema samas olukorras, milles ta oleks olnud siis kui kindlustusjuhtumit poleks toimunud. Tegemist on riskide hajutamisega.<sup>50</sup>

Õigusabikulude kindlustuse korral täpsustab VÕS § 526 lg 1 kindlustusandja kohustusi. Kindlustusandja peab lisaks tavapärastele rahalisele hüvitamiskohustustele kaitsma kindlustatud isiku õiguslikke huve ka muul viisil. Sarnane definitsioon kindlustuslepingust tulenevate kindlustusandja kohustuste kohta on ka D.A.S. Eesti, D.A.S. Tšehhi ja DAS Suurbritannia kindlustustingimustes. D.A.S. Eesti ÜT p 1.6 defineerib õigusabikulude kindlustuslepingut kui kirjalikus vormis sõlmitud kokkulepet, mille kohaselt kindlustusandja kohustub kaitsma kindlustatud isiku õiguslikke huve kindlustuslepingus ettenähtud viisil ning kandma seetõttu tekkivad õigusabikulud ettenähtud juhtudel ja ulatuses ning kindlustusvõtja peab tasuma kindlustusmakseid. DAS Suurbritannia kindlustustingimused lk 16 p 1 näevad ette kohtueelseks kokkuleppeks läbirääkimised määratud esindaja vahendusel ja hiljem, kui kokkulepet ei saavutata, siis juba kohtukulude kandmise ning loomulikult peab kindlustusvõtja tasuma kindlustusmakseid. D.A.S. Tšehhi ÜT artikkel 1 § 3 defineerib õigusabikulude kindlustuse mõiste ning artikkel 14 sätestab kindlustusvõtja kohustuse tasuda kindlustusmakseid. DAS Suurbritannia rõhutab lisaks eelnevatele definitsioonidele kindlustuslepingu mõiste juures mõistlike väljavaadete olemasolu kogu nõude vältel (lk 7 p-d 1 ja 3). Edu väljavaadetest piisavalt vara rääkimine on oluline ja seda võiks DAS Suurbritannia näitel soovitada ka teistele sellel alal tegutsevatele kindlustusandjatele. Edu väljavaadete olemasolu on õigusabikulude kindlustuse korral vaieldamatult kõige olulisem

<sup>50</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 422 p 1.

kindlustusandja kohustuste täitmise alus, seega võiks alustada edu väljavaadete rõhutamist juba kindlustuslepingu mõiste juures. Edu väljavaadete suurem teadvustamine kindlustatud isikule aitab ära hoida hilisemat pettumust ja sealt tulenevaid lahkarvamusi.

VÕS § 527 reguleerib, millised õigusabikulude kindlustusele spetsiifiliselt omased andmed peaksid olema fikseeritud kindlustuslepingus. Esimene lause sätestab, et kui õigusabikulude kindlustuse valdkonna kindlustusriske on kindlustatud kõrvuti muude kindlustusriskidega, peab kindlustuslepingus olema eraldi märgitud kindlustuskaitse ulatus õigusabikulude kindlustuses ja selle eest maksmisele kuuluvad kindlustusmaksed. Sama sätestab ka direktiiv 87/344/EMÜ artikkel 3 lg 1 ja Suurbritannias kehtiv The Insurance Companies (Legal Expenses Insurance) Regulations 1990 (edaspidi ICR 1990) p 4. See tähendab seda, et kui üks kindlustusselts pakub lisaks õigusabikulude kindlustusele veel mingit kindlustusliiki, siis lepingus peaks olema selgesti eristatav kui suur on õigusabikulude kindlustuse kindlustuskaitse ulatus ja millised on selle eest makstavad kindlustusmaksed. Ilmselt võiks ka õigusabikulude kindlustuse siseselt kindlustuslepingus olla määratud erinevatel riskidel kindlustuskaitse ulatus eraldi, kui need erinevad. See on kasulik selguse huvides nii kindlustusvõtjale kui ka kindlustusandjale. Näiteks kui kindlustatud isik valib D.A.S. Eesti toote PLUSS-5, mille raames kindlustussumma on 12000 eurot ja lisaks veel sõidukiomaniku toote, mille korral on kindlustussummaks 8000 eurot,<sup>51</sup> siis peaks olema kindlustatule arusaadav, milline ulatus, mis riski suhtes kehtib. Antud säte Eestis ilmselt probleeme hetkel ei tekita, kuna sellist seltsi, kes pakuks õigusabikulude kindlustuse kõrval ka teisi kindlustusliike Eestis ei eksisteeri.

VÕS § 527 teine lause ütleb, et kui kindlustusandja teeb kindlustuslepingust tulenevate kohustuste täitmisega tegelemise ülesandeks iseseisvale kahjukäsitlejale, tuleb see lepingus märkida. VÕS kommentaarid leiavad, et sellise sätte eesmärk võib jääda ebaselgeks. On küsitav, miks peab just õigusabikulude kindlustuse korral selline viide kirjas olema. Samas nenditakse, et õigusabikulude kindlustuse eesmärk ei ole vaid rahalist hüvitist maksta, vaid ka kokkulepitud viisil kindlustatud isiku õiguslikke huve kaitsta.<sup>52</sup> Kindlustatud isiku õiguslikke huvide kaitsmisega tegeleb konkreetne kindlustusjuhtumit käsitlev kahjukäsitleja. See on ka põhjus, miks kindlustusvõtjale on oluline, kes tema kahjujuhtumeid käsitleb, tema eest vastaspoolega suhtleb ja talle nõu annab. Kindlustusvõtjale on oluline, et kahjukäsitleja ei

<sup>51</sup>D.A.S. Eesti eritingimused. Arvutivõrgus: <http://www.das.ee/eraklient/das-tooted/veebinoustamine/> ja <http://www.das.ee/eraklient/das-tooted/soidukiomaniku-oigusabikulude-kindlustus-eraisikutele/>.

<sup>52</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 527 p 3, J.Lahe. Kindlustusõigus, lk 174.

rikuks tema jaoks mingeid võimalusi hilisemas kohtuvaidluses. Just see funktsioon, kindlustatud isiku huvide esindamine, eristab õigusabikulude kindlustuse kahjukäsitlejaid teiste kindlustuste kahjukäsitlejatest.

VÕS § 527 teise lause sõnastusest jääb arusaamatuks, kes on iseseisev kahjukäsitleja. Viimati käsitletud säte on seotud direktiivi 87/344/EMÜ artikkel 3 lg-ga 2, mis näeb iseseisva kahjukäsitlejana ette kaht võimalust: teine kindlustusselts (artikkel 3 lg 2b) ja kindlustusvõtja valitud advokaat (artikkel 3 lg 2c). Võlaõigusseadus jätab reguleerimata, millistele kriteeriumitele eraldiseisev kahjukäsitleja vastama peab. Direktiivi 87/344/EMÜ on väga täpselt määratlenud, kes tohib õigusabikulude kindlustuse korral kahjusid käsitleda. Samas on direktiiv 87/344/EMÜ artikkel 3 lg-ga 2 jätnud liikmesriikide otsustada, kas liikmesriik valib ise kindlat liiki kahjukäsitleja õigusabikulude kindlustusele või võimaldatakse valik teha kindlustusseltsil endal. Eestis on kindlasti lubatud kindlustusandjal endal kahjusid käsitleda, kuna seadus näeb ette, et kui ta seda teha ei soovi, siis tuleks see lepingus märkida. Küsimus on, kas lisaks sellele, et Eestis on lubatud kindlustusandjal endal kahjusid käsitleda, võivad sellega tegeleda ka nii teised kindlustusseltsid kui ka iseseisvad advokaadid. VÕS kommentaarid viitavad, et vastava VÕS-i sätte allikaks on direktiivi 87/344/EMÜ artikkel 3 lg 2b<sup>53</sup>, mis tähendab, et kahjude käsitlemine on lubatud teisel kindlustusseltsil. Samas seaduse sõnastusest ei saa välja lugeda, et iseseisev kahjukäsitleja peab tingimata olema kindlustusselts ega üldse mingi juriidiline isik. Ilmselt on see koht, kus peaks seaduse teksti muutma nii, et oleks üheselt selge, millistele kriteeriumitele eraldiseisev kahjukäsitleja vastama peab. Ka VÕS kommentaarid ei tõlgenda kahjukäsitlejat kitsalt kindlustusseltsina. Kui Eesti lubab kindlustusseltsidel endal kahjukäsitlemise viisi valida, siis oleks loogiline, et valiku saab teha kõigi direktiivis toodud kolme variandi vahel.

Kui iseseisva kahjukäsitleja all käsitleda ka direktiiv 87/344/EMÜ artikkel 3 lg-s 2c mõeldud isikut, siis tekib küsimus, kas Eesti seadusandlus nõuab, et selline advokaat oleks nimetatud kohe lepingu sõlmimisel. VÕS kommentaarid on asunud seisukohale, et kui kindlustusandja lubab kahjusid käsitleda kellelgi väljaspoolt enda organisatsiooni, on tegemist ikka kahjukäsitlejaga<sup>54</sup>. Seega enda esindamiseks advokaadi saaks kindlustusvõtja vajadusel eraldi valida. Advokaadist kahjukäsitleja tuleb sellisel juhul lepingu sõlmimisel nimeliselt kirja panna. Kui lugeda direktiivi 87/344/EMÜ artikkel 3 lg-t 2c, siis on aga kaheldav, millise õiguse kindlustusandja kindlustusvõtjale annab. Esimene võimalus on, et kindlustusandja

<sup>53</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 527 p 2.

<sup>54</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 527 p 3.

annab kindlustatud isikule õiguse valida igakordset kahjukäsitlejat ehk valiku õigus tekiks sellisel juhul igakord uuesti, kui on toimunud kindlustusjuhtum. Teine võimalus on, et lepingu sõlmimisel lubatakse kindlustusvõtjal valida üks kindel advokaat või muu sobivalt kvalifitseeritud isik, kes iga kord kindlustusjuhtumi toimumisel tema kahjujuhtumiga tegelema hakkab. Ilmselt ei saa lõplikult välistada ei ühte ega teist ning selle peab paika panema kohtu ja kindlustusseltside praktika. Siiski tuginedes direktiivi 87/344/EMÜ preambula tekstile tuleks nentida esimest varianti. Preambula ütleb, et kindlustatud isikule antakse võimalus valida endale esindaja hetkest, kui tal on õigus oma kindlustusandjale nõue esitada. Selline lahendus on reaalne ka selles osas, et vastavalt kahjujuhtumile tuleb valida ka esindaja, kuna üks advokaat ei saa olla pädev kõigil aladel. See esindaja ei ole aga pelgalt kahjukäsitleja, vaid ikkagi kindlustatud isiku poolt oma kindlustusjuhtumiga tegelemiseks valitud esindaja. Selline kahjukäsitlemise vorm on näiteks iseloomulik Saksmaale, kus kõik muud võimased on seadusevastased.<sup>55</sup> Kehtiv võlaõigusseadus nõuab aga kahjukäsitlejat, seega ei ole kindel, kas selline variant Eestis üldse lubatud on. Seega tuleb asuda seisukohale, et hetkel on VÕS § 527 järgi Eestis lubatud valida kindlustusseltsidel kahe variandi vahel: direktiivi 87/344/EMÜ artikkel 3 lg 2a ja 2b. Eestis eeldatakse, et keegi käsitleks kahjujuhtumit ehk otsustaks kindlustusandja täitmise kohustuse ja ulatuse üle, enne kui kindlustusjuhtumi lahendamiseks hakkab tegelema advokaat.<sup>56</sup> Direktiivi kolmas võimalus (artikkel 3 lg 2c) on välja jäetud, mida direktiiv 87/344/EMÜ ka otsesõnu ei keela. Oluline on veel, et kindlustusselts ei pea kõigile oma lepingutele rakendama ühte ja sama meetodit, vaid peab valima vähemalt ühe direktiivis 87/344/EMÜ artikkel 3 lg-s 2 sätestatust.

Praktikas käsitlevad nii D.A.S. Eesti, D.A.S. Tšehhi kui ka DAS Suurbritannia oma kindlustusjuhtumeid ise. D.A.S. Eesti poole pealt sätestavad seda ÜT p 14.2. Seega kui nad sooviksid kahjukäsitlemise usaldada kellelegi väljastpoolt, peaksid nad korrektsuse huvides selle võimaluse ka tingimustes ette nägema. DAS Suurbritannia ÜT räägivad kahjukäsitlelusest lk 16 p-s 1 niipalju, et pärast nõude kättesaamist määratakse kindlustatud isiku esindajaks, kas eelistatud õigusbüroo või tegeleb kindlustatud isiku määratud esindajana kindlustusandja ise. Selle kohta, kes teeb otsuse kindlustusandja täitmise kohustuse ja ulatuse kohta, tingimustes andmed puuduvad. ICR 1990 p-ga 5 on aga üle võetud kogu direktiiv 87/344/EMÜ artikkel 3 lg-ga 2 kehtestatu. Seega on Suurbritannias lubatud kindlustusandjal valida kõigi kolme võimaluse vahel. Üldiselt saab teha aga uuritavate D.A.S.-i ettevõtete kohta üldistuse, et kõik

<sup>55</sup>M.Kilian. Alternatives to Public Provision: The Role of Legal Expenses Insurance in Broadening Access to Justice: The German Experience, lk 37-38.

<sup>56</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 527 p 3.

nad käsitlevad oma kahjusid ennekõike ise. Põhjus peitub ilmselt selles, et tegemist ei ole segaseltsiga ja seetõttu on kõige mõistlikum kulud kontrolli all hoida kahjujuhtumeid ise käsitledes. Lähtuvalt eelnevast, vajab Eesti õigusabikulude kindlustuses kahjukäsitlemise viisi puudutav regulatsioon täpsustamist.

## 2.2 Kindlustatud ese õigusabikulude kindlustuses

Kindlustatud eseme määratlemine õigusabikulude kindlustuse korral ei ole lihtne. Antud teema käsitlemiseks on autor võtnud abiks paljud kahjukindlustuse üldtingimused, mis käsitlevad teisi kindlustusliike. Siinkohal kerkib kindlasti küsimus, kas tegemist on spetsiifiliselt asjadele kohaldatava mõistega või saab ka õigusabikulude kindlustuses antud mõistet kohaldada. VÕS § 424 lg 2 ütleb, et kindlustatud ese on ese, millega seotud kindlustusriski on kindlustatud. TsÜS-i § 48 kohaselt on esemeteks asjad, õigused ja muud hüved, mis võivad olla õiguse objektiks. Kindlustuslepingu objektiks olev ese ei pruugi samal ajal olla alati asi asjaõiguslikus tähenduses.<sup>57</sup> Seega kui VÕS kommentaarid ütlevad, et kindlustatud ese ei pea alati olema asi asjaõiguslikus mõttes, siis võiks järeldada, et ka õigusabikulude kindlustuses, kui ühes kahjukindlustuse liikidest võiks kohaldada kindlustatud eseme mõistet ja sätteid.

Sisustades kindlustatud eseme mõistet õigusabikulude kindlustuses võib tekkida kiusatus tõlgendada nendeks tüüpilisi füüsilisi asju. Selline vääriti mõistmine on kindlasti lihtne tekkima olukorras, kus on kindlustatud füüsilisele või juriidilisele isikule kuuluvad konkreetse asjaga seotud vaidlused, näiteks teatud vaidlused seoses kinnisasja või sõidukiga. Tuleb siiski asuda seisukohale, et selline esemeline määratlus õigusabikulude kindlustuses ei ole võrdne kindlustatud eseme mõistega, vaid see füüsiline objekt piiritleb kindlustusriske ning seega ka kindlustusandja täitmise kohustust. Näiteks kui õigusabikulude kindlustuses on kindlustatud teatud kinnisasjaga seotud risk, siis selle all tuleb mõista isiku õiguslikke huve seoses selle teatud kinnisasjaga.<sup>58</sup>

<sup>57</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 424 p 3.2.

<sup>58</sup>W. Pfennigstorf, lk 480.

VÕS kommentaarid kirjutavad, et kindlustatud eseme asemel kasutati kindlustusseaduses<sup>59</sup> kindlustatud objekti, milleks oli füüsiliste isikute elu ja tervis ning füüsiliste ja juriidiliste isikute vara, varalised ja mittevaralised huvid, õigused ja kohustused.<sup>60</sup> Lugeses erinevate Eestis tegutsevate kindlustusseltside üldtingimusi, siis enamus suuremaid Eestis tegutsevaid seltsi on defineerinud kindlustatud eset kui kindlustatud isiku elu ja tervist või kindlustatud isikule kuuluvat asja, õigust, kohustust või kulu, mille suhtes kindlustusleping sõlmiti.<sup>61</sup> Nõustudes sellise laiendatud definitsiooniga, leian, et õigusabikulude kindlustuse korral on kindlustatud esemeks kindlustatud isiku õiguslikud huvid.

DAS Suurbritannia tingimused kindlustatud eset eraldi ei defineeri. Tõlgendades nende kindlustustingimusi, võib kindlustusjuhtumiks lugeda vaidluse tekkimist. Vaidlus saab aga tekkida siis, kui on rikutud kindlustatud isiku õigusi. Seega on ka DAS Suurbritannia tingimuste korral igati mõistlik tõlgendus, et kindlustatud esemeks saab lugeda just kindlustatud isiku õiguslike huve. D.A.S. Eesti ÜT p 1.5 järgi on kindlustatud ese kindlustatud isikute õiguslike huvide kaitsmine ja sellega seotud ning kindlustuslepingus ettenähtud kulude hüvitamine. Selline definitsioon ei ole päris täpne, kuna ei ütle üheselt, mis asi on siis õigusabikulude kindlustuses kindlustatud ese. Antud definitsioon on tegevust kirjeldav, kuid kindlustatud eset puudutav definitsioon peaks olema nimisõnana kirjeldatav. Otseselt vaele ei saa nimetatud definitsiooni lugeda, kuivõrd definitsioonis on käsitletud ka isiku õiguslike huve. Kindlustatud eseme juures ei ole aga vaja kirjeldada seda, mis kuulub hüvitamisele. D.A.S. Tšehhi erinevad eritingimused sätestavad samuti oma artiklis 1 §-s 1, et kindlustatud esemeks on õiguslikud huvid seoses vastava riskiga, mida on kindlustatud. Näiteks EriT ZPP/PV/2012 artikkel 1 § 1 sätestab, et kindlustus kehtib õiguslike huvide maksmise panemisel seoses kindlustatud isiku tegevustega tööõigussuhetes, sealhulgas ka teenistussuhetes.

Kahtlus võib tekkida ka selles, kas kindlustatud esemeks ei võiks olla õigusabikulud, kuivõrd sakslased defineerivad õigusabikulude kindlustuse eesmärki kui kaitse pakkumist kindlustatud isiku õigusabikulude vastu.<sup>62</sup> Inglise õigus kirjeldab õigusabikulude kindlustust aga hoopis kui kindlustatud isiku riski ülevõtmist seoses kahju tekkimisega, millest tingitult tekiks kohtukulud.<sup>63</sup> Käesoleva töö autor on aga seisukohal, et Eestis sellist definitsiooni

<sup>59</sup>RT 1992, 48, 601; RT I 2001, 79, 480.

<sup>60</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II. Komm vlj. § 424 p 5, kindlustuseadus (RT 1992, 48, 601; RT I 2001, 79, 480) § 7.

<sup>61</sup>Salva, Seesami ja If-i üldtingimused.

<sup>62</sup>M. Kilian, F. Regan. Legal expenses insurance and legal aid-two sides of the same coin? Lk 234.

<sup>63</sup>M. Kilian, F. Regan. Legal expenses insurance and legal aid-two sides of the same coin? Lk 234.

kindlustatud esemele ei saa õigeks lugeda, kuna õigusabikulud on juba kindlustusjuhtumi tagajärg ehk tekkinud kahju. Õigusabikulude kindlustuses ei ole kindlustusjuhtumi lahendamiseks alati õigusabikulusid vaja teha. Kindlustusjuhtumit on võimalik tihti lahendada ka kindlustusandjapoolse nõustamisega. Ilmselt võiks õigusabikulusid lugeda kindlustatud esemeks pärast juhtumit kindlustuse korral, kuivõrd kui isik kaotab kohtuprotsessi peab kindlustusandja hüvitama need õigusabikulud, mis selles kohtuprotsessis tekkisid. Kohtuprotsessi kaotamine on seega kindlustusjuhtumiks. Enne juhtumit kindlustuse korral, tuleb kindlustusandjal hüvitada isiku õiguslike huvide rikkumise tagajärjel tekkinud õigusabikulud.

Kindlustus on alati olnud väga abstraktne, kuna kindlustuse näol ei ole tegemist füüsiliselt tajutava objektiga.<sup>64</sup> Kindlustuse pakkumist on nimetatud ka õhu müümiseks, mis näitabki seda, et kindlustatud isikud ei saa ühtegi füüsiliselt tajutavat eset oma valdusesse. Kui tavalise kahjukindlustuse korral saame me enamasti kindlustatud eseme määrata füüsilise eseme ehk asjaga, siis õigusabikulude kindlustuse korral ei saa me seda teha. Seetõttu ongi tavalise kahjukindlustuse, näiteks nagu kodukindlustuse, mõistmine oluliselt kergem. Näiteks kui kodukindlustuse korral on kindlustatud esemeks kindlustatud isikule kuuluv kinnisasi, siis see on inimesele arusaadav – vähemalt on tal see kinnisasi ju olemas ja silmaga nähtav. Kui me räägime aga õigusabikulude kindlustuse kindlustatud esemest, milleks on käesoleva töö autori arvates kindlustatud isiku õiguslikud huvid, siis neid ei ole võimalik kuidagi silmaga näha ja seetõttu võib öelda, et see muudabki õigusabikulude kindlustuse olemuse mõistmise raskeks.

### 2.3 Kindlustusrisk õigusabikulude kindlustuses

Sarnaselt kindlustatud esemega ei ole väga lihtne määrata ka kindlustatud riski mõistet õigusabikulude kindlustuse korral. Kindlustusrisk on kindlasti üks põhimõiste, mis aitab kindlaks teha, kas kindlustusandjal lasub kindlustuslepingu täitmise kohustus või mitte<sup>65</sup>. VÕS § 423 lg 2 järgi on kindlustusrisk oht, mille vastu kindlustatakse. Oht mille vastu kindlustatakse võib olla näiteks vara hävimine tulekahjus või tormi tõttu.<sup>66</sup> Igal juhul seisneb kindlustusrisk kindlustusvõtja jaoks teatud negatiivse tagajärje saabumises.<sup>67</sup> Inglise õiguses on defineeritud riski kindlustusstatistikute jaoks kui tõenäosust, et teatud ebasoodne juhtum

<sup>64</sup>A.-M. Inglise. Kahjukindlustuse käsiraamat. Äripäeva kirjastus 2001, lk 8.

<sup>65</sup>O.-J. Luik, K. Haavasalu, lk 164.

<sup>66</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 423 p 3.2.

<sup>67</sup>O.-J. Luik, K. Haavasalu, lk 164.

esineb määratud perioodi ajal või teatud vaidluse tulemusena.<sup>68</sup> See mõiste definitsioon on hea, kuna avab ka õigusabikulude kindlustusele omase poole. Kindlustusriskid tuleb määratleda kindlustusjuhtumi kirjelduses.

Direktiivi 87/344/EMÜ artikkel 2 järgi on kindlustatud riskiks isikule kahju tekitamine või tema vastu nõude esitamine. Sarnane definitsioon tuleneb ka kirjandusest. Nimelt pakub õigusabikulude kindlustus kaitset ohu vastu, et tuleb esitada või kaitsta ennast õigusliku nõude eest, kas kohtus või muul viisil.<sup>69</sup> DAS Suurbritannia tingimustes on riskid väga täpselt piiritletud, kuid üldiseks riskiks on siiski vaidluse tekkimise oht. Riski ennetamiseks on määratud kliendil hoolsuskohustus DAS Suurbritannia ÜT lk 18 p 8b järgi, mille kohaselt klient peaks mõistlikult püüdma vältida ja ennetada nõuete tekkimist ehk riski realiseerumist. D.A.S. Tšehhi kindlustusriski eraldi ei defineeri. D.A.S. Eesti ÜT p 1.7 järgi on kindlustusrisk kindlustusjuhtumi võimaliku toimumise oht, mille tagajärjel tekkivate õigusabikulude kandmise vastu kindlustatakse. Ilmselt on see definitsioon segadusse ajav, kuna räägitakse segiläbi mitmest asjast korraga. Õigem definitsioon oleks, et kindlustusriskiks on oht, et kindlustatud isiku õiguslikke huvisid kahjustatakse. Kindlustusjuhtumiks on kindlustatud isiku õiguslike huvide kahjustamisest tekkiv õiguslik vaidlus. Õiguslike huvide kahjustamiseks on ennekõike kindlustatud isikule kahju tekitamine või tema vastu nõude esitamine.

Kahjukindlustuses kindlustatakse kindlustusriski, mille suhtes kindlustusvõtjal on kindlustushuvi, mille toimumine on juhuslik, mille toimumine on matemaatiliselt kalkuleeritav, millega sarnaseid on palju ja mis on üksteisest sõltumatud, mille realiseerimise tulemusena tekkiv kahju on rahaliselt väljendatav ja kui tegevus, millega see risk kaasneb, ei ole seaduse või heade kommetega vastuolus.<sup>70</sup> Need kirjeldatud kriteeriumid annavad meile võimaluse testida õigusabikulude kindlustuse poolt kindlustatavaid riske. Heaks näiteks on tööõiguslikud õiguslike huvide rikkumised. Näiteks on õigusabikulude kindlustuse poolt kindlustatavaks riskiks oht, et töötaja õiguslikke huve seoses töölepinguga rikutakse. Esiteks saab kindlustushuvi kriteerium olla täidetud sellisel juhul, kui kindlustatud isikul on tööleping. Sellise vaidluse tekkimine saab olla töötaja jaoks juhuslik, see tähendab, kui tal kindlustuslepingu sõlmimise hetkel vaidlust käimas ei olnud, siis ei saa ta olla kindel, et

<sup>68</sup>M. Clarke. Policies and perceptions of insurance law in the twenty-first century. New York: Oxford University press 2005, lk 2.

<sup>69</sup>Y. Qiao, lk 179.

<sup>70</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 423 p 3.2

selline vaidlus võiks kunagi aset leida. Sellele vaatamata, on tal võimalus näha selles enda jaoks riski, kuivõrd töölepingust tulenevaid vaidlusi ühiskonnas ikkagi aeg-ajalt ette tuleb. Seda, et sarnaseid vaidlusi on palju, tõendab ka asjaolu, et töövaidlusteks on loodud Eestis eraldi komisjon ning selliseid kohtuväliseid komisjone Eesti Vabariigis väga palju ei eksisteeri. Ilmselt ei ole sellised juhtumid üksteisest sõltuvad, vaid üksikjuhtumid eraldi. Sarnased tegurid võivad olla näiteks majanduslik olukord riigis või seaduste ja toetustega seotud muudatused. Kuna juhtumeid on palju, siis on see ka matemaatiliselt kalkuleeritav, mitmest töölepingust tavaliselt vaidlus tekib. Kui töölepingust tekib mõni vaidlus, siis on see enamasti ka rahaliselt väljendatav. Kui kindlustatud isik ei ole teinud midagi seadusevastast, siis on täidetud ka viimane kriteerium. Seega saab kohaldada õigusabikulude kindlustusele samu kriteeriumeid riski kindlustamiseks, mis üldisele kahjukindlustusele.

J. Lahe on seisukohal, et õigusabikulusid ei ole mõistlik kindlustada kõikehõlmavalt, vaid spetsiaalsuse põhimõttest lähtuvalt, tulenevalt kindlustatud isiku erilistest omadustest või tegevusvaldkonnast.<sup>71</sup> Ilmselt tähendab see seda, et kindlustatud isikul on mõistlik valida endale toode, mille riskid kattuvad tema tegevusega. Näiteks kui Eestis keskmise pere täiskasvanud liikmed töötavad töölepingu alusel, sõidavad autodega, omavad kinnisvara ja on niisama tarbijad, siis võiks kõik sellega seonduvad riskid olla kaitse all. Samas üliõpilane, kes sõidukitega ei sõida ja tööd ei tee ning elab vanemate juure, ei vaja ilmselt kõigi eelpool nimetatud riskidega seotud õigusabikulude kindlustuse katet. Ilmselt oleks mõistlik sellisel üliõpilasel kaitsta ennast vaid tarbijana tekkida võivate vaidluste eest ning kui üliõpilane peaks endale näiteks ka korteri üürima, siis lisaks veel üürisuhtest tekkida võivate vaidluste eest. Selline riskide määratlemine on ka kindlustusandjale kasulik, kuna nii saab ta hinnata endale võetud kohustusi ja tekkida võivaid vaidlusi. Selline spetsiaalsuse põhimõttest lähtuv kindlustus on tegelikult oluline iga kindlustusliigi korral ja sellega on tihedalt seotud ka kindlustushuvi mõiste. Miks on seda õigusabikulude kindlustuse korral mõistlik rõhutada, on ilmselt seetõttu, et kindlustatud esemeks ei ole kindel vara, vaid isiku õiguslikud huvid ning seetõttu on inimesel kergem sattuda segadusse ja kindlustada ka seda, mida vaja poleks.

Riski täpsustamiseks kasutatakse erinevaid võimalusi. Näiteks on võimalus kasutada riskivälistusi või piirata riski esemeliselt või summaliselt. O.-J. Luik ja K. Haavasalu on leidnud, et kindlustusriskide fikseerimiseks on kaks alternatiivset võimalust: kindlustusriski piiritlemise meetod ja koguriskikindlustus. Enamasti ongi kasutusel just kindlustusriski

<sup>71</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 526 p 3.1., J. Lahe. Kindlustusõigus, lk 172.

piiritlemine, mis tähendab, et kindlustusandja loetleb üles need riskid, mis on kaitse all ja kõik ülejäänud kindlustusvõtjale kahjulikud tagajärjed saab kindlustusandja välistada<sup>72</sup>. Nii D.A.S. Eesti, DAS Suurbritannia kui ka D.A.S. Tšehhi kasutavad pigem teist varianti ehk koguriskikindlustust. See tähendab, et kindlustatud on kõik riskid, väljaarvatud need, mis on üheselt kindlustuskaitse alt välistatud. Sellist koguriskikindlustust võiks pidada kindlustusvõtja jaoks soodsamaks, sest kindlustusvõtjal on lihtsam aru saada, millised ohud ei ole kindlustuskaitsega hõlmatud<sup>73</sup>. Ilmselt on selline lahendus õigusabikulude kindlustusele valitud seetõttu, et väga raske on loetleda kõiki erinevaid juriidilisi vaidlusi, mis võivad sellel alal tekkida. Oluliselt lihtsam on kirjeldada ära need riskid, millele kindlustuskaitse ei laiene.

## 2.4 Kindlustushuvi õigusabikulude kindlustuses

VÕS § 478 lg 1 sätestab kindlustushuvi mõiste. Kindlustushuvi on kindlustussuhte eksisteerimise eelduseks. Kindlustushuvi on kindlustusvõtjal olemas juhul, kui ta suudab öelda, kuidas kindlustusjuhtumi ilmumine teda mõjutaks.<sup>74</sup> Kindlustushuvi on aluseks ka kindlustusväärtuse määratlemisel.<sup>75</sup> Kui kindlustushuvi ei ole kindlustuskaitse algul olemas või kui tulevase kindlustusriski kindlustamisel kindlustushuvi ei teki, vabaneb kindlustusvõtja kindlustusmakse tasumise kohustusest. Kindlustusandja võib sel juhul nõuda kindlustusvõtjalt mõistlike asjaajamiskulude hüvitamist (VÕS § 478 lg 2). Samad põhimõtted kehtivad ka PEICL 12:101 lg 1 järgi. Selline olukord saab tekkida, kui kindlustusvõtja kindlustab oma õiguslikud huvid seoses asjaga, mida ta ekslikult peab endale kuuluvaks (auto, kinnisasi vms). Kui ta saab teada, et see asi ei kuulu talle, vabaneb ta kindlustusmaksete tasumisest. Selle näite puhul puudub tal kindlustushuvi algusest peale, kuid ta sai sellest hiljem teada. Kui kindlustusvõtja on kindlustusmakse juba tasunud, kohustub kindlustusandja selle tagastama, kuid võib maha arvata asjaajamiskulud.<sup>76</sup> Kui kindlustushuvi lõpeb pärast kindlustuskaitse algust, on kindlustusandjal õigus kindlustusmaksele, mida ta oleks saanud nõuda, kui kindlustus oleks võetud üksnes selle ajani, mil kindlustusandja sai teada kindlustushuvi lõppemisest (VÕS § 478 lg 3, PEICL 12:101 lg 2). Seega on kindlustusvõtja huvi võimalikult kiiresti antud olukorrast kindlustusandjat teavitada.<sup>77</sup>

<sup>72</sup>O.-J. Luik, K. Haavasalu, lk 166.

<sup>73</sup>O.-J. Luik, K. Haavasalu, lk 167.

<sup>74</sup>D. P. Pipino, M. T. Pipino. Chapter 5: Insurance and Risk Management. Law for Non-Lawyers; 2002, lk 117.

<sup>75</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 478 p 3.1.

<sup>76</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 478 p 3.2.1.

<sup>77</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 478 p 3.2.2.

Õigusabikulude kindlustuse korral saab selline olukord üldjuhul tekkida siis, kui kindlustusrisk on seotud mingi füüsilise esemega. Kindlustushuvi mõistet ei ole käsitletud ei D.A.S. Eesti, D.A.S. Tšehhi ega ka DAS Suurbritannia tingimustes. Ilmselt saaks väita, et kindlustushuvi lõppeb siis, kui kindlustusrisiki piiritlemiseks olev kinnisasi või sõiduk ära müüakse. Kui see mõjutab kindlustusmakseid, siis on oluline kindlustushuvi lõppemisest kindlustusandjat teavitada. D.A.S. Eesti ÜT järgi ei mõjuta kindlustusmakset näiteks selline olukord, mil isik on oma ainsa kinnisvaraga seotud õigusvaidluste riski kindlustanud ning seejärel selle ära müünud. Oluliseks muutub kindlustushuvi lõppemine siis, kui on lisatud objekte lisariskidena (toote PLUSS EriT p 3.3). Sellisel juhul muudab see kindlustusmakseid ja on oluline kindlustushuvi seisukohast. Kui kindlustatud isik hiljem väidab, et tal puudus kindlustushuvi alates hetkest, kui ta oma kinnisvara võõrandas, siis ei saa ta tagantjärele kindlustusmakseid tagasi nõuda, kuna seadusandja eesmärk on, et kindlustatud isik oleks oma asjades hoolas ja teavitaks õigel ajal kindlustusandjat tekkinud olukorrast.

Teine oluline küsimus on, kuidas õigusabikulude kindlustuse korral määrata hetke, millal kindlustatud isikul teatud kindlustusriskiga seoses kindlustushuvi lõppeb. Praktikas on mitmeid vaidlusi seoses sõidukite ja kinnisasjadega, kus pärast tehingu tegemist müüja vastu nõue esitatakse. Sel põhjusel võib õigusabikulude kindlustuses tekkida olukord, kus kindlustatud isik kindlustab oma õiguslikke huve seoses teatud kinnisasjaga pärast seda, kui ta enam selle kinnisasja omanik ei ole. Kui kindlustatud isik seda teeb, siis peaks need võimalikud pärast müüki tekkida võivad vaidlused kaitse alla olema, sest sellega rikutakse kindlustatud isiku õiguslikke huve seoses konkreetse kinnisasjaga, mille eest on makstud kindlustusmakseid. See on praktiline probleem, millele peavad tulevikus vastuse andma erinevad kindlustustingimuste regulatsioonid ning kohtupraktika. Sellise võimaliku olukorra tõttu ei saagi ka õigusabikulude kindlustuses pidada lubatavaks kindlustusandjalt tagantjärele kindlustusmaksete tagasi küsimist, kui kindlustatud isik ise kindlustushuvi lõppemisest teada pole andnud. Võimalik, et isik nimelt hoiab näiteks aasta aega oma võõrandatud kinnisasjaga seotud õiguslikke huve kindlustuskaitse all, juhuks kui tekib vaidlus tulenevalt müügilepingust. Kui kindlustusandjal oleks kohustus selle aasta eest kindlustusmaksed tagastada, võiks öelda, et kindlustatud isik on saanud aasta tasuta kindlustuskaitset. Kindlustatud isikul oleks sellisel juhul alati kasulik hoida kindlustuskaitset kauem ning kindlustusrisiki mitte realiseerumisel väita, et ta kindlustushuvi on juba lõppenud.

## 2.5 Kindlustusjuhtum õigusabikulude kindlustuses

VÕS § 423 lg 1 järgi on kindlustusjuhtum eelnevalt kokkulepitud sündmus, mille toimumise korral peab kindlustusandja täitma oma lepingust tuleneva täitmise kohustuse. PEICL-i mõte on sama, kuid kirja pandud lühemalt: lepingus täpsustatud riski realiseerumine (artikkel 1:201 lg 2). Selle lühema definitsiooniga on nõus ka O.-J. Luik ja K. Haavasalu.<sup>78</sup> Kindlustuslepinguga lepivad kindlustusandja ja kindlustusvõtja kokku, missuguse sündmuse korral peab kindlustusandja oma täitmise kohustuse täitma. Kindlustusjuhtumi üksikasjalik määratlemine kindlustuslepingus on suure tähtsusega, kuna sellest sõltub kindlustusandja võimalik tulevikus saabuv täitmise kohustus.<sup>79</sup> Samas on autor seisukohal, et Eesti kohtupraktika ei ole alati seda meelt ning liiga täpne kirjeldus võib viia selleni, et tegemist on tühise tüüptingimusega<sup>80</sup>. Kindlustusjuhtumi määramisel tuleb arvestada ka kindlustuse üldiseid põhimõtteid. J. Lahe on oma õpikus kirjutanud, et hüvitist ei saa nõuda enne kindlustuslepingut aset leidnud õiguste rikkumiste pinnalt, samuti kui kindlustusvõtja on kindlustusjuhtumi tekitanud tahtlikult (VÕS 452 lg 1). Asjakohased ei ole ka mängudest ja kihlvedudest tulenevad nõuded ning loovutatud nõuded.<sup>81</sup> PEICL lubab kindlustusandjal keelduda tahtluse või isegi teatud juhtudel hoolimatuse tõttu kahju hüvitamisest (artikkel 9:101 lg 1).

Nii D.A.S. Eestil kui ka D.A.S. Tšehhil on kindlustusjuhtum kirjas väga laialdaselt, samas on eritingimustes olulised täpsustused ja riskivälistused, mis täpsustavad, kas antud kahjujuhtum on ka kindlustusjuhtum. D.A.S. Eesti ÜT p 1.8 defineerib kindlustusjuhtumit kui kindlustusperioodi jooksul ja kindlustuslepingu kehtivuse ajal toimunud ning kindlustuslepingus eelnevalt sätestatud sündmust, mille toimumise tagajärjel on rikutud või rikutakse tulevikus kindlustatud isiku õigusi. D.A.S. Tšehhi tingimused sätestavad, et kindlustusjuhtumiks on kindlustuslepingus loetletud riskide realiseerumine, mis põhjustab kindlustusandja hüvitamiskohustuse (ÜT artikkel 3 sissejuhatus). DAS Suurbritannia korral on kindlustusjuhtumiks kahjujuhtum, mis on toimunud kindlustusperioodi jooksul kindlustuskaitse piirkonnas, millel on mõistlikud väljavaated ja mille lahendamine kuulub mõne kohtu või kohtuvälise organi kompetentsi (lk 7).

<sup>78</sup>O.-J. Luik, K. Haavasalu, lk 165.

<sup>79</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 423 p 3.1.

<sup>80</sup>Nt: RK otsused nr 3-2-1-120-04, 3-2-1-76-07, 3-2-1-64-07 ja 3-2-1-17-08.

<sup>81</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 526 p 3.2., J. Lahe. Kindlustusõigus, lk 173.

Kirjanduses on kindlustusjuhtumiks õigusabikulude kindlustuse korral eelkõige mingi nõude või süüdistuse esitamine kindlustusvõtjale või kindlustusvõtja põhjendatud soov ise oma õiguste kaitseks menetlust algatada.<sup>82</sup> Siinkohal on oluline täpsustada, mida mõeldakse menetluse all. Kas eeldatud on, et isik saab ainult siis kindlustusandja poole pöörduda, kui soovib kohtu või kohtuvälise institutsiooni poole pöörduda, mitte lihtsalt läbirääkimisi pidada vastaspoolega. Kindlasti on õigusabikulude kindlustuse mõtte kindlustatud isikut aidata ka enne ametliku menetluse algust. See tuleneb ka direktiivi 87/344/EMÜ artiklist 2. Nii D.A.S. Eesti kui ka D.A.S. Tšehhi lähtuvadki sellest, et kindlustatud isikul on võimalik pöörduda ka siis, kui kohtumenetluses osalemine pole veel kindel. DAS Suurbritannia nõuab, et tekkinud õigusvaidlusele peab kohalduma mingi kohtumenetlus või kokkuleppel mõni muu kohtuvälise institutsioon. Samas tavaliselt iga vaidluse korral ongi võimalus ka kohtu poole pöörduda. Kui võrrelda kolme erineva riigi kindlustusseltsi kindlustustingimuste rangust, siis D.A.S. Tšehhi ja D.A.S. Eesti ei nõua kindlustatud isikult kohtuvälise kokkuleppe korral enda poolt hüvitatud õigusabikuluid tagasi. DAS Suurbritannial on õigus kohtuvälise kokkuleppe korral nõuda oma hüvitatud õigusabikulud kindlustatud isikult välja, kuna kohtu kaudu saab seda teha vastaspoole suhtes (lk 17 p 3d). Käesoleva töö autori arvates vähendab selline kindlustatud isiku suhtes kehtestatud tagasinõudeõigus õigusabikulude kindlustuse väärtust. Kindlasti ei tohiks selliseid sätteid lubada Eestis.

VÕS § 448 reguleerib kindlustusjuhtumist teatamist. Tegemist on kindlustusvõtja kindlustusjuhtumijärgse põhikohustusega. Kindlustusvõtja peab teatama kindlustusandjale viivitamatult sündmusest või juhtumist, mida mõistlik kindlustusvõtja võib pidada kindlustusjuhtumiks.<sup>83</sup> PEICL-i põhimõtted on samad, kuid regulatsiooni on lisatud kindlustatud isiku kaitseks minimaalne teatamise aeg, mida kindlustusandja kindlustatud isikult nõuda võib. PEICL 6:101 lg 1 sätestab, et tuleb teatada ilma liigse viivitusega, kui isik on või peaks olema teadlik kindlustuskaitsest. Lõige 2 sätestab, et kui kindlustusandja on näinud ette teavitamise tähtaja, siis ei tohi see olla lühem kui viis päeva. Seda enamasti ka Eestis kohaldatakse. D.A.S. Eesti sätestab kahjujuhtumist teatamiseks tähtaja ÜT p-ga 13.2, mis võib eelnevalt nimetatud põhimõttele teatud olukorras vastu käia. PEICL-i näol ei ole aga tegemist kohustuslikuks järgimiseks mõeldud dokumendiga, kui selles pole eraldi kokku lepitud<sup>84</sup>. Siiski, kui tähtaeg on alla 5 päeva, võib tegemist olla hea usu põhimõtte ja

<sup>82</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 526 p 3.1., J. Lahe. Kindlustusõigus, lk 173.

<sup>83</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 423 p 3.1.

<sup>84</sup>H.Heiss. The Principles of European Insurance Contract Law: An Optional Instrument. European Parliament, Brussels, 2010, lk 5 ja 9: Tegemist on kindlustuslepingu poolte vabatahtliku valikuga, mis on vajalik selle jaoks, et kindlustusvõtjatel oleks võimalik PEICL-it kohaldades saada kindlustust ka teistest Euroopa Liidu riikidest ning kindlustusandjatel oleks võimalik üle Euroopa liidu oma teenuseid pakkuda.

mõistlikkuse printsiibi rikkumine. D.A.S. Eesti ÜT p 13.2 järgi peab kindlustatud isik kahjujuhtumi kohta käivad dokumendid esitama vähemalt 10 päeva enne vajalikku menetlustoimingut. Antud nõue on loogiline, kuivõrd õiguses on seadusandja poolt etteantud tähtajad nõuete esitamiseks kohtusse ning kindlustusandjal peab jääma aega asjaga tutvuda ja tegeleda. Lühikeseks võib jääda teavitamis tähtaeg kindlustatule väärtegade korral. Väärteo vaidlustamiseks on üldjuhul 14 päeva, seega tuleb D.A.S. Eesti tingimuste järgi dokumendid esitada 4 päeva jooksul. Ilmselgelt ei ole vastuolu PEICL-is nõutavaga suur, kuid tihti on see üks päev oluline, et kõik vajalik kindlustusandjale edastada. PEICL ei näe teatamisega hilinemist, mis pole tahtlik, automaatselt keeldumise põhjusena.<sup>85</sup> Eesti kohtud on aga asunud seisukohale, et isegi kui hiline teavitamine pole mõjutanud kindlustusandaja positsiooni, siis ei pea kindlustusandja hüvitist maksma.<sup>86</sup> O.-J. Luik leiab, et üldiselt saab igasugust viivitust lugeda tahtlikuks (välja arvatud kui kindlustusvõtja on haige vms) ja seega saab kindlustusandja alati ennast vabastada täitmiskohustusest Eesti seaduste järgi.<sup>87</sup> D.A.S. Tšehhi sätestab artiklis 6 §-s 1, et teavitus peab olema viivitamatu, mis on sarnane võlaõigusseaduse nõuetele. DAS Suurbritannia mingit tähtaega ei anna, aga lk 15 p-s 1 öeldakse, et kui kindlustatud isik ei ole suutnud mõistliku aja jooksul teadet esitada ning see on mõjutanud kahjujuhtumi edu väljavaateid, siis kindlustusandja õigusabikulusid ei hüvita. Seega on D.A.S. Eesti realselt ainuke nendest kolmest ettevõttest, kes on kindlustatud isikutele konkreetse tähtaja seadnud.

Käesoleva töö autor on seisukohal, et kui kahjujuhtumi lahendamiseks on seaduse tasemel ette nähtud lühikesed tähtajad, võiks olla kindlustusandajal eriregulatsioon kindlustusjuhtumist teatamiseks. Seda seetõttu, et ka kindlustusandja peab sellises olukorras tegutsema teisiti kui tavaliselt. Näiteks ei ole kindlustusandjal sellisel juhul aega 14 päeva (VÕS § 530 lg 1) otsust teha. Kui kindlustusandja saab 10 päeva enne menetlustoimingut dokumendid kätte, peab ta arvestama, et kui ta pakub kindlustatud isikule kaitset, peab tal jääma aega ka vastulause koostamiseks. Kui kindlustusandja keeldub oma täitmise kohustust täitmast, peab ta suutma jätta piisava aja kindlustusvõtjale, et viimane saaks ise ennast kaitsta. Probleem võib tekkida ka siis, kui kindlustusandja poolt pakutud tähtaeg kahjuteate esitamiseks on niivõrd pikk, et muudab kindlustusvõtja hooletuks. Näiteks tehingust tuleneva nõude aegumistähtaeg on kolm aastat (TsÜS § 146 lg 1) ning seega tuleks lugeda seda kolme aasta möödumist ka

<sup>85</sup>O.-J. Luik. Policyholder obligations after an insured event: Are baltic insurance laws too insurer-friendly compared to the principles of european insurance contract law? *Baltic Journal of Law & Politics* 5:1 (2012), lk 161.

<sup>86</sup>O.-J. Luik. Policyholder obligations after an insured event, lk 147.

<sup>87</sup>O.-J. Luik. Do the Principles of European Insurance Contract Law Go Too Far in Protecting the Policyholder? *Juridica international* XVIII/2011, lk 81.

menetlustoimingu tähtjaks D.A.S. Eesti ÜT p 13.2 mõistes. Sellisel juhul võib kindlustatud isik pöörduda kindlustusandja poole 10 päeva enne kolme aasta möödumist. Sellise hilise pöördumise tõttu võivad suurened kindlustusandja kulud õigusabile ja väheneda edu väljavaated, kuna ei pruugi olla enam tõsiselt võetavaid tunnistajaid ega tõendeid. Seega ei saa öelda, et selline „10 päeva enne menetlustoimingu“ tähtaeg üksi oleks kõige mõistlikum lahendus. Töö autor on seisukohal, et D.A.S. Eestil peaks lisaks praegusele regulatsioonile sätestama kindlustatud isiku kohustuse teatada kahjujuhtumist esimesel võimalusel. Käesoleva autori soovitus D.A.S. Eestile on läbi mõelda ka see, kuidas peaksid kindlustuslepingu pooled käituma sellistes olukordades, kus menetlustähtajad on väga lühikesed, näiteks väärteo ja töösuhte lõpetamise korral. Õigusabikulude kindlustuse korral võiks olla kindlustusjuhtumist teavitamine reguleeritud ka seaduse tasemel. Menetlustähtaegade eripära tõttu ei saa õigusabikulude kindlustuses kahjujuhtumeid käsitleda alati sama aja jooksul, mis tavalisi kahjukindlustusjuhtumeid. See tähendab seda, et kui kodukindlustuse korral ei keela ükski seadus maja ehitada kahe, viie või kümne aasta pärast, siis õigusabikulude kindlustuse korral on vaidluse lahendamiseks antud konkreetset tähtjaid, mistõttu tuleks antud kindlustusliigi puhul teavitamise kohustusse tähelepanelikumalt suhtuda juba seetõttu, et kindlustatud isik ise ei pruugi teada, kuna on menetlustoimingute tähtajad.

## 2.6 Kindlustussumma ja kindlustusväärtus õigusabikulude kindlustuses

VÕS § 426 lg 1 järgi on kindlustussumma kindlustusandjapoolne maksimaalne kindlustusvõtjaga eelnevalt kokkulepitud väljamaksusumma, mille peab kindlustusandja kahjukindlustuse puhul kindlustusjuhtumi toimumisel tekkinud kahju hüvitamiseks maksma (sama reguleerib ka PEICL 8:101 lg 1). Kindlustussumma väljendab kindlustusandja täitmise kohustuse ülemist piiri. Maksimaalse hüvitissumma määratlemine aitab kindlustusandjal hinnata endale võetud riske.<sup>88</sup> Kindlustussumma määramise aluseks peab olema kindlustusväärtus kui kindlustushuvi väärtus kindlustusjuhtumi toimumise ajal. Samas võib kindlustusjuhtumi tõttu tekkinud kahju olla nii suurem kui ka väiksem kui kokkulepitud kindlustussumma. Nii võib tekkida üle- või alakindlustus.<sup>89</sup> Kindlustussummal ja kindlustusväärtusel on tähendus eelkõige kindlustuslepinguõiguse ühe valdkonna, kahjukindlustuse kontekstis.<sup>90</sup> Kindlustussumma kokku leppimise peamiseks funktsiooniks on

<sup>88</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 426 p 3.1.

<sup>89</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 426 p 3.3.

<sup>90</sup>J. Lahe. Kindlustussumma ja kindlustusväärtus, lk 96.

kindlustusandja täitmise kohustuse piiritlemine, tänu millele saab kindlustusandja hinnata endale võetud riske ja seega määrata adekvaatselt kindlustusmakset<sup>91</sup>. Kui me vaatame D.A.S. Eesti poolt pakutavaid tooteid, siis on kindlustusmaksete erinevuseks just kindlustussumma. Kui kindlustussumma on 8000 eurot, kehtib kindlustusvõtja jaoks väiksem kindlustusmakse, kui kindlustussummaks on 12000 eurot, siis juba kõrgem kindlustusmakse. Kindlustussumma on seega õigusabikulude kindlustuses üks oluline kindlustusmakse kujundaja.

VÕS § 426 lg 2 kehtestab võimaluse määrata kindlustuslepingu pooltele kindlustussummana muu kui maksimaalne väljamaksusumma. Kindlustussumma võib olla määratud ka kindlustusväärtusena kindlustusjuhtumi toimumise ajal. See hoiab ära ala- ja ülekindlustuse. Samas raskendab see riskide hindamist kindlustusandjale.<sup>92</sup> Ilmselt ei ole selline lahendus õigusabikulude kindlustuse suhtes kõige õigem, kuna mõni õigusabiteenust pakkuv isik võib seda kurjasti ära kasutada. Õigusabikulud jaotuvad tihti pika aja peale ning kahjujuhtumit lahendama hakates ei tea kindlustusandja veel, kui suur kahju õigusabikulude näol tekib. Seega kui me seda ei tea, kas saame üldse rääkida kindlustusväärtusest.

VÕS § 479 lg 1 järgi on kindlustusväärtus kindlustushuvi väärtus kindlustusjuhtumi toimumise ajal. Samas on kindlustusväärtust võimalik ja vajalik hinnata ka enne kindlustusjuhtumi toimumist, st kogu kindlustuslepingu kestel. Kindlustussumma ja -väärtuse võrdlemisel saab otsustada, kas tegemist on üle- või alakindlustusega.<sup>93</sup> Mõne kindlustusliigi korral pole võimalik kindlustusväärtust määratleda.<sup>94</sup> Õigusabikulude kindlustus on ilmselt üks selline, kuna ei saa hinnata tulevikus tekkida võiva juriidilise vaidluse väärtust. Õigusabikuludel puudub nn taastamisväärtus, mis võiks olla kindlustusväärtuseks. Seetõttu tuleb nõustuda J. Lahega, et õigusabikulude kindlustamise korral ei saa tekkida ala- ega ülekindlustust.<sup>95</sup> Sel põhjusel käsitletakse ka D.A.S. Eesti, Tšehhi ja DAS Suurbritannia tingimustes vaid kindlustussummasid.

D.A.S Eesti ÜT p 1.9 järgi on kindlustussummaks kindlustuslepingus kokkulepitud rahasumma, mis on ühe kindlustusjuhtumi korral kindlustusandja poolt hüvitist saama õigustatud isikutele hüvitavate õigusabikulude piirmääraks. D.A.S. Tšehhi tingimustes on kindlustussumma kindlustusjuhtumi kohta määratud hüvitise suurus, mis tuleneb

<sup>91</sup>J. Lahe. Kindlustussumma ja kindlustusväärtus, lk 96.

<sup>92</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 426 p 3.5.

<sup>93</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 479 p 3.1.

<sup>94</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 482 p 3.1.

<sup>95</sup>J. Lahe. Kindlustusõigus, lk 172.

kindlustuslepingust (artikkel 4 § 8). DAS Suurbritannia sätestab ÜT lk 7 p-ga a, et see maksimaalne rahasumma on maksimum, mis makstakse kõigi nõuete eest, mis kerkivad ühest või mitmest sündmusest samal ajal või mis lähtuvad samast põhjusest.

## 2.7 Omavastutus õigusabikulude kindlustuses

Kahjukindlustuse korral mõjutab kindlustusandja täitmise kohustust ka see, kas on kokku lepitud omavastutuse kohaldamises. Omavastutuse ulatuses kannab kindlustusjuhtumi tõttu tekkinud kahju kindlustusvõtja ise. Mida suurem on omavastutus, seda väiksemaks kujunevad maksed. Siiski ei tohi omavastutus olla ebamõistlikult suur. Omavastutus peaks distsiplineerima kindlustusvõtjat, kes teab, et peab osa kahjust ise hüvitama ja seetõttu suhtub ka oma varasse hoolikamalt. VÕS kommentaarid kirjutavad, et kokku saab leppida näiteks protsentuaalses omavastutuses või teatud summas, millest allapoole ei hüvitata.<sup>96</sup> Omavastutuse määramiseks seadus kindlustuslepingu pooli ei kohusta.<sup>97</sup>

D.A.S. Eesti ÜT p 1.15 sätestab omavastutuseks ajalise perioodi, mille vältel puudub kindlustusandjal kohustus täita oma lepingulisi kohustusi. Lisaks on summalsed piirangud lepinguõiguse korral 60 eurot (EriT p 2.2.4) ja trahvide korral 50 trahviühikut (EriT p 2.2.2.1.2). Arvestades õiguserminoloogia ühetaolise kasutamise vajalikkust, oleks siinkohal kohane küsimus, kas antud tingimustes on omavastutus õigesti määratletud. Enamasti ollakse harjutud omavastutuseks nimetama rahalist summat, seega saaks D.A.S. Eesti tingimuste järgi olla omavastutuseks 60 eurot ja 50 trahviühikut. Ajaline periood, mil kindlustusandja ei pea oma kohustusi täitma võiks olla pigem võrreldav ooteajaga näiteks VÕS § 588 lg 1 mõistes. See tähendab, et kindlustusandja kohustused algavad pärast teatud aja möödumist kindlustuslepingu sõlmimisest. Selline seaduse poolt antud definitsioon vastab lisaks D.A.S. Eesti tingimustes reguleeritud perioodile ka näiteks erinevates kindlustusseltsides reisikindlustuses reisirõrke ooteaja mõttele. Samuti defineerivad ooteajana ajalist perioodi D.A.S. Tšehhi üldtingimused (ÜT artikkel 3 § 6).

<sup>96</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 476 p 3.3.2.

<sup>97</sup>J. Lahe. Kindlustussumma ja kindlustusväärts, lk 96.

Uurides Eesti suuremate kindlustusseltside tingimusi, siis enimlevinud definitsioon on, et omavastutus on kindlustuslepinguga määratud rahasumma või muu kindlustuslepinguga määratud väärtus (protsent kahjust, periood vms), mille võrra vähendatakse kindlustusandja täitmise kohustust.<sup>98</sup> Seega on omavastutuse defineerimine perioodi kaudu nende tingimuste valguses lubatud. Samas ERGO Insurance SE (edaspidi ERGO) defineerib seda ikkagi rahasumma või kahjuna, mis ei kuulu kindlustusandja poolt hüvitamisele või mille võrra kindlustusandja täitmiskohustus väheneb (ÜT p 2 21.mõiste).<sup>99</sup>

Kuna D.A.S. Eesti tingimuste p 1.15 järgi ei ole ajaline periood ühekordne, vaid see tekib alati uuesti, kui lisatakse uus kindlustatud isik, sõiduk või kinnisasi, siis tuleb tõdeda, et tegemist saab olla omavastutusega. Just selline igakordne omavastutusperioodi tekkimine on see, mis eristab D.A.S. Eestit D.A.S. Tšehhist. Kuna viimase tingimuste korral on tegemist ühekordse perioodiga, mis on seotud lepingu sõlmimise momendiga. Seetõttu on Tšehhis see kolm kuud ooteajaks nimetatud. D.A.S. Eesti puhul ei ole oluline lepingu sõlmimise moment, nagu see on ooteaja korral, vaid siiski kindlustatud riskiga seotud isiku või vara lisamise moment. Seega on tegemist tõepoolest omavastutusega igakord, kui teatud uus objekt või subjekt lisatakse. Enamus isikute ja asjadega seotud riskid aga lisataksegi just lepingu sõlmimisel, millest tulenevalt võibki tekkida segadus ooteaja ja omavastutuse küsimuses.

Teiseks tuleks analüüsida, kas õigusabikulude kindlustuse korral on võimalik omavastutust rakendada ka erinevate rahaliste summadena. Analüüsis kasutan D.A.S. Eesti ja DAS Suurbritannia kindlustustingimusi, kuivõrd D.A.S. Tšehhil sellised rahalised määratlused kindlustustingimustes puuduvad. Õigusabikulude kindlustuse korral oleks võimalik ju kindlustusvõtjal samamoodi nagu tavalise kahjukindlustuse korral endale nn omavastutuse suurust summana valida ja sellest saaks sõltuda ka kindlustusmakse. Kui kindlustusvõtja soovib, et ka kõik väiksed vaidlused oleks kaetud, maksab ta suuremat kindlustusmakset, samas teine kindlustusvõtja, kes soovib väiksemat makset, peab nõustuma vaidlustega, mis algavad näiteks 2000 eurost. Sellise näite korral ei ole aga tegemist kahju ehk õigusabikulude suuruse valikuga, nagu see on omavastutuse korral tavaks, vaid nõude aluse ehk teatud kindlate tunnustega riskiga. Sellest saab tuletada, et selliseid nõude summasid ei saa omavastutusena käsitleda. Omavastutusega oleks tegemist, kui teatud vaidluste korral tuleks see eelpool nimetatud 2000 eurot kindlustatut endal õigusabikulude eest tasuda ja ülejäänud

<sup>98</sup>Salva, Seesami, If-i ja Swedbank-i üldtingimused.

<sup>99</sup>Ergo üldtingimused.

maksab kindlustusandja, mitte see, kui vaidlus algab 2000 eurost. Seega tuleb asuda seisukohale, et eelpool nimetatud D.A.S. Eesti üldtingimustes esinevad summad lihtsalt piiritlevad ja täpsustavad kindlustusriski. Selline nõude summa valik on pigem seotud sellega, millist kindlustusriski kindlustusvõtja soovib valida. Loomulikult on ka kindlustusriski valikul, nagu ka omavastutuse valikul, seos kindlustusmaksete suurusega. Ka teemakohane kirjandus eristab õigusabikulude korral omavastutust ja miinimum nõudesummat.<sup>100</sup> Sellise miinimum nõudesumma üheks eesmärgiks on ära hoida ülekoormuse teke, et isikud ei pöörduks iga väikse asja pärast kindlustusandja poole ja sealt edasi kohtusse.<sup>101</sup>

DAS Suurbritannia tingimustes on olemas mõlemad eelpool toodud rahalised valikud, samas ei ole seal ajalisi omavastutuse perioode. DAS Suurbritannias kohaldatakse ka klassikalist omavastutust. Näiteks õigusrikkumise korral tuleb kindlustatud isikul endal tasuda vastavalt £ 250 (ÜT lk 7, viimased 2 lauset) ning enne selle tasumist pole kindlustusandjal kohustust oma kohustusi täita. Teistel juhtudel on tingimustes määratud rahaline summa abiks aga kindlustusriski määratlemisel, näiteks peab nõude suurus lepinguliste vaidluste (EriT lk 8 p 2ii) ja kinnisvaraga seotud vaidluste (EriT lk 10 p 5a) korral olema vähemalt £ 100. Lepingulised vaidlused on DAS Suurbritannia lahendanud hoopiski riskivälistusena, mis tähendab et välistatud on kõik need lepingud, mis pole sõlmitud kindlustuskaitse kehtivuse ajal. Seega piiranguid riskidele saab panna igasuguseid ja kindlasti saab neid ka summaliselt piirata, aga sellisel juhul ei ole tegemist alati omavastutusega vaid riski piiritlemisega. See näitab kui palju erinevaid võimalusi on kindlustusandjal kasutada, et riske piirata, välistada või mingis osas jätta kahjud kindlustatud isiku kanda<sup>102</sup>.

## 2.8 Huvide konflikt õigusabikulude kindlustuses

Huvide konflikti definitsiooni leiame D.A.S. Eesti tingimustest. See on olukord, kus ühe ja sama kindlustusjuhtumi raames on kahel või enamal erinevate huvidega osapoolel kindlustusandja juures kindlustuskaitsega kehtiv kindlustusleping (ÜT p 1.16). Huvide konflikt on selline oluline situatsioon õigusabikulude kindlustuses, mille tõttu on vastu võetud ka kohtukulude kindlustuse direktiiv 87/344/EMÜ. Nimetatud direktiivis ei mõelda huvide

<sup>100</sup>M. Kilian. Alternatives to Public Provision, lk 39.

<sup>101</sup>M. Kilian. Alternatives to Public Provision, lk 46.

<sup>102</sup>Õigusabikulude kindlustusele omastest piirangutest: W. Pfennigstorf, lk 482.

konflikti all mitte ainult seda, kui sama juhtumi raames on kindlustusandja juures kindlustatud mitu isikut, vaid ka seda, kui kindlustusandja pakub kindlustatud isikule mingit kindlustust muus kindlustusliigis. Liikmesriigile suunatud nõue, huvide konflikti reguleerida, on kirjas direktiivi 87/344/EMÜ preambulas ning hetkel on see Eesti seadustes täiesti tähelepanuta jäetud. Erinevalt Eestist on Suurbritannias ICR 1990-ga kogu direktiiv 87/344/EMÜ üle võetud. Eestis, nagu ka alapunktis 2.1 juba analüüsitud, ei ole ülevõtmine kõige paremini õnnestunud.

Kindlustusvõtjate vahelise huvide konflikti korral lubab direktiiv 87/344/EMÜ artikkel 4 lg 1b advokaadi või muu sobivalt kvalifitseeritud isiku kindlustatul ise valida. Muu isiku võib kindlustatud isik valida, kui ta seda eelistab ja siseriiklik õigus seda lubab. Eestis on seadus advokaadi valiku juures piiranud muu isiku valimist kokkuleppega kindlustusandjaga (VÕS § 528 lg 3). Seega ei erista võlaõigusseadus esindaja valikut huvide konflikti korral tavalisest olukorrast, mida direktiiv 87/344/EMÜ aga ilmselgelt teeb. Kuni huvide konflikti pole seadusega reguleeritud, võib kindlustatud isik tugineda sellele, et siseriiklikud piirangud esindaja valikuks puuduvad. Seega saab kindlustatud isik praeguse seaduse lünga tõttu valida enda esindajaks nii advokaadi kui ka muu sobivalt kvalifitseeritud isiku. Eeltoodud käsitlus on loogiline, kuivõrd huvide konflikti korral ei saa esindaja valiku üle otsustada kindlustusandja. Huvide konflikti pole ammendavalt reguleerinud ka D.A.S. Eesti. ÜT p-st 14.12 ei selgu, kas kindlustatud isik võib peale advokaadi ka muu sobivalt kvalifitseeritud isiku valida. Ühest küljest on seal räägitud esindajast, mitte advokaadist, teisest küljest, kui esindaja valik peaks toimuma ÜT p 15 alusel, siis ei ole muu isiku valik ilma kindlustusandja loata lubatud.

ICR 1990 p 6 lg 2 sätestab, et kindlustatud isik võib huvide konflikti korral valida enda esindajaks advokaadi või muu isiku. Seda õigust tunnustab ka DAS Suurbritannia (ÜT lk 16 p 1b). Seega on Suurbritannias seaduse tasandil lubatud ka muu isiku valik, kui tegemist on huvide konfliktiga. D.A.S. Tšehhi on huvide konflikti oma tingimustes jätnud reguleerimata.<sup>103</sup> Käesoleva töö autori ettepanek on, et huvide konflikti korral peaks kindlustatud isikul endal olema õigus otsustada, kas ta soovib enda esindajaks advokaati või muud sobivalt kvalifitseeritud isikut. Igal juhul tuleb vastav regulatsioon lisada seadusesse.

---

<sup>103</sup>Kahjuks puuduvad töö autoril andmed, kas huvide konflikt on Tšehhis seadusega reguleeritud.

### 3. Kindlustusandja täitmiskohustus

#### 3.1 Kindlustusandja täitmiskohustus õigusabikulude kindlustuses

Vastavalt VÕS § 476 lg-le 1 peab kahjukindlustuses kindlustusandja kindlustusjuhtumi toimumisel vastavalt lepingule hüvitama kindlustatud isikule kindlustusjuhtumi tõttu tekkinud kahju. VÕS § 476 lg 3 sätestab, et kindlustusandja peab hüvitama kahju rahas, kui lepinguga ei ole ette nähtud kahju hüvitamine muul viisil. Üldiselt on õigusabikulude kindlustuse korral ette nähtud hüvitis rahaline. Siiski võivad antud kindlustusliigi korral kõne alla tulla ka muud viisid. Näiteks on kindlustusandjal endal võimalik pädevuse olemasolul ja kindlustatud isikute vahelise huvide konflikti puudumisel pakkuda õigusnõustamist või anda kindlustatud isikule edasiseid juhtnõure. D.A.S. Eesti ÜT p 14.3 järgi tuleb kindlustusandjal anda kindlustatud isikule tegustemisjuhiseid või omapoolne seisukoht erinevate võimalike juhtumi lahendus võimaluste kohta. DAS Suurbritannial ja D.A.S. Tšehhil on avatud ööpäevaringne õigusnõustamise telefon. Tavaliselt, kui isikul tekib õigusteenuse vajadus peaks ta pöörduma õigusteenust pakkuva isiku juurde, millega kaasneksid kulutused. Seega kui ta saab sellised juhised või juhtumi võimalikud lahenduse võimalused juba kindlustusandjalt, siis võib öelda, et kindlustusandja on oma kohustused täitnud muul viisil kui kahjuhüvitamine rahas. Samas selline võimalus oleneb sellest, kas see on riigis lubatud. Näiteks Saksamaal on kindlustusandja kahjuosakonna juristide tegevus kindlustatud isiku esindajana seadusevastane<sup>104</sup>. Seega seal toimub hüvitamine alati rahas. Üldiselt võiksid kõik kahjukindlustused tekkinud kahjusid ise lahendada, enamasti tehakse seda aga vaid õigusabikulude kindlustuse korral.<sup>105</sup> See tähendab seda, et õigusabikulude kindlustusel on eraldi infrastruktuur, et lahendada isiku õiguslikke vaidlusi. Võrdluseks, näiteks liikluskindlustustel pole tööal eraldi remondimehi, kes autosid parandaks.

Kindlustusjuhtumi korral peab kindlustusvõtja esmalt kindlustusandjat teavitama, et selline kahju on tekkinud ja hiljem tõestama, et see nõue on tõene ja kahju on tõesti kannatatud. Kindlustusandja saab keelduda, kui tõestab, et kahju tekkis millestki muust kui kindlustatud juhtumist.<sup>106</sup> Näiteks kui kaitse all on kindlustatud isiku õiguslike huvide kaitsmine seoses tema sõlmitud võlaõiguslike lepingutega ja kindlustatud isik pöördub kindlustusandja poole

<sup>104</sup>M. Kilian. Alternatives to Public Provision, lk 37-38.

<sup>105</sup>M. Kilian. Alternatives to Public Provision, lk 34-35.

<sup>106</sup>M. Clarke, lk 182.

laenulepinguga, mis on kolmanda isiku poolt talle loovutatud. Nõue on olemas, aga kindlustusandajal puudub kohustus hüvitada loovutatud nõudest tulenevaid õigusabikuluseid (D.A.S. Eesti ÜT p 12.1.7).

Üldised põhjused, miks kindlustusselts oma täitmise kohustust ei ole kohustatud täitma on antud töös võrreldavate kindlustusseltside vahel üsna sarnased. Esiteks õigusabikulude kindlustusele kõige olulisem: edu väljavaadete puudumine DAS Suurbritannia ÜT lk 7 p 1, D.A.S. Tšehhi ÜT artikkel 9 § 1 ja D.A.S. Eesti ÜT p 14.10 järgi. Õigusabikulude kindlustusele omased välistused on veel nõuded kindlustusandja vastu (DAS Suurbritannia ÜT lk 15 p 7, D.A.S. Eesti ÜT p 12.1.3, D.A.S. Tšehhi artikkel 5 § 3) ja olukord, kus kindlustatud isik ei tee koostööd talle määratud esindajaga (DAS Suurbritannia ÜT lk 17 p 5, D.A.S. Eesti ÜT p 15.7, D.A.S. Tšehhi artikkel 11 § 4). Tüüpilisteks kindlustusvälistusteks võib lugeda seda, kui juhtum on juhtunud väljaspool kindlustusperioodi (DAS Suurbritannia ÜT lk 7 p 2, D.A.S. Eesti ÜT p 1.8) või kaitse kehtivusalalt väljas (DAS Suurbritannia ÜT lk 7 p 4, D.A.S. Eesti ÜT p 1.13, D.A.S. Tšehhi EriT vastavad sätted), kindlustatud isik on hilinenud kahjujuhtumist teatamisega (DAS Suurbritannia ÜT lk 15 p 1, D.A.S. Eesti ÜT 13.2 1.ja 2.lause, D.A.S. Tšehhi artikkel 6 § 1), on tehtud kulusid, mis pole kokku lepitud (DAS Suurbritannia ÜT lk 15 p 2, D.A.S. Eesti ÜT p 10.1, D.A.S. Tšehhi artikkel 8 § 3), kindlustatud isik ei täida oma kohustusi (DAS Suurbritannia ÜT lk 18 p 8, D.A.S. Eesti ÜT p 10.6, D.A.S. Tšehhi artikkel 8 § 3, artikkel 11 § 4 jne) ja loomulikult lisaks veel erinevad riskivälistused (DAS Suurbritannia ÜT lk 8-14 ja D.A.S. Eesti ÜT p 12, EriT p 4, D.A.S. Tšehhi ÜT ja EriT välistuste loetelu). Oluline on, et kui kindlustusandja on kirja pannud üheselt mõistetavad loogilised välistused, siis tuleb kindlustusvõtjal nendega ka arvestada. Kindlustusandja ja kindlustusvõtja huvid on enamasti erinevad. Kindlustusvõtja huvi on, et kindlustuse kaitse alla mahuks võimalikult palju ning inimesed eeldavad enamasti, et kaitse on laiem kui tegelikult on. Kindlustusandja huvid on ärilised ja kindlustusjuhtumite hüvitamine on kindlustusandja jaoks tavaliselt kõige suurem kulu.<sup>107</sup> Kui kindlustusvõtjad ei saa seda, mida soovisid, siis nad kaebavad kindlustusandja väikese kirja üle, mida nad ilmselt kunagi lugenud pole. Tingimuste mitte kohaldamisel ei saa aga aluseks olla see, et kindlustusvõtja ei ole tingimusi lugenud või ei ole neist väidetavalt aru saanud.<sup>108</sup> Erandiks on tüüptingimused, mis ongi objektiivselt arusaamatud.<sup>109</sup>

<sup>107</sup>J. Jr. Calandro, W. Fuessler, R. Sansone. Enterprise Risk Management - An Insurance Perspective & Overview. Journal of Financial Transformation, Vol. 22, March 2008, lk 119.

<sup>108</sup>M. Clarke, lk 137.

<sup>109</sup>RK otsus nr 3-2-1-17-08 p 11.

Järgnevalt vaatame kolme riigi kindlustusettevõtete vahelisi peamisi erinevusi. Esiteks on erinevad omavastutused, millest oli juba juttu käesoleva töö alapunktis 2.7. Teiseks olulisemaks erinevuseks on nõuded kindlustusandja vastu. D.A.S. Eesti ja Tšehhi välistavad igasugused sellised nõuded, samas kui DAS Suurbritannia hüvitab enamasti vahekohtu kulutused, (DAS Suurbritannia ÜT lk 18 p 7). Viimaseks olulisemaks erinevuseks võib välja tuua täitemenetluse. DAS Suurbritannia hüvitab täitemenetluse kulud sellisel juhul, kui on olemas edu väljavaated (DAS Suurbritannia lk 7 p d), samas D.A.S. Eestil ja Tšehhil sellist piirangut tingimustest ei tulene, neil on piiranguks võlgnike arv. Nimelt hüvitavad nad kulud ühe võlgniku või solidaarvõlgnike vastu. Kui on mitu erinevat võlgnikku, siis peab klient valima ühe (D.A.S. Eesti ÜT p 11.1.5, D.A.S. Tšehhi artikkel 4 § 1 p b5).

VÕS § 493 reguleerib lepingu täitmist pärast kindlustusjuhtumi toimumist. Käesolevas töös uuritavad õigusabikulude kindlustuse pakkujad sellist regulatsiooni ei kohalda. Ilmselt on tegemist pigem spetsiifilisemalt kahjukindlustusele omase regulatsiooniga, eeldades, et kindlustatud on mingi füüsiline ese. Õigusabikulude kindlustuse korral ei ole mõistlik kindlustusjuhtumi toimumise järel kindlustussummat järgmisteks juhtumiteks vähendada, kuivõrd kohtukulude kandmine võib aega võtta mitmed aastaid ja selle aja jooksul saab juhtuda mitu uut juhtumit. See tähendab, et kindlustussumma arvestamine käib pika aja jooksul, mitte ei maksta välja, nagu teiste kahjukindlustusliikide korral, ühes osas lühikese perioodi jooksul. D.A.S. Eesti ja Tšehhi tingimused ei piira juhtumite arvu aastas ja iga juhtumi kohta on eraldi kindlustussumma ette nähtud. Samasugune iga juhtumi kohta eraldi kindlustussumma põhimõte kehtib ka DAS Suurbritannias. Erandiks on vaid see, et Suurbritannias on teatud liiki kindlustusjuhtumitele sätestatud arvuline piirang (DAS Suurbritannia ÜT lk 4 3.mõiste).

VÕS § 530 lg 1 reguleerib kindlustusandja kohustust teatada kindlustusvõtjale kindlustuskaitsest kahe nädala jooksul kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis. Sellega on võlaõigusseadus kindlustatud isiku õigusi võrreldes PEICL 6:103 lg-ga 2 isegi laiendanud. Kohustuse täitmisest keeldumist tuleb põhjendada keeldumise aluseks oleva asjaolu, seaduse või lepingu sätte äranäitamisega. Samas ei piira keeldumise aluseks toodud säte kindlustusvõtja õigust esitada hagi kohtusse täitmisenõudega.<sup>110</sup> Kui kindlustusvõtja on jätnud mingid andmed edastamata, algab kahenädalane periood uuesti (VÕS § 530 lg 2, D.A.S. Eesti ÜT p 14.6). See tähendabki seda, et kindlustusandja täitmiskohustuse juures mängib olulist

<sup>110</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 530 p 3.1, J. Lahe. Kindlustusõigus, lk 176.

rolli kindlustatud isiku käitumine. Mida kiiremini ja täiuslikumalt täidab kindlustatud isik oma kohustused, seda kiiremini saab sellele reageerida kindlustusandja.<sup>111</sup> Samas võib kindlustusandja nõuda vaid selliste andmete esitamist, mille muretsemist võib kindlustusvõtjalt mõistlikult oodata (VÕS § 448 lg 2, § 449).<sup>112</sup> Probleem võib tekkida, kui kindlustusandja küsib mitmed korrad ja vahel ehk ka mitte väga vajalikke täiendavaid andmeid, siis hakkab kindlustusandja otsuse tegemise tähtaeg pidevalt uuesti kulgema. Siin võib tekkida kindlustusandja pahatahtlikkuse probleem. Kindlustusvõtjat kaitseb selles osas VÕS § 530 lg 3 ja § 450. VÕS kommentaarid on seisukohal, et mõistliku aja möödudes muutub nõue igal juhul sissenõutavaks.<sup>113</sup>

VÕS kommentaarides on esitatud huvitav seisukoht seoses keeldumise mittepõhjendamisega. Nimelt leiavad kommentaarid, et ehk ei ole keeldumise mittepõhjendamine käsitletav kindlustusandja kohustuste täitmise tekkimise alusena, kuna see ei mõjuta kindlustusvõtja positsiooni hilisemas kohtuvaidluses, kas ja millises ulatuses kindlustusandja oma otsust põhjendas.<sup>114</sup> Käesoleva töö autor ei saa sellise seisukohaga nõustuda, kuna seadus ei sätesta, et antud kohustus tekib vaid VÕS §530 lg 1 1. lause rikkumisel, vaid kogu lg 1 eiramisel. Põhjendamise kohustus on väga oluline. Kindlustusvõtjal on oluliselt raskem otsustada oma edasise tegevuse üle ja seda eriti õigusabikulude kindlustuse korral, kui ta ei tea, mis on kindlustusandja otsuse põhjused. Kindlustusandja põhjendustest selgub, kas kindlustusandja on teinud oma otsuse, lähtudes õigetest andmetest.

Viimaseks, on oluline kindlustusandja täitmise kohustuse juures rääkida ka kindlustuslepingust tulenevate nõuete üleminekust. VÕS § 531 sätestab vastava regulatsiooni juriidilisest isikust kindlustatud isikule. Võlaõigusseadus ei reguleeri aga olukorda, kus füüsilisest isikust kindlustusvõtja sureb. Selle reguleerimine on oluline, kuivõrd kindlustusriskiks saab olla ka kindlustatud isiku õiguslikke huvide kahjustamine seoses tema surmaga (DAS Suurbritannia EriT lk 9). On oluline analüüsida, mis saab kindlustusandja täitmise kohustusest, kui vaidlus tekib pärast kindlustatud isiku surma. D.A.S. Tšehhi on sellise olukorra lahendanud järgmiselt: kui kindlustatud isik sureb, saavad hüvitise nõudmise õiguse, sellele kindlustusjuhtumile, mis ilmnes enne kindlustatud isiku surma, pärijad (ÜT artikkel 17 § 1). D.A.S. Eesti ja DAS Inglismaa on jätnud sellise olukorra reguleerimata.

<sup>111</sup>O.-J. Luik. Policyholder obligations after an insured event, lk 140.

<sup>112</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 530 p 3.2, J. Lahe. Kindlustusõigus, lk 176. Tõenditest on käesolevas töös eraldi alapunkt 3.2.

<sup>113</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 450 p 3.1.

<sup>114</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 530 p 3.3, J. Lahe. Kindlustusõigus, lk 177.

D.A.S. Tšehhi toodud lahendus on õigusabikulude kindlustuses kindlasti sobilik variant. Oluline on ka Eestis selline füüsilisest isikust kindlustatud isiku kohta käiv säte võlaõigusseadusesse sisse kirjutada. Vajalik on täpsustada, kuidas ja kes sellised nõuded pärast kindlustatud isiku surma pärib.

### 3.2 Kindlustusandja õigus täitmise kohustuse ulatust vähendada

Kindlustuslepingud sõlmitakse, et teatud riski realiseerumisel kannaks kahjud kindlustusandja. Osalist täitmist tuleb kindlustusõiguses enamasti ette siis, kui kindlustatud isik on teinud midagi sellist, mille tõttu kindlustusandja ei soovi kindlustusrisiki realiseerumisest tulenevat kahju täielikult enda kanda võtta, kuid kindlustatud isiku poolne rikkumine ei ole nii suur, et kindlustusandjal oleks võimalik täitmisest täielikult vabaneda. Antud töö kontekstis on oluline välja selgitada, kas kindlustusandja kohustuste osaline täitmine on üldse õigusabikulude kindlustuse poolt aktsepteeritav.

D.A.S. Eesti tingimused sätestavad osalise täitmise mitmel erineval juhul. ÜT p 10.6 näeb ette võimaluse osaliselt hüvitamisest keelduda, kui kindlustusvõitja või kindlustatud isik jätab täitmata kindlustuslepingust tulenevad kohustused, sealhulgas kui kindlustatud isik on jätnud esitamata kogu vajaliku info kahjujuhtumi kohta või edastanud mittetõeseid andmeid. Lisaks sätestab ÜT p 14.10, et kui puuduvad edasised piisavad väljavaated juhtum edukalt lahendada, võib kindlustusandja osaliselt või täielikult keelduda õigusabikulude hüvitamisest. Osalist hüvitamist aktsepteeritakse ka D.A.S. Tšehhi tingimustes (nt ÜT artikkel 4 § 5, artikkel 8 § 3 ja artikkel 11 § 4). Oluline on D.A.S. Tšehhi puhul artikkel 4 § 5. Kui ülejäänud paragrahvid keskenduvad kohustuste rikkumisele, siis eelpool nimetatud paragrahv hoopis erandlikule olukorrale, kus kogu kahjujuhtum ei ole kindlustusjuhtumiks. Sellises olukorras hüvitab D.A.S. Tšehhi õigusabikulud proportsionaalselt vastavalt sellele, kui suur on tema kaitsealuse juhtumi osakaal kogu kahjujuhtumi suhtes. Käesoleva töö autor on seisukohal, et õigusabikulude kindlustuses tuleks ka Eestis asuda sarnasele seisukohale. See on oluline, kuna õiguses on mitmed erinevad probleemid tihti läbi põimitud. Kui lisaks kindlustuskaitse all mitteolevale õiguslikke huvide kahjustamisele esineb ka selline õiguste kahjustamine, mis on kindlustustingimuste järgi kaitse all, võiks kindlustusandja ikkagi osaliselt oma kohustusi täita. DAS Suurbritannia, seoses riikliku eripäraga, ei aktsepteeri osalist täitmist. Nn osaliseks täitmiseks võib muidugi lugeda ka seda, mis on seotud valitud esindajatega, kes ei vasta

nende standardtingimustele (lk 7, Mida ei maksta? p a). Üldiselt on aga Suurbritannias põhimõtte, et kui kindlustatud isik on juba mingeid kohustusi rikkunud, siis tuleb hüvitada kas kõik või mitte midagi. Sellise Euroopast erineva suhtumise tõttu on Inglise kohtuid läbi aegade palju kritiseeritud.<sup>115</sup> Näiteks PEICL on oluliselt rohkem tarbijale suunatud ja paindlikum võrreldes ka VÕS-iga ja piirab kindlustusandja vabadust täitmiskohustusest vabaneda.<sup>116</sup> Lähtuvalt eelnevast tuleb asuda seisukohale, et ka õigusabikulude kindlustuse korral on võimalik osaline täitmine, kuna mitmed sel alal tegutsevad kindlustusandjad on seda võimalust tunnustanud. Edasi analüüsime seda, millistel alustel võib kindlustusandja oma täitmiskohustust vähendada.

Võlaõigusseadus reguleerib kahte olulist olukorda, kus kindlustusandjal on kindlustatud isikust tuleneval põhjusel võimalik täitmiskohustusest vähemalt osaliselt vabaneda. Esiteks on selleks VÕS § 445, mis reguleerib VÕS § 443 ja § 444 rikkumisi ja teiseks VÕS § 452, mis reguleerib kindlustatud isiku kohustuste rikkumist. See jaotus näitab, et riskide kontrollimine ja haldamine on võimalik nii enne kui pärast kindlustusjuhtumit. Ennetamise kaudu on võimalus vähendada kahjujuhtumite arvu ja kahju piiramisega on võimalik vähendada kahju suurust kahjujuhtumi toimumisel. Kindlustusjuhtumi ennetavaks vahendiks saab olla õigusabikulude kindlustuse korral näiteks telefoni kaudu nõu andmine.<sup>117</sup> Nagu eelnevalt viidatud, siis seda õigusabikulude kindlustust pakkuvad ettevõtted enamasti ka teevad.

Esmalt analüüsime VÕS § 443 kohaldamise võimalusi õigusabikulude kindlustuse korral. VÕS § 443 sätestab, et kindlustusvõtja peab kindlustusrisiki võimalikkuse suurenemisest kindlustusandjat viivitamata teavitama. Samas ei saa sellise riski suurenemisest teatamisega väga kaugele minna, kuna mõni kindlustatud isiku ei pruugi arugi saada, et kindlustusrisk on suurenenud. Sellest tulenevalt on M. Clarke öelnud, et kui rumal pole just petis, siis on rumal ikka kaitse all.<sup>118</sup> Inglise õiguses, ilma erikokkulepeta, puudub kindlustatud isikul kohustus teavitada kindlustusandjat muutustest ja kindlustusandajal ei ole õigust nõuda kindlustusmakse suurendamist.<sup>119</sup> Ükski eelnevalt analüüsitud õigusabikulude kindlustuse ettevõtte ei ole oma tingimustes riski suurenemise ohuga spetsiifiliselt tegelenud. M. Clarke on arvamusel, et kui kindlustuslepingus ei ole selgelt kirjas, et kindlustusvõtja peab vältima ja ennetama kahjusid ehk õigusabikulude kindlustuse korral vaidluste tekkimist, siis ei saa

---

<sup>115</sup>R. Merkin, lk 31-32.

<sup>116</sup>O.-J. Luik. Do the Principles of European Insurance Contract Law, lk 83.

<sup>117</sup>M. Clarke, lk 53.

<sup>118</sup>M. Clarke, lk 161.

<sup>119</sup>R. Merkin, lk 40.

kindlustusandja sellele tuginedes oma täitmise kohustust täitmata jätta või hüvitist vähendada.<sup>120</sup> Tegemist on pigem Inglise õigusele omase stiiliga.<sup>121</sup> DAS Suurbritannia tingimustes on vastavad viited olemas: liiga hiline teatamine, kui see mõjutab edu väljavaateid (lk 15 p 1), samuti on kindlustatul isikul kohustus vältida ja ennetada vaidlusi (lk 18 p 8b).

Otsene statistika, mis on need asjaolud, mis kõige rohkem õigusabikulude kindlustuses riski suurendavad, puudub. Selleks võib olla näiteks ametikoha vahetus, kindlustatud isiku sattumine kinnipidamisasutusse, kindlustatud isiku elukoha vahetus või pereliikme invaliidistumine. Kui kindlustusandja pole kindlustatud isikut teavitanud konkreetselt nendest olukordadest, millal kindlustatud isikul tekib kohustus kindlustusandjat riski suurenemisest teavitada, ei saa seda ka kindlustatud isikult õigusabikulude kindlustuse korral nõuda. Tegemist peaks olema mingi konkreetse asjaoluga, mis näiteks muudab kindlustusmakset. Saksamaal on aga näiteks kindlustusandjatel õigus leping lõpetada, kui kindlustatud isik esitab 2 nõuet 12 kuu jooksul.<sup>122</sup> See näitab ilmselt siis seda, et selle isiku risk sattuda õigusvaidlustesse on oluliselt kasvanud. Ilmselt arvestatakse seal ka vastavate vaidluste iseloomu. Kindlustatud isiku vastutust on piiratud sellega, et kindlustusvõtja ei pea teatama, kui tegemist on üldiselt teadaolevate asjaoludega (VÕS § 443). Õigusabikulude kindlustuse korral võivad need olla mingid tegurid ühiskonnas, mis tekitavad rohkem vaidlusi. Näiteks tuhapilvede tõttu jäid ära reiskorraldajate korraldatud reisirid ja seetõttu tekkis ka vaidlusi. Töövaidluste hulk suureneb tavaliselt näiteks seoses kehva majandusliku olukorraga riigis.

VÕS § 445 reguleerib kindlustusandja vabanemist kindlustuslepingu täitmise kohustusest kindlustusriski võimalikkuse suurenemise korral. See tähendab, et reguleeritakse teavitamiskohustust, mis kindlustusvõtjal lasub enne kindlustusjuhtumit.<sup>123</sup> VÕS kommentaarid on seisukohal, et kui väidetav kindlustusriski suurendamine ei muuda kindlustusmakseid, siis ei saa me rääkida ka kindlustusriski suurenemisest.<sup>124</sup> Kui me proovime seda sätet kohaldada õigusabikulude kindlustusele, siis oleneb kõik sellest, kuidas on seal korraldatud kindlustusmaksete suurus. Praegu Eestis tegutseva D.A.S.-i korral peaks pigem tõdema, et antud sätet ei saa kohaldada, kuna riski suurendamine pole tingimustes reguleeritud ning sellest ei olene ka kindlustusmakse suurus. Näiteks kui kindlustatud isiku perre sünnivad juurde kaksikud, siis see tähendab perepaketi raames kahe

---

<sup>120</sup>M. Clarke, lk 221.

<sup>121</sup>R. Merkin, lk 40.

<sup>122</sup>M. Kilian. Alternatives to Public Provision, lk 38.

<sup>123</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 445 p 3.2.

<sup>124</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 445 p 3.1.2.

kindlustatud isiku lisandumist, kuid kuna see makset ei muuda, siis ei tulene ka kuskilt kindlustatud isiku kohustust kindlustusandjat sellest teavitada. Seega on siin tegemist kindlustatud isikute kasuks oleva olukorraga. Olenemata kindlustusriski võimalikkuse suurenemisest, ei vabane kindlustusandja oma täitmise kohustusest, kui kindlustusriski võimalikkus suurenes kindlustusandja süü tõttu (VÕS § 445 lg 3 p 4). Näiteks õigusabikulude kindlustuses võib see olla olukord, kus nõude menetlemise käigus on vaja vastata kindlustatud isiku vastaspoolele mingiks tähtjaks, kuid kindlustusandja jätab selle tegemata. Sellest tulenevalt võivad suurened kindlustusjuhtumi menetlemisega seotud kulud ja väheneda edu väljavaated. Kui kindlustusandja ja kindlustusvõtja aga mõlemad suurendavad riski, siis tuleks pidada kohustuse täitmise ulatuse vähendamist siiski võimalikuks.<sup>125</sup>

Enamasti tuleb osaline täitmine kõne alla kohustuste rikkumisega seoses, mida reguleerib VÕS § 452 lg 2. Kohustuste rikkumine kirjutatakse kindlustusandjate poolt tihti riskivälistuste sisse. Näiteks D.A.S. Eesti EriT p-s 4 toodud välistused liikluse kohta on peaaegu kõik pigem kohustuse rikkumised kui riskivälistused. Näiteks p 4.1.1 ütleb, et kindlustusandjal puudub hüvitamise kohustus kui kindlustatud isikul puudus kindlustusjuhtumi toimumise ajal kehtiv juhtimisõigus või tervisetõend. Antud lause ei saa olla riskivälistus. Riskivälistuseks saaks olla kahjujuhtumid, mis on otseselt seotud kindlustatud isiku juhtimisõiguse puudumise või tervisetõendi kehtivusega. Seega, kui isik liigub oma sõidukiga mööda peateed ning keegi sõidab talle kõrvalteelt tulles otsa, põhjustades kindlustatud isikule kahju, ja kui sellest olukorrast tekib vaidlus vastaspoole liikluskindlustusandjaga auto turuväärtuse üle, siis ei saa kindlustusandja keelduda õigusabikulusi hüvitamast, kuna juhul puudus kehtiv tervisetõend. Antud juhul tuleb kaaluda, kui palju kehtiva tervisetõendi puudumine mängis rolli vaidluse tekkimisel. Kahjujuhtumi tekkimist võib mõjutada vaidlus, mis käib selle üle, et liikluskindlustusandja ei ole nõus autoväärtust täies mahus hüvitama, kuna kindlustatud isikul puudus kehtiv tervisetõend. Sellisel juhul võib öelda, et selle vaidluse tekkimise põhjuseks on see, et isikul puudus tervisetõend ning sellisel juhul võiks kõne alla tulla ka õigusabikulude kindlustuse kindlustusandja täitmise ulatuse vähendamine. Kui vastav välistus oleks kirjas riskivälistusena, siis ei peaks kindlustusandja viimase olukorra tõttu üldse midagi hüvitama. Riskivälistuseks saab lugeda olukorda ennekõike siis, kui tegemist on objektiivse olukorraga. See tähendab, et kirjeldatud ei ole mingit tegevust ja teiseks ei tohi olla kindlustuslepingus põhjuslikku seost olukorra ja kahju tekkimise vahel.<sup>126</sup>

<sup>125</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 445 p 3.2.

<sup>126</sup>O.-J. Luik, K. Haavasalu, 169-170.

DAS Suurbritannia on oma üldtingimustesse sisse kirjutanud kindlustusvõtja kohustuse vältida ja ennetada vaidlusi (DAS Suurbritannia ÜT lk 18 p 8b). Huvitav on, kuidas on võimalik jälgida, et kindlustatud isik vastava hoolsusega käituks. Vaidluse tekkimine tähendab kindlustusrisi realiseerumist, millest võib teha järelduse, et kindlustatud isik ei ole olnud piisavalt hoolas. Lähtudes äärmuslikust tõlgendusest, võiks kindlustusandja sel põhjusel keelduda oma täitmise kohustusest. Kohustuste rikkumisest tulenevat osalist täitmist on käsitletud ka palju riigikohtu praktikas. Näiteks tsiviilasjas nr 3-2-1-35-11 p 12 lg-s 1 ütleb Riigikohus, et VÕS § 127 lg 4 järgi peab isik kahju hüvitama ainult juhul, kui asjaolu, millel tema vastutus põhineb, on kahju tekkimisega sellises seoses, et tekkinud kahju on selle asjaolu tagajärg (põhjuslik seos). Asjas nr 3-2-1-25-04 p-s 15 leitakse, et oluline on ka see, et alati tuleb kaaluda, kui palju kindlustusvõtja kohustuste rikkumine mõjutab kindlustusjuhtumi saabumise riski. RKTko nr 3-2-1-10-09 p-s 11 ütleb Riigikohus, et VÕS § 452 lg 2 p 2 järgi ei või kindlustusandja tugineda kokkuleppele, mille kohaselt ta vabaneb kindlustusjuhtumi toimumise puhul täitmise kohustusest kindlustusvõtja kohustuste rikkumise tõttu, kui kindlustusvõtja rikub kohustust, mida ta pidi täitma kindlustusandja vastu eesmärgiga vähendada kindlustusrisi või vältida selle suurenemist, ja rikkumine ei mõjutanud kindlustusjuhtumi toimumist ega kindlustusandja täitmise kohustust.<sup>127</sup>

VÕS § 452 lg 2 p-d 3 ja 4 kohalduvad, kui täitmisest vabanemine oleks ebaproportsionaalne tagajärg.<sup>128</sup> Antud regulatsiooni kasutamise osas on asjakohane näide kindlustusjuhtumist teatamine<sup>129</sup>. Selle kohta on nii D.A.S. Eestil, Tšehhil kui ka DAS Suurbritannial eraldi säte. Kahjuteate õigeaegne esitamine on üldse kindlustusandjate jaoks oluline, kuna enne kõike proovitakse sellega ära hoida kindlustuspettuseid.<sup>130</sup> Osalise täitmise koha pealt on oluline, kas nõude hilisem esitamine raskendas kindlustusandja olukorda oma kohustusi täita või mitte. Kui ei raskendanud, siis peaks ta oma kohustused kindlustusvõtja ees täitma ning kui mitte täies osas, siis vähemalt osaliselt. D.A.S. Tšehhi ja DAS Suurbritannia kindlustustingimused lähtuvad sellest, kas nende positsioon on kahjustatud ning kas nõudel on veel edu väljavaateid. Teise näitena võib tuua kindlustatud isiku kohustuse mitte teha ebavajalikke kulutusi<sup>131</sup> (DAS Suurbritannia lk 18 p c, D.A.S. Eesti ÜT p 13.5, D.A.S. Tšehhi artikkel 8 § 3). See tähendab, et kindlustatud isik peaks jääma mõistlikkuse piiridesse ning mitte käituma pahatahtlikult. Kui selline rikkumine on aset leidnud VÕS § 452 lg 2 p-des 3 ja

<sup>127</sup>Näiteks RK 3-2-1-17-08 p-d 10 ja 12 ja RK 3-2-1-59-05 p 12.

<sup>128</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 452 p 3.2.

<sup>129</sup>Kindlustusjuhtumist teatamisest oli juttu käesoleva töö alapunktis 2.5.

<sup>130</sup>A.-M. Inglise, lk 88.

<sup>131</sup>Kulutuste hüvitamisest on täpsemalt juttu alapunktis 3.3.

4 sätestatud piirides, siis ei saa kindlustusandja täielikult oma kohustuste täitmisest vabaneda. Lähtuvalt eelnevast on õigusabikulude kindlustuse korral osaline hüvitamine võimalik ja kohustuste rikkumisel tuleks seda täielikule keeldumisele eelistada.

### 3.3 Tõendite nõudmine kindlustusvõtjalt ja kulutuste hüvitamine

Käesolevas alapunktis uuritakse, milliseid tõendeid on õigus kindlustusandjal kindlustatud isikult nõuda. Tegemist on probleemse valdkonnaga, kuna just siis kui kindlustusandja palub kindlustatud isikul oma nõuet tõendada, algavad probleemid<sup>132</sup>. Tõendite kogumine on absoluutselt kindlustatud isiku kohustus. Mõningal juhul, kui kindlustatud isik koostööd ei tee, siis ei ole võimalik kindlustusandjal ka oma täitmiskohustust täita.<sup>133</sup> Teatud tõendite esitamine ja kogumine kohtuväliselt võib osutada kindlustatud isikule liiga koormavaks. Tõendite kogumise reguleerimine on õigusabikulude kindlustusele väga omane teema, kuna õigusvaidluses on just osapooltel vajalikud tõendid, mis ja kuidas juhtus. Näiteks kodukindlustuses uputuse korral on kindlustusandjal endal võimalik vajalikud tõendid ülevaatus käigus hankida. Õigusabikulude kindlustuses on kahjukäsitlejal võimalik kindlustatud isikut vaid suunata, küsides küsimusi vajalike tõendite kohta. Mida rohkem suudab kindlustatud isik tõendeid esitada, seda suuremad on tema kahjujuhtumi edu väljavaated<sup>134</sup> ja seda tõenäolisem on, et kindlustusandja selle kahjujuhtumi oma kindlustusjuhtumiks tunnistab.

Tõendite esitamist võib kindlustusandja nõuda niivõrd, kuivõrd kindlustusvõtjalt võib mõistlikult oodata nende esitamist (VÕS § 448 lg 2 2.lause). See tähendab, et vastava teabeta oleks kindlustusandjal juhtumit keeruline või võimatu käsitleda. Ei tohi nõuda selliseid tõendeid, mille hankimine on kindlustusvõtjale üleliia koormav.<sup>135</sup> Vastavale sätte juhatakse tähelepanu ka Riigikohtu lahendis nr 3-2-1-106-07. P-s 10 märgib kolleegium, et kui nõutud tõendid ei suuda ümber lükata kindlustusandja kahtlusi, siis ei ole mõistlik neid kindlustatud isikult nõuda. P-s 12 leiab kohus, et kindlustusandja ei või ebamõistlikult piirata teise lepingupoole õigust kasutada tõendeid, see tähendab, et ei tohi piirata tõendamist ka teiste tõenditega peale dokumentide, näiteks muu hulgas tunnistajate ütlustega.

<sup>132</sup>O.-J. Luik. Policyholder obligations after an insured event, lk 152.

<sup>133</sup>O.-J. Luik. Policyholder obligations after an insured event, lk 152.

<sup>134</sup>Edu väljavaadetest käesoleva peatüki järgmises alapunktis.

<sup>135</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 448 p 3.2.

Millised tõendid võivad olla õigusabikulude kindlustuses koormavaks? Ilmselt on tegemist tõenditega, mida kindlustatud isikul olemas ei ole ehk tõendid, mida tuleb kuskilt mujalt hankida ning teha nende saamiseks vastavaid kulutusi. DAS Suurbritannia ei ole oma tingimustes tõendite kohta midagi spetsiifilist ette näinud. Kindlustatud isik kohustub edastama kindlustusandjale vajaliku teabe ja dokumendid (DAS Suurbritannia ÜT lk 18 p 8d ja 8c). D.A.S. Eesti kindlustustingimused on aga veidi spetsiifilisemad. Näiteks sätestab ÜT p 11.1.2 2. lause, et kohtuvälise eriteadmistega isiku arvamus hüvitatakse vaid sõiduki hinna määramisel. See tähendab seda, et kõik muud asjatundja arvamus tuleks inimestel endal hankida. See on kindlasti asjaolu, mis võib tekitada probleeme kindlustusandja ja kindlustatud isikuga suhetes, kuna viimane ei pruugi asjatundja arvamuse küsimise kohustusest aru saada. Kui asjatundja arvamuse esitamist kirjas ei ole ja kindlustatud isik seda ei esita, aga kindlustusandja palub tal seda teha, kes peaks need kulud hüvitama. Kas on vähemalt olemas võimalus, et kui asjatundja arvamus on kindlustatud isiku kasuks, et sellisel juhul kindlustusandja selle hüvitaks, kuigi seda pole hüvitavate kuludena märgitud. Ilmselt see nii ei ole, kuna kindlustatud isiku kohustus on tõendada oma nõuet. Näiteks on tekkinud kindlustatud isikul vaidlus jalanõude osas, mis ei vasta lepingutingimustele. Kui ainsaks tõendiks on müüjapoolne ekspertiis, mis ütleb, et kindlustatud isik on jalanõusid valesti kandnud, siis puuduvad kindlustatud isikul edu väljavaated. Kindlustatud isiku jaoks on ainuke võimalus tellida omapoolne asjatundja arvamus. Seda, et kõik tõendid tuleb kindlustatud isikul endal esitada on reguleeritud D.A.S. Eesti ÜT p-des 13.3, 14.7 ja 14.8.

D.A.S. Tšehhi on probleemid kohtuvälise asjatundja arvamusel lahendanud väga lihtsalt. ÜT artikkel 4 § 2 sätestab, et kui kindlustuslepingus on kindlustuse ulatuses eraldi kokku lepitud ka asjatundja arvamuse hüvitamine ja selle eest makstakse eraldi kindlustusmaksid, siis hüvitab kindlustusandja ka sellised kohtuvälised asjatundja arvamusel. Sellise tingimuse lisamisega üldtingimustesse on üheselt selge, et kui inimene soovib, et ta ei peaks ise asjatundja arvamusel eest kulusid kandma, tuleb tal rohkem kindlustusmaksid maksta. Arvamuse küsimine spetsialistilt näevad DAS Suurbritannia tingimused ette vaid juhul, kui tegemist on kindlustusandja ja kindlustatud isiku vahelise vaidlusega vahekohtu raames<sup>136</sup>.

Teine oluline küsimus, mis puudutab hetkel Eestis õigusabikulude kindlustuse raames kindlustatud isikuid on seotud esitatud tõendite keelega. D.A.S. Eesti ÜT p 13.4 näeb ette, et

<sup>136</sup>Sellest juba käesoleva peatüki järgmises alapunktist.

kindlustusandjale esitatud kahjukäsitlusega seotud dokumendid peavad olema eesti, vene või inglise keeles. Käesoleva töö autor on seisukohal, et kuna D.A.S. Eesti ÜT p 17 järgi on kindlustuskaitse kehtivusalaks terve Euroopa, siis ei saa pidada põhjendatuks materjalide tõlkimist kindlustatud isiku poolt. Kindlustusandja peab ilmselt nagunii kontrollima originaalkeelseid dokumente. Kindlustatud isikul ei pruugi tõlgete tegemiseks ka piisavalt aega olla. Näiteks kui kindlustusvõtja saab välismaal trahvi, on tal D.A.S. Eesti tingimuste järgi 4 päeva aega, et see eesti-, vene-, või inglisekeelsena kindlustusandjale toimetada. Kui kindlustusandja pakub teenust üle Euroopa, siis peaks olema tal väljakujunenud koostööpartnerid kiire tõlke saamiseks. Vaadates teiste Eesti suuremate kahjukindlustusseltside kindlustustingimusi, siis keegi neist ei nõua, et toodud välismaised dokumendid oleks tõlgitud. DAS Suurbritannia ja D.A.S. Tšehhi oma kindlustustingimustes tõendite tõlkimist ei nõua, kuigi nende kaitseala on sama lai kui D.A.S. Eesti pakutav kaitse kehtivusala. Kindlustusandja põhjendus, tõlgete nõudmisel, seisneb ilmselt selles, et kindlustatud isikud tooksid kindlustusandjale vaid selliseid dokumente, millest kindlustatud isikud ise on aru saanud. Kindlustusandja kohustus ei ole üle vaadata suvalisi dokumente ja öelda, kas ja milliseid võimalusi õigusaktid pakuvad, et kellegi käest midagi nõuda. Võimalik, et on olukordi, kus tõlkimine ei ole koormavaks kohustuseks kindlustatud isikule. Sellisel juhul ei ole vastav säte vastuolus VÕS § 448 lg 2 2. lausega ja väljakujunenud kohtupraktikaga. Tõendite keelelise probleemi peab tulevikus lahendama juba kohtupraktika.

VÕS § 489 reguleerib kahju kindlaks tegemist. Lõige 1 järgi peab kindlustusandja viivitamata tegema kindlaks hüvitamisele kuuluva kahju suuruse. Tegemist on § 450 täiendusega ja seda tuleb tõlgendada § 450 tähenduses.<sup>137</sup> Pigem on selle sätte puhul tegemist ilmselt üldisele kahjukindlustusele omase sättega, kuivõrd õigusabikulude kindlustuses pole oluline mitte kahju suuruse kindlaks tegemine vaid edu väljavaadete olemasolu kindlaks tegemine.<sup>138</sup>

Edasi uurime kindlustusandja kohustust hüvitada kindlustusvõtja tehtud kulud, mida VÕS-is reguleerib § 491. Kui kindlustusandja peab hüvitama tekkinud kahju, peab ta hüvitama ka kindlustusvõtja poolt kahju kindlaks tegemise ja selle suuruse määramisega seoses kantud vajalikud kulud. Kindlustusandja ei pea kindlustusvõtjale hüvitama eksperdi või nõuandja palkamise kulusid, kui kindlustusvõtja ei olnud lepingu järgi eksperdi või nõuandja palkamiseks kohustatud. Kui kindlustusvõtja kandis vastavad kulud omal initsiatiivil, piirdub

<sup>137</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 489 p 3.

<sup>138</sup>Sellest juba käesoleva töö järgmises alapunktis.

kindlustusandja kulude hüvitamise kohustus kindlustussummaga.<sup>139</sup> Antud säte on problemaatiline selles osas, et ei anna ühest vastust olukorrale, kus kindlustustingimustest ei tulene, et isik peaks nõuandja kaasama, aga tegelikult kindlustusandja seda nõuab. Ilmselt saaksid siin kuludena kõne alla tulla need samad olukorrad, mida eelnevalt sai kirjeldatud, näiteks asjatundja arvamus ja dokumentide tõlkimine. Nagu eelnevalt tõdetud, on see juba välja kujunenema kohtupraktika teema, kuna ilmselt ei ole võimalik väga täpselt õigusabikulude kindlustuses reguleerida, millal peab sellised õigusabikulud hüvitama ja millal mitte, kuivõrd õiguslikud vaidlused on väga erinevad. Asjatundja arvamuse koha pealt, tuleb asuda seisukohale, et kui lepingus selliste kulude hüvitamist kokku lepitud ei ole, ei pea kindlustusandja asjatundja arvamuse jaoks tehtud kulusid hüvitama.

Lisaks kahju kindlaks tegemise kuludele, peab kindlustusandja VÕS § 491 lg 2 järgi hüvitama kindlustusvõtjale ka viimase poolt kahju ära hoidmise või vähendamise seotud kulud, mida kindlustusvõtja pidas vastavalt asjaoludele vajalikuks, isegi kui nende kandmine ei andnud soovitud tulemust. Kindlustusandja peab vastavalt tema juhistele kantud kulud hüvitama ka juhul, kui need ületavad koos muu hüvitisega kindlustussumma. Kindlustusvõtja nõudmisel peab kindlustusandja tema juhiste kohaselt tegemisele kuuluvate kulude tegemiseks vajaliku summa ette tasuma. Antud säte on selle jaoks oluline, et kindlustusvõtjal oleks huvi kahju vähendada või ära hoida ning et kindlustusandja ei saaks tugineda VÕS § 476 lg-le 1 ja väita, et kindlustusjuhtumit ei toimunud.<sup>140</sup> Suurbritannias on regulatsioonid võrdsemad ehk kindlustusandjal lasub kohustus maksta kahju vähenemise jaoks tehtavad kulutused välja vaid siis, kui nii on kindlustuslepingus kirjas.<sup>141</sup> Õigusabikulude kindlustuses tähendab VÕS § 491 lg 2 ennekõike olukorda, kus kindlustatud isikul puudub võimalus kindlustusandjaga kontakteeruda ja on vaja kiiresti mingeid õigusabikulusid teha. Näiteks, kui isik satub vaidlusesse ning kaasab kindlustusandjaga eelnevalt kokku leppimata advokaadi ning hoiab sellise tegevuse kaudu ära oma edasised õiguslike huvide rikkumised, siis saab kindlustatud isik need advokaadile tehtud kulud kindlustusandjalt välja nõuda. D.A.S. Tšehhi tingimustes on sellised ootamatud kulutused esindajale lubatud ÜT artikkel 7 §-ga 5. D.A.S. Eesti ÜT p 10.1 näevad ette, et õigusabikulud hüvitatakse alates vastavasisulisest otsusest. DAS Suurbritannia oma tingimustes sellist olukorda ei reguleeri.

<sup>139</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 491 p 3.1.

<sup>140</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 491 p 3.2.

<sup>141</sup>M. Clarke, lk 24.

Käesoleva töö autor on seisukohal, et vastavad kulude hüvitamise sätted võlaõigusseaduses kohalduvad ka õigusabikulude kindlustuse korral. Kindlustusandja peab igal juhul hüvitama need kulutused, mida kindlustusvõtja kandis tegutsedes vastavalt kindlustusandja juhistele ning need kulutused tuleb hüvitada ka siis, kui need ületavad kindlustussummat. Oluline on, et kui kindlustatud isik tegutseb olukorras, kus ei ole võimalik kindlustusandjaga kontakteeruda ning hoiab teatud kulutusi tehes vaidluse ära või säilitab edu väljavaated, siis on tal õigus ka kulutuste hüvitamiseks. Ilmselt saaks siin kõne alla tulla ootamatult kiired kulutused esindajale või näiteks nõude säilitamiseks riigilõivu tasumiskulud. Asjatundja arvamus ilmselt pole nii ootamatu ja kiireloomuline, kuid samas ei saa seda päris kõrvale jätta, aga seda peaks kindlustatud isik tõendama, et tegemist oli kulutusega, millega ta hoidis ära kahju suurenemise. Üldjuhul tuleb aga asjatundja arvamuse kulude katma eraldi kindlustuslepinguga kokku leppida.

### 3.4 Õigusabi tulemuslikkuse väljavaadete ja pahatahtlikkuse hindamine

Õigusabi tulemuslikkuse väljavaadete või pahatahtlikkuse hindamine (edaspidi: edu väljavaated) on õigusabikulude kindlustuses kindlustusandja täitmiskohustuse seisukohalt väga oluline. Edu väljavaadete puudumine on õigusabikulude kindlustusele spetsiifiline võimalus keelduda oma täitmise kohustusest. Väikesed edu väljavaated võivad õigusabikulude kindlustuses kindlustusandjale kaasa tuua kahjud, mida kontrollida ei ole võimalik. Kindlustusandjal tuleb lisaks oma kindlustatud isiku õigusabikuludele maksta kaotuse korral ka vastaspoole õigusabikulud.<sup>142</sup> Saksamaa kohtunikud on kurnud, et õigusabikulude kindlustuse poolt kindlustatud isikud pöörduvad kohtu poole tihedamini ning ka väiksemate edu väljavaadetega, kui tavaliselt pöörduakse.<sup>143</sup>

D.A.S. Eesti ÜT p-s 1.17 defineeritakse tulemuslikkuse väljavaateid ja pahatahtlikkuse hindamist kui kindlustusandja poolt teenuse osutamise käigus peetud menetlust, kus kindlustusandja selgitab välja esitatud nõude põhjendatuse ja edu saavutamise väljavaated. Tulemuslikkuse väljavaadete ja pahatahtlikkuse hindamist on kindlustusandjal õigus teha igal ajal vastavalt vajadusele. Seega on tegemist väga laialdase mõistega, kus kogu diskretsioon on jäätud kindlustusandjale. D.A.S. Tšehhi eraldi edu väljavaateid ei defineeri, kuid

<sup>142</sup>Y. Qiao, lk 180.

<sup>143</sup>M. Kilian. Alternatives to Public Provision, lk 45.

kahjukäsitlejal on kohustus välja selgitada, kas nõude edukaks lahendamiseks on väljavaated olemas või mitte (D.A.S. Tšehhi ÜT artikkel 7 § 1). DAS Suurbritannia defineerib edu väljavaateid kitsamalt. Mõistlikud edu väljavaated eksisteerivad tsiviilasjades, kui edu väljavaated, et kindlustatud isik saab kahjuhüvitist või kaitseb ennast edukalt, on vähemalt 51%. Edukust hindab kindlustusandja või eelistatud õigusbüroo. Seega on Suurbritannias kindel protsent, mille järgi saab kindlustusjuhtumi edukust määrata. Samas ei ole kohtuotsuste puhul võimalik ilmselt väga täpselt sellist protsenti arvutada. Edu väljavaadete suuruse kindlaks tegemine on oma olemuselt küllaltki subjektiivne ning seetõttu võib see tekitada kindlustusvõtja ja kindlustusandja vahel eriarvamusi kindlustuslepingu täitmise osas. Kindlustatud isikud on oma vaidlusega emotsionaalselt seotud ning ilma juriidiliste teadmisteta ei suuda nad ise objektiivselt oma väljavaateid hinnata. VÕS kommentaaridest võib välja lugeda, et selleks, et otsustada oma täitmiskohustuse üle, vajab ka kindlustusandja enne otsuse tegemist eksperdihinnangut.<sup>144</sup> Õigusabikulude kindlustuse korral on eksperdihinnangu andjaks tavaliselt konkreetse alaga tegelev jurist või advokaat. Samas võib mõningal juhul olla tegemist ka näiteks autospetsialistiga. Oluline on, et kindlustusvõtja peab tagama kindlustusandjale võimaluse teha otsus edu väljavaadete kohta, toetudes täielikule informatsioonile.<sup>145</sup> Edu väljavaadete hindamine ei tekita probleemi seni kuni kindlustusandja pole edu väljavaadete vähesuse tõttu keeldunud oma täitmise kohustusest. Lähtuvalt eelnevast, on kindlustusandja jaoks eksperdihinnangu küsimine oluline just olukordades, kus edu väljavaadete olemasolu ei ole üheselt selge. Sellisel juhul on kindlustusandja otsust toetava eksperdihinnanguga võimalik kindlustatud isikule selgitada, miks kindlustusandja oma täitmise kohustust ei täida.

Võlaõigusseaduses kasutatav pahatahtlikkuse mõiste on huvitav, kuna näiteks D.A.S. Tšehhi ja DAS Suurbritannia oma tingimustes midagi sellist ei kasuta. J. Lahe on samuti esitanud küsimuse pahatahtlikkuse kohta ning jõudnud seisukohale, et see tähendab eelkõige pahatahtlikkust vastavas menetluses osalemisel. Näiteks kui on ilmselge, et tulemust ei tule, kuid kindlustusvõtja tahab ikkagi menetlust pidada. Samuti võib olla pahatahtlikusega tegemist kui nõue kolmanda isiku vastu oleks vastuolus hea usu põhimõttega.<sup>146</sup> Käesoleva töö autor nõustub eelpool toodud käsitlusega pahatahtlikkusest. Kindlasti saab siin oma täpsustused teha kohtupraktika, lähtudes konkreetsest juhtumist.

<sup>144</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 529 p 1.

<sup>145</sup>M. Clarke, lk 234-235.

<sup>146</sup>J. Lahe. Kindlustusõigus, lk 175.

Direktiiv 87/344/EMÜ näeb ette artiklis 6, et liikmesriigid peavad tagama kindlustusandja ja kindlustatud isiku vaheliste lahkkelide lahendamiseks võimaluse pöörduda vahekohtu või muu menetluse poole. Direktiiv 87/344/EMÜ järgi peaks sellise menetluse või vahekohtu kasutamise võimalus olema igasuguste lahkarvamuse korral. Näiteks kui kindlustusandja keeldub oma täitmise kohustusest, kuna tegemist on riskivälistusega, siis direktiivi 87/344/EMÜ grammatiliselt tõlgendades, peaks olema võimalik kindlustatud isikul vahekohtu poole pöörduda. Preambula sätestab, et kui lepingupoolte vahel tekib konflikt, siis tuleks see lahendada nii kiiresti ja õiglaselt kui võimalik. ICR 1990 näeb ette §-ga 8 vahekohtu, mis lahendab kindlustatud isiku ja kindlustusandja vahelisi probleeme ja kindlustusandajal lasub kohustus sellest kindlustatud isikut teavitada. Lisaks erakindlustuse vahekohtule, saab kindlustatud isik Suurbritannias pöörduda oma kaebusega ka kindlustuse ombudsmani poole.<sup>147</sup> Seega on Suurbritannias direktiivi 87/344/EMÜ mõte täidetud ning ka DAS Suurbritannia tingimused (ÜT lk 18 p 7) on kooskõlas seadusega.

Eestis reguleerib eksperdihinnangu andmist VÕS § 529. VÕS § 529 lg 1 sätestab, et kindlustuslepinguga tuleb ette näha VÕS §-s 490 sätestatud tingimustele vastava eksperdihinnangu andmine edu väljavaadete hindamiseks, mida kindlustusvõtja võib kasutada, juhul kui kindlustusandja keeldub kohustuse täitmisest, kuna tema arvates ei ole õigusabil piisavalt väljavaateid tulemuslikkusele, või kui õigusabi oleks pahatahtlik. Seega ei saa Eesti seaduste kohaselt kindlustusvõtja nõuda eksperdihinnangut sellisel juhul, kui kindlustusandja on keeldunud oma kohustuste täitmisest muul põhjusel. Sellise kitsendatud õiguse eksperdihinnangu andmise menetlust algatada tagavad nii D.A.S Eesti (ÜT p 16) kui ka D.A.S. Tšehhi (ÜT artikkel 9).

Nagu eelpool analüüsitud, on direktiivi mõte laiem. D.A.S. Tšehhi ÜT artikkel 10 tagab kindlustatud isikule võimaluse muude lahkarvamuste korral pöörduda, kas vahekohtu poole või kasutada eksperdihinnangu andmise menetlust. D.A.S. Eesti oma tingimustega vahekohtu ette ei näe ning muude probleemidega on võimalus pöörduda vaid kohtu poole. Tegelikult on Eestis kindlustatud isikul võimalus oma õigusi realiseerida muude eriarvamuste korral lisaks kohtule lepitusorgani abil<sup>148</sup> või pöördudes kindlustuse vahekohtu<sup>149</sup> poole. Lisaks on alati

<sup>147</sup> J. Birds. Insurance Law in the United Kingdom. Kluwer Law International. Holland. 2010, lk 23.

<sup>148</sup>EksL-i lepitusorgan. Arvutivõrgus: [http://www.eksl.ee/index.php?option=com\\_content&view=article&id=165&Itemid=232&lang=et](http://www.eksl.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=165&Itemid=232&lang=et).

<sup>149</sup>Kindlustuse vahekohus. Arvutivõrgus: [http://www.eksl.ee/index.php?option=com\\_content&view=article&id=305&Itemid=269&lang=et](http://www.eksl.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=305&Itemid=269&lang=et).

õigus esitada kaebuseid Finantsinspeksioonile (D.A.S. Eesti ÜT p 19). D.A.S. Eesti ei ole oma kindlustustingimustes sätestanud võimalust pöörduda kindlustuse vahekohtu või lepitusorgani poole. See tuleneb ilmselt sellest, et seadus seda kindlustusandjalt ei nõua. Lepitusorgan on Eestis tegutsenud juba pikemalt, kuid kindlustuse vahekohus loodi alles hiljuti<sup>150</sup>. Kindlustuse vahekohtu loomisega on Eestis direktiivi 87/344/EMÜ artiklist 6 tulenevad nõuded vahekohtu osas täidetud ning kindlustatud isikul on võimalus oma nõudeid kindlustusandja vastu kohtuväliselt lahendada. Kuna direktiiv nõuab, et see õigus oleks kindlustatud isikule tagatud, siis tuleks selline õigus ka seaduses sätestada. Lähtuvalt sellest tuleks VÕS §-le 529 lisada lõikena õigusnorm, mis reguleerib muude probleemidega kindlustuse vahekohtusse pöördumist. See on vajalik, kuna direktiiv 87/344/EMÜ artikkel 6 nõuab, et selline info vahekohtu menetluse kohta oleks kindlustuslepingus kirjas. Kui see nõue aga seadusest ei tulene, siis ei ole kindlustusandja kohustatud seda oma kindlustustingimustega sätestama. Kui kindlustusandja oma kindlustustingimustega sellist võimalust kindlustatud isikule ei loo, ei ole kindlustatud isiku õigused ka tagatud. Kindlustuse vahekohtusse pöördumiseks peaks olema kindlustusandjal ja kindlustatud isikul vastav kokkulepe (kindlustuse vahekohtu reglement p 2.1<sup>151</sup>). Kokkuleppet on võimalik sõlmida ka pärast probleemi tekkimist (kindlustuse vahekohtu reglement p 3.3), kuid see ei ole enam piisav garantiid kindlustatud isikule, kui võrd kindlustusandja võib ka keelduda vahekohtumenetluses osalemast. Seetõttu tulebki VÕS §-i 529 täiendada. D.A.S. Eestil on soovitatav vastavad muudatused oma kindlustustingimustes sätestada esimesel võimalusel.

Vahekohus on õigusabikulude kindlustuse korral nii oluline seetõttu, et tegemist on kindlustusliigiga, kus kindlustusjuhtumiks on teatud õiguslik probleem, seetõttu on tavainimesel kindlustusandjaga eriarvamuse tekkimisel oluliselt raskem oma arvamust argumenteerida. Näiteks kui kindlustusandja viitab täitmiskohustusest keeldumisel riskivälisusele, milleks on majandustegevus, siis võib ilma juriidiliste teadmisteta kindlustatud isikul olla raskusi juhtumit analüüsida, kas tegemist on majandustegevusega või mitte.

Eksperdi hinnangu andmise menetlus edu väljavaadete puudumise korral on spetsiifiliselt õigusabikulude kindlustusele omane. Järgnevalt uurime, kuidas eksperdi hinnangu andmise

<sup>150</sup>Kindlustuse vahekohtu reglement võeti vastu 31.10.2012.

<sup>151</sup>EKsL volikogu 31.10.2012 otsusega kinnitatud kindlustuse vahekohtu reglement. Arvutivõrgus: [http://www.eksl.ee/images/files/Vahekohtu\\_reglement\\_kinnitatud.pdf](http://www.eksl.ee/images/files/Vahekohtu_reglement_kinnitatud.pdf).

menetlused toimuvad. Eestis on kindlustusandjal VÕS § 529 lg 2 järgi kindlustatud isiku ees teavitamiskohustus. Kui kindlustusandja oma sellekohast kohustust rikub, siis loetakse VÕS § 529 lg 3 järgi kindlustusvõtja õigusabi vajadus konkreetsel juhul kindlustusandja poolt tunnustatuks. See on selleks, et motiveerida kindlustusandjat kindlustatud isiku teavitamiseks viimase edasistest õigustest.<sup>152</sup> Eksperdihinnangu andmise õiguse kasutamisel peatub kindlustusvõtja nõude aegumine, kuid mitte kauemaks kui kolmeks kuuks (VÕS § 529 lg 4). VÕS §-s 490 esitab eksperdihinnangule järgmised nõudmised: eksperdi nimetab asjas mitteosalev kolmas isik või eksperdid nimetavad võrdsel arvul kindlustusandja ja kindlustusvõtja. See tähendab, et ekspert peab olema erapooletu.<sup>153</sup> D.A.S. Eesti tingimuste järgi on selleks eksperdihinnangu andmise menetluseks lepitusmenetlus. Lepitusmenetluse eesmärgiks on kindlustatud isiku ja kindlustusandja lahkarvamuste lahendamine väljaspool kohut. Lepitusmenetlusele ei kohaldata lepitusseaduse sätteid (D.A.S. Eesti ÜT p 1.18).

Üldiselt näeb lepitusmenetluse algatamise protsess D.A.S. Eesti kindlustustingimuste järgi välja järgnev: seitsme päeva jooksul peab kindlustatud isik teatama kindlustusandjale advokaadi nime ja kontaktandmed, kes teda esindab ning seejärel nimetab kindlustusandja seitsme päeva jooksul omapoolse advokaadi (D.A.S. Eesti ÜT p 16.1). Kindlustusandja edastab esindajatele juhtumi materjalid (D.A.S. Eesti ÜT p 16.2). Kui esindajad jõuavad ühisele otsusele, siis on see otsus kohustuslik (D.A.S. Eesti ÜT p 16.3). Kui eksperdihinnang tuleb kindlustusandja kasuks, või ei jõuta üldse kahe nädala jooksul kokkuleppele, siis võib kindlustatud isik pöörduda asjasse puutuva kolmanda isiku vastu kohtusse. Kui kindlustatud isik võidab kohtus, hüvitab kindlustusandja tagantjärgi kõik põhjendatud ja tõendatud kulud (D.A.S. Eesti ÜT p-d 16.4 ja 16.5). A.-M. Inglit on lahendanud olukorra, kus eksperdid ühisele arvamusele ei jõua, teisiti. Nimelt sellises olukorras tuleb mõlemal eksperdil valida ühine juhtivekspert, kes teeb lõpliku otsuse.<sup>154</sup> D.A.S Tšehhis toimib asi sama moodi, ainult, et nende tingimustes pole reguleeritud, mis saab siis kui otsusele ei jõuta ning pole öeldud, et kindlustus pärast tagantjärgi midagi hüvitaks. Lisaks on Tšehhi tingimustes oluline erinevus tähtaegades. Nimelt on isikul aega 14 päeva esindaja nimetamiseks. DAS Suurbritannia ÜT lk 18 p 7 annab vahekohtule natuke teistsuguse lahenduse. Seal valitakse kindlustusandja ja kindlustatud isiku vahel ühine vahekohtunik, kelleks on *barrister*. Selle süsteemi puhul on välistatud olukord, et otsust ei tule. Samuti ei ole ette antud tähtaega vahekohtu poole pöördumiseks, millest võib järeldada, et pöörduda tuleb mõistliku aja jooksul.

<sup>152</sup> J. Lahe. Kindlustusõigus, lk 176.

<sup>153</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 490 p 3.1.

<sup>154</sup>A.-M. Inglit, lk 113-114. Sarnane lahendus kindlustuse vahekohtu reglement p-s 6.2 ja TsMs § 724 lg-s 2.

Lepitusmenetluse algatamiseks antud tähtaeg on käesoleva töö autori arvates väga oluline. Kindlustatud isikul peab olema reaalne võimalus lepituskonfliktust algatada. Lepituskonfliktuse algatamiseks peab kindlustatud isik kõige pealt vastu võtma otsuse, et ta soovib lepituskonfliktust algatada. Teiseks peab kindlustatud isik leidma advokaadi, kes pärast asja läbi vaatamist on valmis lepituskonfliktuses osalema. Seetõttu on käesoleva töö autor seisukohal, et tähtaeg ei tohiks olla liiga lühike. Liiga lühikese tähtaja korral ei ole kindlustatud isikul piisavalt aega, et endale esindajat leida või esindajaga läbi arutada, millised on tema võimalused lepituskonfliktust võita. Lähtuvalt eelnevast on töö autor seisukohal, et kindlustatud isikul peaks olema vähemalt 14 päeva aega lepituskonfliktuse algatamiseks.

Seoses lepituskonfliktusega kerkib küsimus tekkinud kulude hüvitamise osas. Kes peaks võtma enda kanda õigusabikulud, mis sellise lepituskonfliktuse süsteemiga tekivad? D.A.S. Eestis reguleerib lepituskonfliktust ÜT p 16. Antud regulatsiooni järgi nimetab kindlustusvõtja omapoolse eksperdi ehk advokaadi ja kindlustusandja omapoolse advokaadi ning kelle kahjuks tuleb otsus maksab kulud. Kui otsust ei teha, siis tasub kulud kumbki pool ise. Samasugune kulude jaotamine toimub D.A.S. Tšehhi tingimuste järgi (D.A.S. Tšehhi ÜT artikkel 9 § 4). DAS Suurbritannia ÜT lk 15 p-st 7 võib aru saada, et vahekohtuniku kulud maksab kindlustusandja. Kindlustatud isik ise peab maksma teatud kulusid vaid siis, kui vahekohtunik nõuab lisaks spetsialisti arvamust. Selline kulu tuleb kindlustatud isikul teha vaid siis, kui arvamus on kindlustatud isiku kahjuks, muidu maksab ka selle kindlustusandja. Käesoleva töö autor on seisukohal, et sellise süsteemi korral on kindlustatud isiku õiguslikud huvid paremini kaitstud. Rahalise riski puudumisel on kindlustatud isikud julgemad lepituskonfliktust algatama. Eelpool kirjeldatud süsteemi rakendamine Eestis likvideeriks mingil määral ka vastuolu VÕS § 528 lg-ga 1.

VÕS § 490 lg 2 järgi ei või kindlustusandja ega kindlustusvõtja tugineda kindlustusandja hüvitise maksmise kohustusele või kahju suuruse kindlaks määramisele eksperdi poolt, kui see erineb ilmselt oluliselt tegelikest asjaoludest. Sellest kõrvalekalduv kokkulepe on tühine. See on ilmselt säte, mida õigusabikulude kindlustuses on raske rakendada, kuna enamasti ei saa eksperdi hinnang õigusabi tulemuslikkuse kohta oluliselt erineda tegelikest asjaoludest.<sup>155</sup> Kõigepealt on küsimus, kes peaks hindama seda, kas eksperdiarvamus erineb oluliselt tegelikkusest või mitte. Käsitletavast sättest tuleneb, et see õigus on nii kindlustusvõtjal kui ka

<sup>155</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 529 p 3.1.

kindlustusandjal. Eksperti arvamusega mitte nõustunud kindlustuslepingu poolel on õigus nõuda kindlustusandja hüvitamise kohustuse ja selle ulatuse määramist kohtu poolt (VÕS § 489 lg 2 ja VÕS § 490 lg 3).<sup>156</sup> D.A.S. Eesti tingimuste järgi on kindlustusandja endalt selle õiguse ära võtnud. See tähendab seda, et kui lepitusmenetluse tulemusena leitakse, et kindlustusandja peab oma kohustuse täitma, aga kindlustusandja pole sellega nõus, siis tingimuste järgi ei ole tal võimalik seda kohtus vaidlustada.

VÕS § 490 lg 3 näeb ette, et tegelikest asjaoludest erinevuse korral või kui ekspert ei saa või ei taha kahju suurust kindlaks määrata või viivitab sellega, võib nõuda, et kahju suuruse määraks kohus. Antud teema on väga problemaatiline, kuivõrd kuidas saab kohus teha otsuse edu väljavaadete kohta. Sellisel juhul oleks tegemist juba eelotsusega antud asjas. Praktikas D.A.S. Eesti tingimuste järgi on asi lahendatud nii, et isik pöördub kohtusse oma rahadega pärast lepitusmenetluse läbimist ja kui tulemus on kindlustusvõtja jaoks positiivne, tasub kindlustusandja kulud tagantjärele (D.A.S. Eesti ÜT p 16.5). See tähendab seda, et D.A.S. Eesti ei nõua eksperti otsuse vaidlustamist kohtu kaudu. Kas kindlustatud isikul sellisest tagantjärele hüvitamisest ka mingit kasu on, oleneb ilmselt sellest, kas kindlustatud isik võitis kohtuprotsessi täielikult või osaliselt ning kas vastaspool on maksevõimeline. Ilmselt ei välista aga D.A.S. Eesti ÜT p 16.5 seda, et isik võiks enne põhikohtuprotsessi alustamist, pöörduda lepitusmenetluse otsuse vaidlustamiseks kohtu poole. Pigem on D.A.S. Eesti poolt loodud kindlustatud isikutele võimalus, et ka pärast kohtuprotsessi edukat läbimist on võimalik kindlustusandja käest täitmist nõuda.

---

<sup>156</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 490 p 3.2.

## 4. Kindlustatud isiku õigus valida advokaati

### 4.1 Advokaadi valiku õiguse tekkimine

Riikides, kus õigusabikulude kindlustus on juba levinud ja juurdunud kindlustusliik, põhjustas Euroopa Liidu direktiivi 87/344/EMÜ vastu võtmine eraldi õigusvaldkonna, mille üle arutelusid pidada, seda eriti seoses advokaadi valikuga.<sup>157</sup> Euroopa Kohus on leidnud, et säte, mis näeb ette esindaja vaba valimise õiguse, on üldkohaldatav ja kohustuslik.<sup>158</sup> VÕS § 528 lg 1 sätestab, et kindlustusvõtjal on õigus enda esindamiseks ja oma huvide kaitseks kohtu- või haldusmenetluses või oma õiguslike huvide kaitseks muul viisil, sealhulgas suhetes kindlustusandjaga, ise advokaat valida. Antud õigusnorm vajab analüüsimist mitme külje pealt. Esimeses alapunktis käsitletakse küsimust selle kohta, millisel hetkel kindlustusjuhtumi menetlemise käigus tekib kindlustatud isikul õigus valida endale esindaja. Selleks on põhimõtteliselt kolm võimalust. Kindlustatud isik võib valida endale ise esindaja kui esiteks, on toimunud kahjujuhtum, teiseks, menetlus on jõudnud teatud staadiumisse või kolmandaks, esineb huvide konflikt.

Kindlustatud isik võib valida kohe pärast kindlustusjuhtumi toimumist endale ise advokaadi, kui kindlustusselts on valinud sellise kahjukäsitlemis vormi, mis tuleneb direktiiv 87/344/EMÜ artikkel 3 lg-st 2c. See tähendab, et kindlustusselts annab kindlustuslepinguga kindlustatule õiguse usaldada oma huvide kaitse, alates hetkest, kui tal on vastavalt kindlustuslepingule õigus kindlustusandjale nõue esitada, oma valitud advokaadile või kui siseriiklik õigus seda võimaldab, igale teisele sobiva kvalifikatsiooniga isikule. Käesolevas töös uuritud Tšehhi, Eesti ja Suurbritannia kindlustusseltsid seda enamasti ei rakenda ning nagu eespool alapunktis 2.1 uuritud, siis ei ole üldse kindel, et Eestis selline variant lubatud oleks. Vastava sätte järgi on reguleeritud aga kahjukäsitlemine Saksamaal, kus igasugused muud variandid on seadusega keelatud.<sup>159</sup> Sellest tulenevalt ei ole seal probleeme advokaadi vaba valikuga, kuivõrd see on garanteeritud.

Enamasti esindab kindlustatud isikut esialgu kahjuosakonna jurist või kindlustusandja poolt

<sup>157</sup>M. Harvey. Case comment: Brown-Quinn v Equity Syndicate Management Ltd: Journal of Personal Injury Law 2013/1, lk 52.

<sup>158</sup>EK lahend nr C-293/10 p 29.

<sup>159</sup>M. Kilian. Alternatives to Public Provision, 44.

määratud jurist või advokaat. Kui kindlustusandjal on palgatud vastava juriidilise haridusega juristid, siis on loogiline, et neid soovitakse maksimaalselt ära kasutada.<sup>160</sup> Kui kindlustusjuhtum on jõudnud teatud staadiumisse, tuleb kindlustusandjal lubada kindlustatud isikul endal esindaja valida. Euroopas jagunevad õigusabikulude kindlustust pakuvad seltsid enamasti kaheks: pooltes riikides võib kindlustusandja teatud piirangutega ise kliente kohtus esindada, teistes riikides on see aga keelatud. Saksamaa nagu eelpool juba viidatud on erandlik – seal ei saa kindlustusandja ühtegi teenust, näiteks nagu õigusnõustamine või kohtuvälised tegevused, ise pakkuda. Seal on kõige rangemad piirangud ning seal pakuvad kõiki teenuseid advokaadid.<sup>161</sup>

Direktiiv 87/344/EMÜ artikkel 4 lg 1a sätestab advokaadi vaba valiku kriteeriumiteks esiteks selle, et on tekkinud vajadus kaasata advokaat ja teiseks, et tegemist on kohtu- või haldusmenetlusega. Seega, kui tegemist ei ole veel kohtu- või haldusmenetlusega, siis direktiivi järgi ei pea kindlustusandja veel lubama kindlustatud isikul endale esindajat valida ning kui ta ise ei soovi sellega tegeleda, võibki ta valida ise mõne juristi, kes sellega tegeleb. Kui asi on jõudnud kohtu- või haldusmenetluse staadiumisse ning kindlustusandja on otsustanud, et selle juhtumiga peab edasi tegelema advokaat või muu sobivalt kvalifitseeritud isik, siis tuleb lasta valik teha kindlustatud isikul. Tegelikult sätestab direktiiv *any inquiry or proceedings*. Kohtu- või haldusmenetluseks tõlgivad seda lisaks Eestile näiteks Prantsusmaa ja Saksamaa, kuid Suurbritannias käivad selle üle oluliselt suuremad vaidlused. Suurbritannias tõlgendatakse mõlemat sõna menetlusena ja et tagada kindlustatud isikute suuremad õigused, proovitakse neil sõnadel vahet teha nii, et *any inquiry* tähendaks pigem kohtuvälisest menetlust ning *proceedings* kohtumenetlust.<sup>162</sup> Seda teemat ei ole suudetud mitmete aastate jooksul Suurbritannias selgeks vaielda ning ka DAS Suurbritannia lähtub klassikalisest kohtumenetluse tõlgendusest. Sellest tulenevalt eeldab ka käesoleva töö autor, et direktiiv kohustab kindlustusandjat lubama kindlustatud isikul advokaati vabalt valida vähemalt sellisel juhul kui on tekkinud vajadus ja kindlustusjuhtum on jõudnud kohtu- või halduskohtumenetluse staadiumisse.

Eelmise lõigu järeldusele on tähelepanu juhitud ka kohtujuristi ettepanekus C-199/08 p-s 49. Kohtujurist on jõudnud seisukohale, et direktiiv 87/344/EMÜ näeb ette, et esindaja vabalt

<sup>160</sup>M. Kilian. Alternatives to Public Provision, lk 34-35.

<sup>161</sup>RIAD, The Legal Protection Insurance Market in Europe, January 2012 Arvutivõrgus: [http://riad-online.eu/fileadmin/documents/homepage/publications/Annual\\_Reports/RIAD-2011\\_final.pdf](http://riad-online.eu/fileadmin/documents/homepage/publications/Annual_Reports/RIAD-2011_final.pdf), lk 21.

<sup>162</sup>H. Blundell. Free to choose? BTE legal expenses insurance and freedom of choice. Journal of Personal Injury Law 2004/2, lk 94.

valimise õigus võib olla piiratud kohtu- või haldusmenetlusega. Eestis VÕS § 528 lg 1 sätestab kindlustusvõtja õiguse valida advokaati ka oma õiguslike huvide kaitseks muul viisil. See tähendab ilmselt seda, et ka väljaspool kohtu- või halduskohtumenetlust. Seega on Eesti kindlustatud isiku õigusi laiendanud. Ka D.A.S. Eesti lähtub võlaõigusseaduse definitsioonist, sätestades ÜT p-s 15.1, et kui kindlustusjuhtumi menetlemise käigus tekib olukord, kus kindlustusandja abist enam ei piisa ja on vaja kaasata advokaat, võib kindlustatud isik advokaadi vabalt valida. Sama sätestab ka D.A.S. Tšehhi ÜT artikkel 8 § 1. Sellise laia määratluse korral on alati oht, et selle hetke ära tundmine on raskendatud, kuna tekib kindlustatud isikul õigus advokaati valida. Kõige olulisem on aga meeles pidada seda, et juhul kui menetlus on jõudnud kohtu staadiumisse, siis ei tähenda see automaatselt seda, et kindlustatud isikul oleks õigus endale advokaat valida. Kui kindlustusandja suudab ise asja ära lahendada vaid oma kahjuosakonna juriste kasutades, siis pole kindlustusandjal kohustust advokaate kaasata. DAS Suurbritannia lubab valida endale esindaja siis kui tuleb pöörduda kohtusse ning kohtumenetlus on välja kuulutatud (lk 16 p 1b). Seega nende klientide puhul tähendab küll kohtumenetluse algus ka valikuõiguse tekkimise algust. Samas kuna see valikuõigus tekib nii hilja, siis enamus inimesi seda valikuvabadust ei realiseeri, kuna kui kõik ettevalmistused on tehtud ühe esindajaga, siis on väga tülikas hakata esindajat vahetama.<sup>163</sup>

Käesoleva töö autor on seisukohal, et kõige parem viis tagada kindlustatud isiku direktiivi poolt antud õigus vabalt valida advokaati, on ikkagi vajadusest lähtuv. Kui kindlustusandja on otsustanud, et kindlustusjuhtumi lahendamiseks tuleb kaasata advokaat või mõni muu sobivalt kvalifitseeritud isik, siis ka vastav õigus kindlustatud isikul tekib, olenemata sellest, kas juhtum on jõudnud kohtumenetluse staadiumisse. H. Blundell on leidnud, et kohtueelsed tegevused ja kohtumenetluse ajal tehtavad tegevused on niivõrd sarnased, et juba seetõttu peab nägema menetluse mõistet laiemalt.<sup>164</sup> Seega võib kindlustatud isik Eestis oma õigust, valida endale ise esindaja, nõudma hakata siis, kui kindlustusandja soovib valida juhtumiga tegelema kellegi, kes kindlustusandja juures ei tööta. Kindlustatud isikul on lihtne seda tuvastada, kuna tema peab andma kindlustusandjale selleks eraldi volituse.

D.A.S. Tšehhi on reguleerinud ka sellist olukorda, kus kahjujuhtumiga tuleb tegutseda nii, et pole võimalik kindlustusandja käest luba küsida. D.A.S. Tšehhi artikkel 7 § 5 järgi võib valida endale esindaja ilma kindlustusandja poolse nõusolekuta, kui kindlustatud isiku õiguslikke

---

<sup>163</sup>H. Blundell, lk 93.

<sup>164</sup>H. Blundell, lk 96.

huve ähvardab viivitamise tõttu tõsine kahju. D.A.S. Eesti ja DAS Suurbritannia ei ole oma tingimustest sellist olukorda reguleerinud. Eestis saaks sellises olukorras kindlustatud isik toetuda kahju ärahoidmise sätetele (VÕS § 488).

Kolmandaks sätestab direktiiv 87/344/EMÜ artikkel 4 lg 1b, et advokaadi saab vabalt valida huvide konflikti<sup>165</sup> korral. Kuigi D.A.S. Tšehhil vastavad sätted tingimustes puuduvad, siis ei ole käesoleva töö autoril kahtlust, et selline direktiivi väga ühene nõue kehtib kõigis Euroopa Liidu maades ning huvide konflikt on olukord, mis annab koheselt õiguse endale advokaat valida. D.A.S. Eesti (ÜT p 14.12) ja DAS Suurbritannia (lk 16 p 1) on seda ka eraldi oma tingimustes rõhutanud, kuid nagu alapunktis 2.8 ka tuvastatud, on Eesti seadused huvide konflikti jätnud reguleerimata ning seetõttu ei ole meil seadusesse direktiivis sätestatud üle võetud. Seega hetkel seadus huvide konflikti tekkimisel esindaja vaba valikut ei taga, kuid õnneks on D.A.S. Eesti selle õiguse tekkimise enda kindlustustingimustes sätestanud. Kuid kindlasti vajaks see kindlustatud isiku absoluutne õigus tunnistamist ka seaduse tasemel.

## 4.2 Advokaadi valiku võimalikud piirangud

Käesolevas teises alapunktis uuritakse, millise esindaja kindlustatud isik endale valida võib ehk millise hinna ja kvaliteediga. Eesmärgiks on, et kindlustatud isik saaks valida vastaval alal piisavalt hea kvaliteediga spetsialisti, et tagada oma õiguste kõrgetasemeline kaitse. Advokaadi valiku õigus on seotud isiku üldiste põhiõigustega ning ilmselt seetõttu on ka advokaadi valiku piirangud niivõrd valulised, et nende õiguspärasuse kontrollimisega on tihti jõutud ka Euroopa kohtuni. Kui vaatame Eesti Vabariigi Põhiseadust (edaspidi PS)<sup>166</sup>, siis saaks seostada advokaadi valiku õigust näiteks üldise kohtusse pöördumise õigusega (PS § 15) ning kitsamas valdkonnas, nimelt kuriteos kahtlustatavale, on PS § 21 eraldi ette näinud õiguse valida endale kaitsja<sup>167</sup>.

Minnes siiski tagasi kitsalt õigusabikulude kindlustuse valdkonda, siis meie võlaõigusseadusele on andnud initsiatiivi advokaadi vaba valik seaduse tasemel reguleerida direktiiv 87/344/EMÜ artikkel 4 lg 1a, mis sätestab, et iga kohtukulude kindlustuse korral, kui kindlustatud isiku kaitsmiseks, esindamiseks või huvide eest seismiseks on kohtu- või

<sup>165</sup>Huvide konfliktist täpsemalt alapunktis 2.8.

<sup>166</sup>RT 1992, 26, 349; RT I, 27.04.2011, 2.

<sup>167</sup>Kaitsja valikut on analüüsinud põhiseadusest lähtuvalt ka J. Tehver oma artiklis Õigus valitud kaitsjale Eesti kriminaalmenetlusõiguses. Juridica VIII/2011, lk 580.

haldusmenetluse korral vaja advokaadi või muu kvalifitseeritud isiku abi, võib kindlustatud isik viimased vabalt valida. See tähendab nagu puuduksid igasugused piirangud enda esindaja valimiseks. Järgnevalt uurimegi, keda võib esindajaks valida ning millised on piirangud, mida kindlustusandja võib seada.

Eesti seadusandlus tagab oma regulatsiooniga kindlustatud isiku õiguse vabalt valida advokaati (VÕS § 528 lg 1). Seaduse tekstist tulenevalt on J. Lahe oma õpikus leidnud, et kindlustatud isikul on õigus valida endale täpselt selline advokaat nagu ta soovib, seal hulgas ka nii kallis kui ta soovib.<sup>168</sup> Eestis on sätestatud piiranguks, et muu isiku kui advokaadi, saab kindlustatud isik valida vaid kokkuleppel kindlustusandjaga (VÕS § 528 lg 3). Võrreldes direktiiviga 87/344/EMÜ on see oluline piirang, kuna viimane lubab vajadusel valida esindajaks ükskõik kelle, kes siseriikliku õiguse järgi on sobivalt kvalifitseeritud. Eesti seaduste kohaselt kvalifitseerub kohtus esindajaks ka näiteks jurist, kellel on magistrikraad või sellega võrdsustatud kraad (TsMS § 218 lg 1 p 2)<sup>169</sup>, kuid võlaõigusseadus ei luba sellist isikut ilma kindlustusandja loata valida. Selline piirang ei ole direktiivi järgi lubatav. Ka D.A.S. Tšehhi tingimused näevad ette, et valida võib ükskõik millise sobiva õigusnõustaja (ÜT artikkel 8 § 1). DAS Suurbritannia piirab valikut õigusbürooga (lk 16 1b) ning seadusandluses ICR 1990 § 6 lg-ga 1 on direktiivi üksühele üle võetud.

Eraldi on direktiivis 87/344/EMÜ artikkel 4 lg-s 1b reguleeritud huvide konflikti olukord. Nimelt, kui tegemist on huvide konfliktiga, siis võib liikmesriik otsustada, kas lubada ainult advokaati või ka kindlustatud isiku soovi korral muud kvalifitseeritud isikut. Eesti seadusandlus nagu juba eelpool alapunktis 2.8 käsitletud huvide konflikti eraldi ei reguleeri. Seetõttu ei selgu ka seadusest, millised õigused kindlustatud isikul sellega seoses on. Direktiiv ütleb otseselt, et liikmesriik peab tegema oma valiku. Kindlustusandjaga kokkulepet ei saa huvide konflikti korral lubada, kuna see ongi huvide konflikti mõte, et isik ei pea enam midagi kindlustusandjaga juhtumiga seoses arutama ja põhjendama, miks ta just seda juristi advokaadi asemel soovib. Nagu juba eelnevalt tõdetud, on huvide konflikti näol tegemist seaduse lüngaga ning see tuleks seadusandjal täita. Tundub nagu oleks direktiivi kaks sätet (artikkel 4 lg 1a ja lg 1b) Eesti seaduses proovitud üheks sätteks kokku panna ning on tähelepanuta jäetud, et tegemist on kahe erineva olukorraga.

---

<sup>168</sup>J. Lahe. Kindlustusõigus, lk 174.

<sup>169</sup>RT I 2005, 26, 197; RT I, 05.04.2013, 5.

Advokaadi tasud on üks oluline kriteerium, mille järgi üks tavaline tarbija ilmselt endale juristi valiks. D.A.S. Eesti on oma ÜT p-ga 11.1.1 piiranud advokaadi valikut põhjendatud, mõistlike ja tõendatud tasude. See tähendab tasusid, mis ei ületa keskmist taset õigusteenuse osutamise turul. Sama mõttega on ka D.A.S. Tšehhi kindlustustingimused (artikkel 4 § 3). DAS Suurbritannial on rahaline piirang seotud eelistatud õigusbüroole makstavate tasudega (lk 16 p 1c). Kui valitakse mitte eelistatud õigusbüroo, kes ei nõustu selliste tasudega, siis rohkem ei õigusabiteenuse eest ikka ei maksta. Need tasud on Inglise õigusele omapärased tingimuslikud tasud (lk 4 4.mõiste). Tingimusliku tasu kokkuleppe (*conditional fee agreements*) eesmärk on selles, et inimestele ei antaks asjatuid lootusi või ei tekitataks ootusi, mis ei ole ilmselgelt reaalsed. Teistsuguse süsteemi korral käidi varem oluliselt rohkem kohtus.<sup>170</sup> See tähendab seda, et kui on tingimusliku tasu kokkulepe, siis advokaat hindab juhtumit oluliselt tõsisemalt. Kui edu väljavaated on kehvad, siis ei nõustu advokaat kindlustatud isiku esindamisega.

Lugedes D.A.S. Kindlustusgrupi erinevate ettevõtete piiranguid tasu suhtes, kerkib küsimus, kas antud piirangud ei ole mitte vastuolus direktiivi mõttega vabalt valida advokaati. Ka VÕS kommentaarides on kirjas, et selle regulatsiooni eesmärgiks on ennekõike kindlustusvõtja õiguste tagamine, et kindlustusandja ei määraks advokaadi hinda, kuna see võib tähendada kindlustusandjale kehvemat kvaliteeti.<sup>171</sup> Euroopa kohus on lahendanud mitu vaidlust advokaadi valiku teemal. Esimene näide on lahendist, mis haakub ka advokaadile makstava tasu teemaga. Teine lahend puudutab massiklasu lubamatust.

Kohtuasjas nr C-293/10 p-s 32 on Euroopa Kohus leidnud, et direktiiv 87/344/EMÜ ei anna vastust sellele, kui palju peaks kindlustusandja advokaadi eest maksma, vaid annab vastuse sellele, et isik peab saama vabalt esindajat valida. Territoriaalne piirang advokaadi valikul oleks direktiiviga 87/344/EMÜ vastuolus vaid siis, kui see muudaks faktiliselt võimatuks esindaja valimise (p 33). Esindaja sõidukuludes võib kindlustusandajaga eraldi kokku leppida suurema kindlustusmakse eest. Kui kindlustusandja makstud hüvitis esindaja kuludeks on piisav, siis ei ole vastuolus transpordikulude mitte hüvitamine (p 36). Selle lahendiga kinnitas Euroopa Kohus, et advokaadi valiku õigus on kohustuslik. Samas ütleb kohus, et advokaadi valiku õigus ei ole võrdne advokaadi tasu valiku õigusega, kuid tasuks makstav hüvitis peab olema piisav. Ilmselt tähendab see seda, et tuleb hinnata erinevaid aspekte, näiteks tuleb arvestada sobiva advokaadi asukohta, spetsialiseerumist, nõude keerukust, nõude olulisust

<sup>170</sup>M. Clarke, lk 5-6.

<sup>171</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 528 p 1.

kindlustatud isikule, kaitse tugevust ja töö iseloomu.<sup>172</sup> Käesoleva töö autori arvates tähendab Euroopa Kohtu otsus ennekõike seda, et kui kindlustusandja poolt makstava hüvitise eest on võimalik saada kvaliteetne esindaja, kes küsib vastavalt juhtumi keerukusele keskmist tasu, siis on kindlustusandja poolt makstav hüvitis piisav ja kooskõlas direktiivi mõttega.

Kohtuasi nr C-293/10 on aluseks võetud Wales'i ülemkohtu otsusele (2011) EWHC 2661 (comm). Nimetatud juhtumis asub ülemkohus seisukohale, et õigusabikulude kindlustuse kindlustusandja saab piirata kaitsekulutuste, seal hulgas advokaatidele tehtavate kulutuste ulatust. Ülemkohus otsustas, et kindlustusandja ei tohi kategooriliselt tagasi lükata kindlustustatud isiku advokaadi valikut, vaid põhjusel, et advokaat ei lepi kindlustusandja poolt määratud tasuga. Ülemkohus tunnistas lisaks, et advokaadi valiku õigus ei ole piiratud ühe valikuga. See tähendab, et kindlustatud isik võib advokaati vahetada. Sellisest vahetusest tulenevaid lisa ja dubleeritud kulutusi ei pea kindlustusandja kinni maksma. Kohus tõi Inglise süsteemi ehk valitud advokaatide süsteemile põhjenduseks kindlustusmaksete arvutamise võimalikkuse. Kohus leidis, et selleks, et hoida kindlustusmaksleid võimalikult madalal ongi vaja kindlustusandjal eelistatud advokaate, et nendega kokkulepitud tasude järgi kindlustusmaksed välja arvutada.<sup>173</sup> Seos Euroopa kohtu lahendiga seisneb ilmselt selles, et nii nagu kindlustusandja ei pea maksma sõidukulusid, ei pea kindlustusandja maksma ka lisaks tavalisele advokaaditasule kinni kindlustatud isiku pidevaid advokaadi vahetamisi, mis toob kaasa dubleeritud kulusid. Eesti Riigikohus on esindajate vahetuse suhtes asunud oma otsuses nr 3-2-1-112-09 p-s 17 seisukohale, et TsMS § 175 lg 3 kohaselt hüvitatakse mitmele lepingulisele esindajale tehtud kulutused, kui need olid tingitud asja keerukusest või esindaja vahetumise vajadusest. Tsiviilasja ei muuda iseenesest keerukaks asjaolu, et menetlusosalised kasutavad mitut esindajat, vaid keerukus peab tulenema asja olemusest ja mahust. Lähtuvalt eelnevast ei saa seega väita, et Eestis oleks sellised esindaja vahetusest tulenevate kulude kandmine kindlustusandja poolt välistatud. Sellised kulud peavad olema lihtsalt põhjendatud.

D.A.S. Tšehhi (ÜT artikkel 4 § 3) ja D.A.S. Eesti (ÜT p 10.2) selgitavad sobilike kulutusi järgnevalt: esindamine ja kaitsmine on vajalik, kooskõlas juhtumi keerukusega ja mahukusega ning ei ületa tasude keskmist taset vastava teenuse turul. Selle seletuse valguses tuleb asuda seisukohale, et tegelikult ei ole advokaadi valik piiratud ebamõistlikult, vaid pigem

<sup>172</sup>RIAD, The England and Wales High Court ruled on the free choice of lawyer 21.10.11, Arvutivõrgus: [http://riad-online.eu/106.0.html?&L=0in%2520Munich&tx\\_ttnews\[tt\\_news\]=80&tx\\_ttnews\[backPid\]=390&cHash=25d56db55ea4343c3b2580230733c689](http://riad-online.eu/106.0.html?&L=0in%2520Munich&tx_ttnews[tt_news]=80&tx_ttnews[backPid]=390&cHash=25d56db55ea4343c3b2580230733c689).

<sup>173</sup>RIAD, The England and Wales High Court ruled on the free choice of lawyer.

proovitakse ära hoida kindlustatud isikute ja esindaja pahatahtlikkust. On loogiline, et kulutuste tegemise korral tuleb lähtuda juhtumi keerukusest ja mahukusest. Ilmselt ei ole ka kindlustusandja huvides, et keeruka juhtumi korral esindab kindlustatud isikut advokaat, kes selleks võimeline ei ole, lihtsalt selleks, et õigusabikulud liiga suureks ei osutuks. Tuleb meeles pidada, et kindlustatud isiku edukusest kohtus oleneb ka kindlustusandja võimalus oma hüvitatud õigusabikulude tagasi saamiseks. Eesti seisukohalt, seoses mõistlike tasudega, on oluline ka üks hiljutine Riigikohtu otsus. Riigikohus on oma 5.oktoobril 2012 tehtud otsuses nr 3-1-1-66-12 öelnud, et õigusabi turuhinna mõistlik tasu on 110 eurot, millele lisandub käibemaks. Käesoleva töö autor on seisukohal, et antud kohtuotsus on oluline, tõlgendamaks, mis on mõistlik turuhind. Samas ei ole töö autor seisukohal, et see on ainuõige hind. Mõistlik turuhind on kindlasti ajas muutuv ning juhtumi keerukusest ja iseloomust olenev.<sup>174</sup> Täpsemad kriteeriumid, kuidas mõistlik turuhind kujuneb saab paika panna kohtupraktika. Kindlasti ei tohiks kindlustusandja lähtuda vaid sellest ühest kohtuotsusest. Kui kindlustatud isikul on tegelikult vaja advokaadi peale kulutada rohkem ehk kui teatud juhtumiga ei ole ükski advokaat nõus selle tasu eest tööd tegema, siis peab kindlustusandja hüvitama rohkem. D.A.S. Tšehhi (ÜT artikkel 8 §1) ja D.A.S. Eesti (ÜT p 11.1.1 2. lausega) ei hüvita kindlustatud isiku valitud esindaja sõidukulusid, kui kindlustatud isik on oma esindajaks põhjendamatult valinud kellegi, kes ei tööta vastava kohtu või asutuse tööpiirkonnas. Selline piirang on Euroopa Kohtu seisukoha järgi lubatav.

DAS Suurbritannia ÜT lk 7 p (2.)a järgi ei hüvita DAS Suurbritannia tekkinud kulusid, mida eelistatud õigusbüroo korral poleks tekkinud. Kindlustusandja ei keela valida seda, keda kindlustatud isik soovib. Kui kindlustatud isik aga oma õigust rakendab, peab ta valmis olema endapoolseteks lisakuludeks. Selline põhjendamatu tasude piiramine tähendab, et põhimõtteliselt ei saa advokaati vabalt valida. DAS Suurbritannia ÜT lk 16 1b ütleb, et asja kohtusse minekul või huvide konflikti korral on õigus valida esindajat, samas p 1c piirab seda valikuõigust. Eelistatud õigusbürood on õigusbürood või kõrgemate advokaatide kogud, kes on valitud õigusteenuseid pakkuma DAS Suurbritannia poolt. Need valitud õigusspetsialistid on ennast juba tõestanud ning omavad piisavalt kogemusi kindlustatud isikute nõuetega tegelemiseks. Lisaks on eelistatud õigusbürood nõustunud kindlustusandjapoolsete teenustasemetega, mida auditeeritakse regulaarselt. Need eelistatud bürood on määratud DAS Suurbritannia standard määramistingimuste alusel (DAS Inglismaa ÜT lk 5 3.mõiste). Standardmääramistingimused on tingimused, mida kohaldatakse erinevat tüüpi nõuete

<sup>174</sup>Sellest on juttu ka RKTkm nr 3-2-1-112-09 p-s 17.

lahendamiseks ning need sisaldavad ka tasu määramise tingimusi (DAS Inglismaa ÜT lk 4 4. mõiste). Lisaks tingimuslikule tasule võib tegemist olla ka näiteks kindlaks määratud tunnihinnaga.<sup>175</sup> Käesoleva töö autor on seisukohal, et Suurbritannias ei ole advokaadi valik päris vaba DAS Suurbritannia tingimuste valguses, kuna on ette antud bürood, keda on soovitatav valida, millest ka enamasti probleemid tekivad. Seda, et DAS Suurbritannia ei taga päriselt advokaadi vaba valiku õigust toetab ka sealne kirjandus ning mitmed kohtulahendid<sup>176</sup> või ombudsmani otsused<sup>177</sup>, milles vaieldavad tingimused ja olukorrad on samad, mis on kirjas DAS Suurbritannia tingimustes. Enamasti on need seotud eelnevas punktis kirjeldatud olukorraga, kuna üldse võib advokaati valida. Kuid siiski on piirangud tihti ka rahalised. Suurbritannia õigusabikulude kindlustust pakkuvad ettevõtted kasutavad nn eelistatud advokaate ning kui tegemist on mitteeelistatud advokaatidega, siis on kindlustusandjal määratud kindel tasu, mida nad on nõus kindlustatud isiku poolt valitud esindajale maksuma. Kui see tasu aga ei vasta mõistlikule tasule sellel alal ning juhtumi iseloomule ja keerukusele, siis ei saa me rääkida sellest, et isik saaks vabalt advokaati valida. Ilmselt oleks võimalik advokaadi valiku vabadust muuta ka Suurbritannias reaalsemaks, aga siis tõuseksid ilmselt ka kindlustusmaksed.<sup>178</sup> Eestil on võimalus Suurbritannia vigadest õppida ning sellist tegevust oma riigis mitte lubada. Kindlasti on D.A.S. Eesti ja D.A.S. Tšehhi sätestatud piirangud olulisemalt paremini kooskõlas vaba valikuga. Ka Saksamaal on oma kindel süsteem, mille järgi tasusid makstakse, kuid need tasud on kõigi valitud advokaatide korral samad. Nimelt on seal tasud seotud nõude suurusega, mis lahendab ka selle probleemi, et nõuded ei oleks liiga väikesed, kuna kui nõue on väike, saab ka advokaat nii väikse tasu, et ta pole huvitatud selle lahendamisest või peab kindlustatud isik summa, mida advokaat lisaks nõuab, ise kinni maksuma.<sup>179</sup>

D.A.S. Suurbritannia puhul on erinev ka see, et seal kindlustusandja reaalset vastutab advokaadi kvaliteedi eest. D.A.S. Eestil advokaadi käitumise ja tegevuse eest ei vastuta (ÜT p 15.5). Suurbritannias on valitud eelistatud advokaadibürood pärast tihedat uurimist, et kindlustada kindlustusandjale väiksem risk. Vastutasuks selle eest, et kindlustusandja piirab advokaatidele makstavaid kulusid ja kontrollib juhtumi efektiivset käsitlemist, saavad need advokaadid tööd. Nende vahel on ranged teeninduskokkulepped ja regulaarsed auditid.<sup>180</sup>

---

<sup>175</sup>M. Harvey, lk 52-53.

<sup>176</sup>Pine v DAS Legal Expenses Insurance CO Ltd, Brown-Quinn v Equity Syndicate Management Ltd.

<sup>177</sup>H. Blundell, lk 95 kaebus Cornhill Insurance Plc vastu ja lk 96 kaebus DAS Legal Expenses Insurance vastu.

<sup>178</sup>R. Lewis, lk 282.

<sup>179</sup>M. Kilian. Alternatives to Public Provision, lk 42, 46.

<sup>180</sup>R. Lewis, lk 281. Advokaadid võivad kindlustusandjale maksta ka esildise tasusid.

Viimaseks eelpool mainitud teine huvitav kohtuasja Euroopa Kohtu praktikast. Juhtum nr C-199/08 räägib massiklausli lubamatusest ehk kui tegemist on juhtumiga, kus ühe kindlustusandja juures kindlustatud mitmed isikud saavad ühiselt kahju, siis ei ole põhjendatud advokaadi valiku õiguse piiramine ühe esindajaga. Igal kindlustatud isikul on õigus valida endale esindaja (p 68). Eestis ilmselt ei ole tegemist tihti esineva probleemiga, aga on hea teada, et kindlustusandjal ei ole sellises olukorras õigust advokaadi valikut piirata põhjusel, et tema paljud kindlustatud isikud on samast kahjujuhtumist tulenevalt nõude esitanud ja seetõttu on lihtsam lahendada seda ühe esindaja abil. Samas ei ole muidugi keelatud kindlustatud isikutelt selleks luba küsida, kui viimased sellega nõustuvad, siis on kindlustusandjal see õigus muidugi olemas.

Kokkuvõtteks võib öelda, et advokaadi vaba valiku õigus on oluline ning seetõttu on ka kindlustusandjatel topelt kohustused sellest õigusest kindlustatud isikut teavitada. Nimelt peab kindlustusandja vahetult enne advokaadi valikut kindlustusvõtjat teavitama tema advokaadi valiku õigusest, olenemata kui palju teavitusi on kindlustusvõtja varasemalt saanud (VÕS § 528 lg 2). See tähendab seda, et isegi kui eelnevalt müügiprotsessis või kahjujuhtumi esitamisel on kindlustusvõtjat antud teemal teavitatud, siis peab kindlustusandja kordama seda kliendile vahetult enne advokaadi valikut. Advokaadi valiku vabadust kinnitab Suurbritannias ICR 1990 § 6 lg 1 ning advokaadi vaba valiku õigust tuleb seal kindlustuspoliisiga eraldi tunnustada (ICR 1990 § 6 lg 3). See peab olema eraldi välja toodud, et inimene teaks oma õigusi (ICR 1990 § 6 lg 3).

#### 4.3 Advokaadi valiku õigus suhetes kindlustusandjaga

Viimane antud peatükis käsitletav probleem on seotud VÕS § 528 lg 1 lause osaga „sealhulgas suhetes kindlustusandjaga“. Kui kindlustatud isikul tekib vaidlus kindlustusandjaga, kas kindlustusandja peab lubama kindlustusvõtjal valida advokaadi, kes kindlustatud isikut esindaks vaidluses kindlustusandjaga ning seejuures hüvitama ka kõik sellisest vaidlusest tulenevad kindlustatud isiku õigusabikulud. Teine võimalik lahendus oleks, et kindlustusandjal on võimalus selline huvide konflikti tekitav olukord oma üldtingimustes välistada. Seadus selliseid juhtumeid ei välista, vaid sätestab selliste vaidluste puhul kindlustusandjale imperatiivselt hüvitamiskohustuse.

Seadusele ei vasta aga kindlustusõiguse alal ühe juhtiva spetsialisti arvamus ning samuti D.A.S. Eesti kindlustustingimused (ÜT p 12.1.3). J. Lahe on seisukohal, et tuleks pidada lubatavaks kindlustuslepingu tingimust, mis välistab kindlustusandja kohustuse hüvitada õigusabikulud, mis on kindlustatud isikul tekkinud seoses vaidlusega kindlustusandjaga.<sup>181</sup> Lisaks D.A.S. Eestile on sellise olukorra oma tingimustes välistanud ka D.A.S. Tšehhi (ÜT artikkel 5 § 3) ning DAS Suurbritannia (ÜT lk 15 p 7). DAS Suurbritannia on oma kindlustustingimustes teinud ühe erandi, nimelt kui tegemist on vahekohtu kasutamisega, siis on õigusabikulud kindlustusandja vastu kaetud. Käesoleva töö autor on seisukohal, et üldiselt ei ole normaalne olukord, kus kindlustusandja on kohustatud hüvitama kulud, mis tekivad kindlustatud isikul vaidluses kindlustusandjaga. Samas võiks kaetud olla õigusabikulud, mis tulenevad vahekohtust. See näitab, et kindlustatud isik, mitte pöördudes kohtu poole, proovib koos kindlustusandjaga direktiivi 87/344/EMÜ artiklile 6 vastavas menetluses lepitust leida. Seega on käesoleva töö autor seisukohal, et kindlustusandjal peab olema õigus selline kindlustusrisk välistada. Sellise riski olemasolu ei tulene ühestki direktiivist või muust õigusnormist, mis kohustaks seadusandjat midagi sellist sätestama. DAS Suurbritannia eeskujul võiks kaetud olla vahekohtu menetlusest tulenevad kulutused. See erand tagaks vahekohtus võrdsemad läbirääkimised.

Probleem Eestis seisneb selles, et antud säte on imperatiivselt seaduses kirjas. Kui praeguse regulatsiooni juures lubada kindlustusandjal välistada selliste vaidluste hüvitamine oma kindlustustingimustes, siis peaks olema lubatud ka advokaadi määramine kindlustusandja poolt, kuivõrd tegemist on sama sättega. Kui lubada kindlustusandjal seda imperatiivset sätet eirata, siis on kindel, et kindlustusandja seda ka teeb, kuna ärilisest seisukohast ei oleks mõistlik selliste kulude hüvitamine kindlustatud isikule. Selle olukorra saaks lahendada kohtupraktika abiga. Selleks, et kohtuvaidlusi aga selle sätte üle vältida, tuleks vastav lause osa VÕS § 528 lg-st 1 välja võtta. Kui meil on selline ilmselgelt kindlustusandjat kahjustav säte kohustusliku sättena (VÕS § 427 lg 1 järgi) kirjas võlaõigusseaduses, siis võib ükskõik, mis hetkel tulla ükskõik, milline kindlustatud isik ja nõuda, et tema õigusabikulud vaidluses kindlustusandjaga oleks kindlustusandja poolt kaetud. Sellise olukorra vältimiseks tuleks seadust muuta. Vastava sätte võib lisada eraldi lõikena, kui seadusandja näeb selleks vajadust. Oluline on läbi mõelda, kuidas tagada sellega kindlustatud isiku õigused ning samas mitte ebamõistlikult koormata kindlustusandjat. Hetkel on D.A.S. Eesti ÜT p 12.1.3 vastuolus seadusega. Samas ei ole võimalik D.A.S. Eestil ka midagi rohkemat enda kaitseks teha.

<sup>181</sup>P. Varul jt (koost). VÕS II Komm vlj. § 528 p 3.1, J. Lahe. Kindlustusõigus, lk 174.

Ilmselt ei ole mõistlik olukord, kus pahatahtlikud kindlustusvõtjad hakkaksid oma kindlustusandjaga kohtus käima, kuna nad ei ole rahul kindlustusandja otsusega ning kindlustusandja peaks kõik kindlustatud isiku tehtavad õigusabikulud hüvitama. Sellises olukorras ei saaks kindlustusandja tehtavaid kulusid ka kontrollida, kuna tegemist oleks huvide konfliktiga.

## KOKKUVÕTE

Õigusabikulude kindlustus on Eestis vabatahtlik erakindlustus, kus kehtivad kahjukindlustusele omased hüvitamise põhimõtted. Õigusabikulude kindlustuse korral on kindlustusandja kohustatud kindlustusjuhtumi toimumisel seisma kindlustatud isiku õiguslike huvide eest ning hüvitama selle jaoks tehtavad õigusabikulud. Kindlustatud esemeks õigusabikulude kindlustuses on isiku õiguslikud huvid ning riskiks on oht, et kindlustatud isiku õiguslike huvivid rikutakse. Õigusabikulude kindlustuse korral puudub selgelt määratletav kindlustusväärnus, mistõttu ei rakendata selle kindlustusliigi korral ala- ja ülekindlustuse sätteid. Õigusabikulude kindlustuse korral on kindlustusandja kõige tähtsamaks täitmiskohustuse aluseks edu väljavaadete olemasolu. Direktiivi järgi on Eestis loodud õigusabi tulemuslikkuse väljavaadete või pahatahtlikkuse hindamiseks eksperthinnangu andmise menetlus. See menetlus kehtib vaid edu väljavaadetest tulenevate lahkkelide korral, muudel juhtudel on lisaks kohtule võimalus pöörduda lepitusorgani või kindlustuse vahekohtu poole.

Magistritöös selgus, et Eestis ainsana õigusabikulude kindlustust aktiivselt pakkuva D.A.S. Eesti kindlustustingimused on üldjoontes kooskõlas võlaõigusseadusega. Samas on mõned kindlustustingimused sätteid, mida ei saa lubatavaks pidada. Näiteks ei saa lubatavaks pidada kindlustusandja õigust nõuda kindlustatud isikult dokumentaalsete tõendite tõlkimist. Lõpliku vastuse selle kindlustustingimuse lubatavuse kohta saab anda kohtupraktika. Kindlustusandjal on õigus nõuda asjatundja arvamust, kuid mõistlik oleks see oma tingimustes arusaadavalt kirja panna. Lisaks peaks kindlustusandja oma tingimustega tunnistama olukorda, kus kindlustatud isik on kahju piiramiseks teinud ootamatuid kulutusi, mida ei olnud võimalik eraldi kindlustusandjaga kokku leppida. Kõige suurem vastuolu D.A.S. Eesti kindlustustingimustes on VÕS § 528 lg 1 lause osaga „sealhulgas kindlustusandjaga“. Lisaks ei ole D.A.S. Eesti kindlustustingimused kooskõlas direktiivi 87/344/EMÜ kõigi põhimõtetega. Sellised vastuolud on tingitud direktiivi mitte korrektsest ülevõtmisest ja puudustest võlaõigusseaduse regulatsioonis. Lähtuvalt käesolevast magistriltööst, tuleb asuda seisukohale, et õigusabikulude kindlustust tuleb seaduse tasemel täpsemalt reguleerida ning teha muudatusi ka olemasolevas regulatsioonis.

Esiteks, tuleb VÕS § 526 sõnastus viia kooskõlla direktiiv 87/344/EMÜ artikkel 2 lg-ga 1, et mitte panna kindlustatud isikuid kehvemasse olukorda, piirates nende õigust kasutada õigusabikulude kindlustuse abi haldusmenetluse korral. Direktiiv näeb ette, et õigusabikulude kindlustus peab katma haldusvaidlusi vähemalt siis, kui nõue on esitatud kindlustatud isiku vastu. VÕS § 526 vaid eeldab, et haldusvaidlused on kaetud. Nimetatud imperatiivsest õigusnormist ei tulene kindlustusandjale konkreetset kohustust kindlustatud isiku vastu suunatud haldusvaidlusi kindlustusega katta. Tõlgendades VÕS §-i 526 rangemalt, lähtudes sätte imperatiivsusest, tuleks kindlustusandjal katta igasugused haldusvaidlused. Tingitud sellest, et olukord ei ole piisavalt arusaadav, on ka D.A.S. Eesti oma kindlustustingimustes haldusvaidlused täielikult välistanud. Selleks, et tagada kindlustatud isikutele direktiiviga ettenähtud minimaalne kaitse, tulebki teha seaduses muudatused. Minimaalne direktiivist tulenev nõue on, et vähemalt need haldusnõuded, mis esitatakse kindlustatud isiku vastu, peavad õigusabikulude kindlustuses kaetud olema.

Teiseks tuleb täpsustada ja selgemalt sõnastada VÕS § 527 teises lauses sätestatud. Direktiiv 87/344/EMÜ artikkel 3 lg 2 on pikalt ja spetsiifiliselt reguleerinud, kes võivad õigusabikulude kindlustuse korral kahjukäsitlejateks olla. Võlaõigusseadus ega ka ükski teine Eesti seadus pole direktiivi sellise põhjalikkusega üle võtnud. Seadus peaks olema mõistetav ka ilma direktiivi lugemata. VÕS § 527 teisest lausest ei selgu, kes võib, peale kindlustusandja enda, kahjukäsitlejaks olla. Võimalik, et õigem lahendus oleks üldse vastava direktiivi artikli kohta eraldi paragrahv või lõige seadusesse lisada.

Kolmandaks tuleb muuta ja täiendada VÕS §-i 528. Esiteks, võib tulevikus kindlustusandjatele olulisi probleeme kaasa tuua VÕS § 528 lg 1, mis imperatiivselt sätestab, et kindlustusandja peab katma ka vaidlusi, mis tulenevad vaidlustest kindlustusvõtja ja kindlustusandja vahel. See õigusnormi osa, nagu eelpool mainitud, on ka ainuke, mis on D.A.S. Eesti kindlustustingimustes seadusega otseselt vastuolus. See on olukord, mida tuleb kiiresti muuta. Praegune olukord, kus seaduses on kirjas midagi imperatiivset, kuid D.A.S. Eesti seda oma kindlustustingimustes ei kohalda, ei ole aktsepteeritav. Nõue, et kaetud oleks kindlustatud isiku ja kindlustusandja vahelistest suhetest tulenevad vaidlused ei tulene direktiivist, seega ei ole seadusandjal kohustust midagi sellist kirja panna. Selline nõue on ilmselgelt kindlustusandjale äriiselt kahjulik. Käesoleva töö autor on seisukohal, et probleemse lauseosa peab nimetatud õigusnormist välja jätma. Erandina võiks sätestada olukorra, kus kindlustatud isik algatab kindlustusandja vastu vahekohtu või eksperdihinnangu

andmise menetluse. Kohtuvälise vaidluse korral on selliste kulude katmine põhjendatud, kui võrd tagab kindlustatud isikule võrdsemad võimalused.

Teiseks, tuleks muuta VÕS § 528 lg-t 3 ning lubada vastavalt direktiivile kindlustatud isikul endal otsustada, kas ta soovib kasutada advokaati või muud sobivalt kvalifitseeritud isikut. Praegune regulatsioon, kus kindlustatud isik peab küsima kindlustusandja käest luba muu sobivalt kvalifitseeritud isiku kasutamiseks, ei ole õigustatud. Esindaja vaba valiku õigust on tunnustatud ka Euroopa Kohtu lahendites. Direktiiv 87/344/EMÜ artikkel 4 lg 1a korral on tegemist üldkohaldatava ja kohustusliku sättega ning seda ei tohiks seadusega piirata.

Viimane esindajaga seotud probleem puudutab huvide konflikti olukorda. Õigusabikulude kindlustus vajab eraldi regulatsiooni huvide konflikti kohta. Oluline on, et seadusandja võtaks seisukoha, kuidas peavad kindlustuslepingu pooled käituma, kui esineb huvide konflikt ning keda võib kindlustatud isik sellisel juhul endale esindajaks valida. Huvide konflikti korral on direktiiv 87/344/EMÜ artikkel 4 lg 1b näinud ette, et liikmesriik peab otsustama, kas kindlustatud isikul on huvide konflikti korral lubatud lisaks advokaadi valikule ka muu sobivalt kvalifitseeritud isiku valik. Praegune lünk seaduses ohustab oluliselt kindlustatud isikute õigusi. Kindel on see, et kui tegemist on huvide konfliktiga, siis ei saa sellist valikut teha kindlustusandja ning just seetõttu praegune VÕS § 528 ei lahendagi neid küsimusi, kuidas huvide konflikti korral käituma peaks. Ka D.A.S. Eesti tingimused ei anna konkreetset vastust, keda võib kindlustatud isik endale huvide konflikti korral esindajaks valida.

Järgmiseks teeb autor ettepaneku seadusega eraldi reguleerida õigusabikulude kindlustusele olulisi tähtaegasid. Esiteks, tuleks täiendada VÕS §-i 529 selliselt, et oleks arusaadav, kui kiiresti on kindlustatud isik kohustatud eksperdihinnangu menetlust alustama. See on vajalik selleks, et kindlustusandjad ei seaks endapoolseid lühikesi tähtaegasid, mis muudavad eksperdihinnangu andmise menetluse algatamise praktiliselt võimatuks. Lepitusmenetluse tähtajad peaksid olema mõistlikud ehk andma kindlustatud isikule realselt aega menetlust algatada. Näiteks sätestavad D.A.S. Eesti kindlustustingimused sellise menetluse algatamiseks lühikese, seitsmepäevase tähtaja. Teiseks peaks olema seaduses reguleeritud kahjujuhtumist teatamise tähtaeg õigusabikulude kindlustuse korral. Selline eriregulatsioon on vajalik seetõttu, et õigusabikulude kindlustuses on õigeaegsel kahjujuhtumist teatamisel lisaks tavapärastele põhjustele omad spetsiifilised põhjused. Liiga hiline teatamine ei anna mitte ainult kindlustusandjal võimalust hüvitamisest keeldumiseks, vaid võib võtta ära igasuguse

võimaluse kindlustatud isikul endal oma õiguslikke huvisid kaitsta. Hilise teatamise tagajärjel võib juhtuda, et kindlustusandja hüvitamise kohustuse ulatus suureneb. Lisaks võivad hilise teatamise korral väheneda edu väljavaated, mille tagajärjel võib kindlustatud isik kindlustushüvitisest üldse ilma jääda. Õigusabikulude kindlustuse korral on oluline ka aeg, mis jääb kindlustusandjale pärast nõude esitamist. Näiteks D.A.S. Eesti kindlustustingimuste järgi peab kindlustusandjale jääma vähemalt 10 päeva enne menetlustoimingut, et kahjujuhtum üle vaadata. Lähtuvalt eelnevast peab kahjujuhtumist teatamise regulatsioon õigusabikulude kindlustuse korral sisaldama nii seda, kui kiiresti peab kindlustatud isik kindlustusandja poole pöörduma kui ka seda, kui kaua tuleb jätta aega kindlustusandjale kahjujuhtumi ülevaatamiseks.

Lisaks VÕS § 529 täiendamisega tähtaja osas, tuleks vastavat paragrahvi täiendada ka kindlustuse vahekohtusse pöördumise õiguse osas. Direktiiv 87/344/EMÜ artikkel 6 näeb ette, et kindlustatud isikul on õigus vahekohtu poole pöörduda igasuguste lahkarvamuste lahendamiseks. Seega vaid eksperdihinnangu andmise menetlus seda eesmärki ei täida. Eestis on kindlustatud isikul võimalus oma õigusi realiseerida muude eriarvamuste korral lepitusorgani abil või pöördudes kindlustuse vahekohtu poole. Kuna direktiiv nõuab, et see õigus oleks kindlustatud isikule tagatud, siis tuleks selline õigus ka seaduses sätestada. Lähtuvalt sellest tuleks VÕS §-le 529 lisada õigusnorm, mis reguleerib muude probleemidega vahekohtusse pöördumist. See on vajalik, kuna direktiiv 87/344/EMÜ artikkel 6 nõuab, et selline info vahekohtu menetluse kohta oleks kindlustuslepingus kirjas. Kui see nõue aga seadusest ei tulene, siis ei ole kindlustusandja kohustatud seda oma kindlustustingimustega sätestama. Kui kindlustusandja oma kindlustustingimustega sellist võimalust kindlustatud isikule ei loo, ei ole kindlustatud isiku õigused ka tagatud. Seetõttu tulebki VÕS §-i 529 täiendada. D.A.S. Eestil on soovitatav nii lepitusorgani kui ka kindlustuse vahekohtu kasutamise võimalus oma kindlustustingimustes esimesel võimalusel sätestada.

VÕS § 531 reguleerib kindlustuslepingu üleminekut juriidilise isiku korral. Hetkel puudub aga regulatsioon füüsilisest isikust kindlustusvõtjate jaoks. Reguleerida tuleb seda, mis juhtub kindlustuslepingu ja nõuetega, mis lähtuvad kindlustatud isikust ja on tekkinud enne või pärast tema surma. Selliste nõuetega peaks olema õigus tegeleda kindlustatud isiku pärijatel. Kindlustusandjal ei peaks puuduma täitmise kohustus põhjusel, et kindlustatud isik on surnud. Regulatsiooni puudumine ohustab kindlustatud isiku õigusi, kuivõrd pole selge, millised õigused pärijatel kindlustatud isiku surma korral on. Kuni selline regulatsioon seadusest

puudub, on soovitatav D.A.S. Eestil selguse huvides reguleerida selline olukord oma kindlustustingimustes.

Tulenevalt eelnevast tuleb asuda seisukohale, et õigusabikulude kindlustust puudutav regulatsioon seaduses vajab ülevaatamist, muutmist ja täiendamist. Vastavalt seaduste muudatustele, tuleb muuta oma kindlustustingimusi ka D.A.S. Eestil. Samas on D.A.S. Eestil mitmed võimalused oma kindlustustingimusi korrektsemaks muuta ka enne seaduse muudatusi. Käesoleva tööga ei saanud kindlasti uuritud kõik olulised valdkonnad, kuna nii mõnedki valdkonnad, mida peaks veel täpsustama ja uurima, vajavad kohtupraktikat, mida veel ei ole. Huvitav teema, mida võiks tulevikus uurida seoses õigusabikulude kindlustusega, on selle kindlustusliigi kohustuslikuks muutmise võimalus.

## Legal Expenses Insurance. Summary

The subject of the present Master's thesis is legal expenses insurance. In the framework of this topic, discussed before event insurance. The thesis is divided into four chapters. The first chapter describes the nature of legal expenses insurance, the second chapter focuses on defining the basic concept of insurance in the framework of legal expenses insurance, the third chapter examines the insurer's duty to indemnify and the fourth one the right to choose a lawyer. The main purpose of the thesis is firstly to examine whether and which amendments need to be made in legislation concerning legal expenses insurance so that regulation would ensure adequate protection to insurance contract parties and would be consistent with the EU Directive on legal expenses. Secondly, it is examined whether the legal expenses insurance products currently offered in Estonia sufficiently ensure the rights of the insured persons and are in accordance with applicable legislation. In addition to Estonia, the thesis includes examples of practice in different countries. The main country of comparison is the UK.

Legal expenses insurance is not very widespread in Estonia. This type of insurance is provided in Estonia since 2006 and only by D.A.S. Õigusabikulude Kindlustuse AS (hereinafter referred to as D.A.S. Estonia). In Estonia, legal expenses insurance is an optional private insurance, which applies compensation principles characteristic of non-life insurance. In case of an insured event, the insurer is required to provide any necessary assistance in order to solve the insured person's problem and defend the insured person's legal interests and not only financially. Compensation for legal expenses in itself is not new in Estonia as it has previously been provided under liability insurance as well.

The object of insurance in legal expenses insurance is the person's legal interests and the insured risk is the risk that the insured person's legal interests are violated in some area. Based on the above, an insured event is constituted by a violation of the insured person's rights by damage caused or a claim against the insured person. In defining risks, legal expenses insurance mostly uses all risk insurance and risk exclusions, minimum claim amounts and excess as restrictions. In case of legal expenses insurance, excess can be temporal as well as financial. Financial excess should not be confused with financial risk restrictions such as minimum claim amount. Insurable interest is essential in order to specify the insured risk,

which will determine the specific area to be covered. In legal expenses insurance, it is very difficult to determine where insurable interest begins and where it ends. It is also important to note that in case of legal expenses insurance, there is no insurable value, which significantly differentiates this type of insurance from conventional non-life insurance. Therefore, under- and over-insurance regulations do not apply in legal expenses insurance.

In legal expenses insurance, it is possible to exercise duty of performance financially and in other ways. The latter must primarily be construed as the insurer's ability to provide the necessary legal services. The main situations excluding the duty of performance characteristic of legal expenses insurance are not sufficient prospects for success and claims against the insurer. In case of suspicion of not sufficient prospects for success, the insurer must consult an expert. According to the Directive, an expert assessment procedure has been established in Estonia for assessing prospects for success or bad faith. This procedure only applies in case of disputes regarding prospects for success. To solve other problems in Estonia, there is a Conciliation Body, an arbitral tribunal for resolution of insurance disputes and the Financial Supervision Authority. In legal expenses insurance, § 530 (1) of the Law of Obligations Act must be considered imperative and the insurer's duty to explain in case of abstaining from the duty of performance must be emphasized. As in other types of insurance, partial performance is also an option in legal expenses insurance. The main reason resulting in partial performance is the late submission of notification of a claim or general violation of obligations, which increases reimbursable legal costs by the insurer or decreases prospects for success. In the Czech Republic, partial performance is allowed, for instance, if the case is partially covered, which could also be implemented in Estonia. The companies operating in legal expenses insurance do not generally deal with increased risk and therefore, without judicial practice, it is impossible to conclude, which activities should the insured person specifically refrain from and which situations to inform the insurer about.

Proof of claim provides the basis for the insurer's duty of performance in all types of insurance. In case of legal expenses insurance, proof is only possible with specific relevant evidence. Therefore, evidence is very important in legal expenses insurance and it may ensure prospects of success and thereby the duty of performance by the insurer. In general, evidence may be requested that is not overly burdensome to obtain. However, it must be kept in mind that if the insured does not obtain the necessary evidence, it may decrease the prospects for success to the extent that the insurer is exempt from the duty of performance. The insurer does

not have the right to require the insured person to translate the evidence. The insurer does, however, have the right to require an expert opinion but it would be reasonable to state this clearly in the policy conditions. The insurer, must compensate the insured person for the unexpected costs made to restrict damage, which were impossible to separately agree upon with the insurer.

The insured person's right to choose a representative usually arises when the insurer has considered it necessary to involve assistance from outside the company. In England, the decisive moment is recourse to the courts, which is also permitted under the Directive. As an exception, the right of option may arise damage needs to be avoided, there is an interest of conflicts or the insurance contract provides for such a right as soon as a dispute occurs. The recurrent conclusion throughout the thesis is that the provisions regulating the choice of a representative in Estonia do not comply with the Directive. Despite insufficient regulation, the freedom to choose a lawyer is relatively well protected in Estonia. Literature and the judicial practice of the European court of justice revealed that the limits allowed for lawyer fees are reasonable costs corresponding to the complexity of the case and the insurer is not obliged to pay for the travel costs of a representative selected at an unreasonable distance or duplicated costs related to the change of representative of the insured person.

The Master's thesis showed that the policy conditions of D.A.S. Estonia generally comply with the Law of Obligations Act. The most significant contradiction lies in a part of a sentence in § 528 (1) of the Law of Obligations Act, which states "including in the policyholder's relationship with the insurer". In addition, the policy conditions of D.A.S. Estonia are not in accordance with all the principles of Directive 87/233/EC. This contradiction results from deficiencies in the regulation of legislation. Therefore, the author of the present thesis proposes to make changes in the provisions of the Law of Obligations Act, which deal with legal expenses insurance and to add some provisions.

Firstly, the wording of § 526 of the Law of Obligations Act should be aligned with the Directive not to place the insured persons in a more disadvantages situation by restricting their right to use the assistance of legal expenses insurance in case of an administrative proceeding. It is stated in the Directive that legal expenses insurance should cover administrative disputes at least in cases where the claim has been made against the insured person. It is presumed in § 526 of the Law of Obligations Act that the administrative

proceedings are covered but does not oblige the insurer to cover administrative disputes. However, in interpreting this provision the other way around, the insurer should cover any administrative disputes. Therefore, it is necessary to change § 526 of the Law of Obligations Act in a way that it is clear whether and in what form should the administrative disputes be covered.

Secondly, the second sentence of § 527 of the Law of Obligations Act should be specified. The Directive regulates very specifically, who may be the claims adjusters in case of legal expenses insurance. The Directive has not been transposed into the Law of Obligations Act or any Estonian legislation in such detail. Legal acts should be understandable even without reading the Directive. Paragraph 527 of the Law of Obligations Act does not clearly state who can be the claims adjuster in addition to the insurer.

Thirdly, § 528 of the Law of Obligations Act should be changed. In the future, § 528 (1) of the Law of Obligations Act may cause significant problems for insurers as it imperatively states that the insurer must cover disputes arising from disagreements between the insured person and the insurer. This provision, as stated above, is the only one in D.A.S. Estonia conditions, which directly contradicts legislation. The requirement that legal expenses arising from the relationship with the insurer should be covered does not derive from the Directive and therefore, the legislator has no obligation to provide for this and require it from the insurer. The author of this thesis is of the opinion that the problematic part of the sentence should be excluded. If the legislator has specific reasons for the imperative inclusion of this sentence, it should at least be stated in a separate section. This part of the sentence should only regulate the arbitral tribunal and the expert assessment procedure.

Fourthly, § 528 (3) of the Law of Obligations Act should be changed and in accordance with the Directive, the insured person should be allowed to decide whether they want to choose a lawyer or some other qualified person. The current regulation, which requires the agreement of the insurer to choose some other person, does not comply with the Directive. The freedom to choose a representative has also been acknowledged in the European Court of Justice rulings. Article 4 (1a) is a general statutory provision and should not be restricted by legal acts.

The Law of Obligations Act should also separately regulate conflicts of interests. It is

important for the legislator to adopt a position regarding the behaviour of the insurance parties if a conflict of interests occurs and who the insured person can choose as a representative. In case of a conflict of interests, the Directive states that the Member State must decide whether the insured person is able to choose some other person appropriately qualified in addition to a lawyer in case of a conflict of interests. The current gap in the law is a significant threat to the rights of the insured persons. It is certain that in case of a conflict of interests, this decision cannot be made by the insurer.

It would also be important to regulate important deadlines in legal expenses insurance. Firstly, § 529 of the Law of Obligations Act should be complemented in a way that will make it understandable how quickly must the insured person start the expert assessment procedure. This is necessary in order for the insurer to set their short deadlines, which would make it impossible to commence the expert assessment procedure. The deadlines for a reconciliation procedure should be reasonable so that they provide the insured person with sufficient time to actually commence the procedure. As the conditions of D.A.S. Estonia currently provide a short deadline of seven days, it may be necessary to regulate this deadline by legislation. Regardless of the commencement of a reconciliation procedure, the person retains all the rights to have recourse to the courts to dispute the insurer's decision to abstain from the duty of performance.

The law should also regulate the reporting deadline of a loss event in case of legal expenses insurance because reporting too late provides the insurer with the possibility to abstain from reimbursement as well as deprives the insured person of any opportunity to protect their legal interests. Such special regulation is necessary because in legal expenses insurance the reporting deadline of a loss event has other reasons in addition to those in common insurance. In case of late reporting, it may happen that the insurer's extent of the obligation to compensate increases. Additionally, in case of late reporting prospects of success may decrease, which may result in the insured person's loss of insurance indemnity. Time that remains for the insurer after making a claim is also important. As a result, the new loss event reporting regulation in case of legal expenses insurance should provide for how quickly the insured person must contact the insurer as well as how much time should the insurer have for their activities.

In addition to complementing § 529 of the Law of Obligations Act regarding the deadline, the

relevant subsection should also be supplemented regarding the right to have recourse to the arbitral tribunal. It is stated in Article 6 of Directive 87/344/EC that the insured person has the right to have recourse to an arbitral tribunal for resolution of insurance disputes to solve any disagreements. In Estonia, the insured person has the opportunity to exercise their rights in case of other disagreements through a conciliation body or by having recourse to the arbitral tribunal for resolution of insurance disputes. As the Directive states that this right must be ensured to the insured person, it should also be provided for in legislation. Based on the above, § 529 of the Law of Obligations Act should include a provision, which regulates recourse to the arbitral tribunal with other problems. It is recommended for D.A.S. Estonia to state the conciliation body as well as the possibility of addressing an arbitral tribunal in its policy conditions as soon as possible.

Paragraph 531 of the Law of Obligations Act regulates the transfer of an insurance contract in case of a legal person. However, there is no regulation regarding policyholders who are natural persons. It must be regulated what happens to an insurance contract and claims, which the insured person had made before they died. The successors of the insured person should have the right to deal with such claims. The insurer should not escape its duty of performance only because the insured person is deceased. As long as this situation is not regulated at the legislative level, D.A.S. Estonia should regulate this in its policy conditions.

Proceeding from the above, it can be said that regulation regarding legal expenses insurance in legislation requires reviewing, amendment and supplementation. According to the changes, D.A.S. Estonia must also change its conditions. The present thesis did not examine all important topics in this area, but several areas in need of specification and study require judicial practice, which is still lacking.

## LÜHENDID

1. D.A.S. Eesti – D.A.S. Õigusabikulude Kindlustuse AS
2. DAS Suurbritannia – DAS Legal Expenses Insurance Company Limited
3. D.A.S. Tšehhi – D.A.S. pojišť'ovna právní ochrany, a. s.
4. direktiiv 87/344/EMÜ – kohtukulude kindlustuse direktiiv 87/344/EMÜ
5. edu väljavaated- õigusabi tulemuslikkuse väljavaated
6. ERGO – ERGO Insurance SE
7. EriT – eritingimused
8. ÜT – üldtingimused
9. ICR 1990 – The Insurance Companies (Legal Expenses Insurance) Regulations 1990
10. If – If P&C Insurance AS
11. KindITS – Kindlustustegevuse seadus
12. KindIS – Kindlustusseadus
13. PEICL – Principles of European Insurance Contract Law
14. PS – Eesti Vabariigi Põhiseadus
15. RLS – Riigilõivuseadus
16. Salva – Salva Kindlustuse AS
17. Seesam – Seesam Insurance AS
18. Swedbank – Swedbank P&C Insurance AS
19. TsMS – Tsiviilkohtumenetlus seadustik
20. VÕS – Võlaõigusseadus
21. VÕS kommentaarid – Võlaõigusseaduse II kommenteeritud väljaanne
22. EksL – Eesti Kindlustusseltside Liit

## KASUTATUD KIRJANDUS

1. Baik, K.H., Kim. I.-G. Contingent fees versus legal expenses insurance. *International Review of Law and Economics* 27 (2007), lk 351–361.
2. Birds, J. *Insurance Law in the United Kingdom*. Kluwer Law International, Holland, 2010
3. Blundell, H. Free to choose? BTE legal expenses insurance and freedom of choice. *Journal of Personal Injury Law* 2004/2, lk 93-98.
4. Brömmelmeyer, C. Principles of European Insurance Contract Law. *European Review of Contract Law*. Sep2011, Vol. 7 Issue 3, lk 445-453.
5. Calandro Jr, J., Fuessler, W., Sansone, R. Enterprise Risk Management - An Insurance Perspective & Overview. *Journal of Financial Transformation*, Vol. 22, March 2008, pp. 117-122.
6. Clarke, M. *Policies and perceptions of insurance law in the twenty-first century*. New York: Oxford University press 2005.
7. Harvey, M. Case comment: *Brown-Quinn v Equity Syndicate Management Ltd*: *Journal of Personal Injury Law*, 2013/1 lk 51-55
8. Heiss, H. The Principles of European Insurance Contract Law: An Optional Instrument? European Parliament, Brussels, 2010. Arvutivõrgus: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201004/20100430ATT73919/20100430ATT73919EN.pdf> (18.03.2013).
9. Heyes, A., Rickman, N., Tzavara, D. Legal expenses insurance, risk aversion and litigation. *International Review of Law and Economics* 24 (2004), lk 107–119.
10. Inglis, A.-M. *Kahjukindlustuse käsiraamat*. Äripäeva kirjastus 2001.
11. Kilian, M. Alternatives to Public Provision: The Role of Legal Expenses Insurance in Broadening Access to Justice: The German Experience. *Journal of Law and Society*. Mar., Blackwell Publishing Cardiff University 2003, Vol. 30, Issue 1, p31-48.
12. Kilian, M., Regan, F. Legal expenses insurance and legal aid-two sides of the same coin? The experience from Germany and Sweden. *International Journal of the Legal Profession*. Nov/2004, Vol. 11 Issue 3, p 233-255.

- 13.Lahe, J. Kindlustusõigus. Tallinn: Juura 2007.
- 14.Lahe, J. Kindlustussumma ja kindlustusväärtuse tähendus kindlustuslepinguõiguses. -Juridica 2006/II, lk 96-103.
- 15.Lewis, R. Litigation Costs and Before-the-Event Insurance: The Key to Access to Justice? The Modern Law Review 2011/74, lk 272-286.
- 16.Luik, O.-J. Do the Principles of European Insurance Contract Law Go Too Far in Protecting the Policyholder? Juridica international XVIII/2011, lk 73-83
17. Luik, O.-J. Policyholder obligations after an insured event: Are baltic insurance laws too insurer-friendly compared to the principles of european insurance contract law? Baltic Journal of Law & Politics 5:1 (2012), lk 137-164
- 18.Luik, O.-J., Haavasalu, K. Kindlustusrisiki mõiste sisustamine ja kasutamine kindlustuslepingute tüüptingimustes.-Juridica 2008/III, lk 164-170.
- 19.Merkin, R. EC Insurance Law. London 1997
- 20.Pfennigstorf, W. Legal Expense Insurance [article] American Journal of Comparative Law, Vol. 23, Issue 3, Summer/1975, lk 451-489.
- 21.Pfennigstorf, W., Kimball, S.L. Review Essay Aspects of Legal Expense Insurance: A Review of Four New Publications American Bar Foundation Research Journal, Vol. 1983, Issue 1 (Winter 1983), lk 251-268.
22. Pipino, D.P., Pipino, M.T. Chapter 5: Insurance and Risk Management. Law for Non-Lawyers; 2002, lk 115-129.
- 23.Regan, F. The Swedish Legal Services Policy Remix: The Shift from Public Legal Aid to Private Legal Expense Insurance. Blackwell Publishing Cardiff University Journal of Law and Society. 2003/Mar, Vol. 30, Issue 1, lk 49-65.
- 24.RIAD, The England and Wales High Court ruled on the free choice of lawyer (21.10.11). Arvutivõrus: [http://riad-online.eu/106.0.html?&L=0in%2520Munich&tx\\_ttnews\[tt\\_news\]=80&tx\\_ttnews\[backPid\]=390&cHash=25d56db55ea4343c3b2580230733c689](http://riad-online.eu/106.0.html?&L=0in%2520Munich&tx_ttnews[tt_news]=80&tx_ttnews[backPid]=390&cHash=25d56db55ea4343c3b2580230733c689) (1.04.2013).
- 25.Sher, J., For Richer and Poorer: Compulsory legal insurance and access to justice. Policy. Summer 2009/2010, Vol. 25 Issue 4, lk 12-16.
- 26.Tehver, J., Õigus valitud kaitsjale Eesti kriminaalmenetlusõiguses. Juridica VIII/2011, lk 580-588.

27.Varul, P. jt (koost). Võlaõigusseadus II. 2.-7. osa (§§ 208-618) Komm vlj. Tallinn: Juura 2007.

28.Velthoven, v.B., Wijck v.P. Legal cost insurance and social welfare. Economics Letters 72/2001, lk 387–396.

29.Õunpuu, A. Riigilõivu määrad tsiviilkohtumenetluses. Juridica V/2011, lk 357-389.

30.Qiao, Y., Legal Effort and Optimal Legal Expenses Insurance. Economic Modelling 32/2013, lk 179-189.

## KASUTATUD ÕIGUSAKTID

31.Eesti Vabariigi Põhiseadus – RT 1992, 26, 349; RT I, 27.04.2011, 2

32.Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 25.11.2009 a direktiiv 2009/138/EÜ, kindlustus- ja edasikindlustustegevuse alustamise ja jätkamise kohta (Solventsus II). - ELT L 335, 17.12.2009, lk 1-155.

33.Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 12. september 2012 a direktiiv 2012/23/EL, millega muudetakse direktiivi 2009/138/EÜ (Solventsus II) seoses selle ülevõtmise ja kohaldamise tähtpäevade ning teatavate direktiivide kehtetuks tunnistamise kuupäevaga. ELT L 249, 14.09.2012, lk 1-2.

34.Euroopa Ühenduste Nõukogu 22.06.1987 a direktiiv 87/344/EMÜ kohtukulude kindlustusega seotud õigusnormide kooskõlastamise kohta. - ELT L 185, 04.07.1987, lk 77-80.

35.Kindlustustegevusseadus – RT I 2004, 90, 616; RT I, 29.03.2012, 22

36.Kindlustusseadus – RT 1992, 48, 601; RT I 2001, 79, 480

37.Riigilõivuseadus – RT I 2010, 21, 107; RT I, 29.06.2012, 6

38.The Insurace Companies (Legal Expenses Insurance) Regulation 1990. Arvutivõrgus: <http://www.legislation.gov.uk/uksi/1990/1159/made> (23.01.2013)

39.Tsiviilkohtumenetlus seadustik – RT I 2005, 26, 197; RT I, 05.04.2013, 5

40.Võlaõigusseadus – RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 08.07.2011, 6.

## KASUTATUD KINDLUSTUSTINGIMUSED

41. DAS Legal Expenses Insurance Company Limited üld- ja eritingimused (Autoril on need olemas, soovi korral võimalik tutvuda).

42.D.A.S. Õigusabikulude Kindlustuse AS üld- ja eritingimused. Arvutivõrgus: <https://www.das.ee/eraklient/kindlustustingimused/> (12.03.1013).

43.D.A.S. pojišt'ovna právní ochrany, a. s. üld- ja eritingimused. Arvutivõrgus: [http://das.cz/download/Terms\\_and\\_conditions\\_of\\_legal\\_expenses\\_insurance.pdf](http://das.cz/download/Terms_and_conditions_of_legal_expenses_insurance.pdf) (25.03.2013).

44.ERGO Insurance SE üldtingimused. Arvutivõrgus: [http://www.ergo.ee/files/Kindlustuslepingute\\_uldtingimused\\_KT.0898.12.pdf](http://www.ergo.ee/files/Kindlustuslepingute_uldtingimused_KT.0898.12.pdf) (12.03.2013).

45.If P&C Insurance AS Kindlustuse üldtingimused. Arvutivõrgus: <http://tingimused.if.ee/ViewPDF.aspx?ID=31d329c6-a70b-48c1-add7-c9c099cd545c> (12.03.2013).

46.Salva Kindlustuse AS üldtingimused. Arvutivõrgus: <http://www.salva.ee/public/files/SALVA%20KINDLUSTUSE%20AS%20K%DC-03.pdf> (12.03.2013).

47.Seesam Insurance AS üldised lepingutingimused. Arvutivõrgus: [http://seesam.ee/uploads/files/%C3%9Cldised%20lepingutingimused%20%2801.07.2008%29\\_EST\\_2011.pdf](http://seesam.ee/uploads/files/%C3%9Cldised%20lepingutingimused%20%2801.07.2008%29_EST_2011.pdf) (12.03.2013).

48.Swedbank P&C Insurance AS kindlustuslepingute üldtingimused. Arvutivõrgus: [https://www.swedbank.ee/static/pdf/private/insurance/cond\\_propins\\_general3\\_est.pdf](https://www.swedbank.ee/static/pdf/private/insurance/cond_propins_general3_est.pdf) (12.03.2013).

## KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

49. EKo 26.05.2011, C-293/10, Gebhard Stark vs D.A.S. Österreichische Allgemeine Rechtsschutzversicherung AG.

50. EKo 10.09.2009, C-199/08, Erhard Eschig vs UNIQA Sachversicherung AG.

51. EKo 14.05.2009, C-199/08, Erhard Eschig vs UNIQA Sachversicherung AG, kohtujurist V. Trstenjaki ettepanek.
52. Pine v DAS Legal Expenses Insurance Co Ltd Arvutivõrgus: [www.bailii.org/ew/cases/EWHC/QB/2011/658.html](http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/QB/2011/658.html) (28.03.2013).
53. RKKKm 5.10.2012, 3-1-1-66-12.
54. RKTkm 7.06.2011, 3-2-1-35-11.
55. RKTkm 9.11.2009, 3-2-1-112-09.
56. RKTkm 1.07.2009, 3-2-1-72-09.
57. RKTkm 1.04.2009, 3-2-1-10-09.
58. RKTkm 12.03.2008, 3-2-1-2-08.
59. RKTkm 9.04.2008, 3-2-1-17-08.
60. RKTkm 11.06.2007, 3-2-1-64-07.
61. RKTkm 18.06.2007, 3-2-1-76-07.
62. RKTkm 28.11.2007, 3-2-1-106-07.
63. RKTkm 1.06.2005, 3-2-1-59-05.
64. RKTkm 4.03.2004, 3-2-1-25-04.
65. RKTkm 29.11.2004, 3-2-1-120-04.

## MUUD MATERJALID

66. D.A.S. Õigusabikulude Kindlustuse AS majandusaastaruanded <http://www.das.ee/eraklient/das-oigusabikulude-kindlustus/majandustulemused/> (1.04.2013).
67. EksL-i lepitusorgan. Arvutivõrgus: [http://www.eksl.ee/index.php?option=com\\_content&view=article&id=165&Itemid=232&lang=et](http://www.eksl.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=165&Itemid=232&lang=et) (29.04.2013).
68. Finantsinspektsiooni ülevaade kindlustusseltsidest. Arvutivõrgus: <http://www.fi.ee/index.php?id=290> (10.03.2013).
69. Info õigusapteekide ja üliõpilaste õigusbüroode kohta. Arvutivõrgus: <http://www.juristideliit.ee/> (20.03.2013).

70. Kindlustuse vahekohus. Arvutivõrgus: [http://www.eksl.ee/index.php?option=com\\_content&view=article&id=305&Itemid=269&lang=et](http://www.eksl.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=305&Itemid=269&lang=et) (29.04.2013).

71. Kindlustuse vahekohtu reglement. Arvutivõrgus: [http://www.eksl.ee/images/files/Vahekohtu\\_reglement\\_kinnitatud.pdf](http://www.eksl.ee/images/files/Vahekohtu_reglement_kinnitatud.pdf) (29.04.2013).

72. Restatement of European Insurance Contract Law (project group). Draft common frame of reference chapter III, section IX insurance contract. Arvutivõrgus: <http://www.restatement.info/> (18.03.2013).

73. RIAD The Legal Protection Insurance Market in Europe, January 2012. [http://riad-online.eu/fileadmin/documents/homepage/publications/Annual\\_Reports/RIAD-2011\\_final.pdf](http://riad-online.eu/fileadmin/documents/homepage/publications/Annual_Reports/RIAD-2011_final.pdf) (1.04.2013).

74. Tasuta õigusnõustamist pakkuv koduleht <http://www.juristaitab.ee/> (20.03.1013).

## **Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks**

Mina, Jaanika Reilik (sünnikuupäev: 13.04.1988) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Õigusabikulude kindlustus“, mille juhendajad on Janno Lahe ja Pille Sakteos,

1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2 olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3.kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus,18.03.2013